

కావ్య సిద్ధాంతము

(Literary Criticism)

ప్రథమ కర్త :

‘సాహితీభిక్షు’

శ్రీ రూపనగండి నారాయణరావు

కావ్య నిదానము

"FOR FAVOUR OF REVIEW-
REVIEWED ISSUE SOLICITED."

❖ PUBLISHERS

గ్రంథకర్త:

శ్రీ రూపనగుడి నారాయణరావు

అంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడెమీవారి అర్థిక సహాయమున

మహానంది పబ్లికేషన్సు

బ్లాక్ నంబరు 522/A, కాంతినగర్,

గుంతకల్లు

[ప్రథమ ముద్రణము]

[ప్రతి పేజీ రూ॥ 6-00

విషయ సూచిక

ప్రకరణము	విషయము	పుట
1	కళ యనఁగ నేమి?	1
2	కళోత్పత్తి	6
3	కళాభ్యుదయ పరిణామములు గానము, అభినయము, నాట్యము, నాటకములు.	12
4	కళాభ్యుదయ పరిణామములు- చిత్రకళ, స్థాపత్యము, కావ్యము	23
5	కళాప్రయోజనము	48
6	లలిత కళలు : వాని ప్రయోజనము	55
7	సారస్వతము, వాఙ్మయము, సాహిత్యము	64
8	కవి కుండవలసిన ముఖ్య లక్షణములు	68
9	జీవితము - కళ	72
10	కవిత్వ నిర్వచనము	78
11	కవిత్వ నిరూపణము	85
12	కవిత్వ నిరూపణము-తిక్కనార్చుని కవిత్వము	129
13	ఉత్తమ కవిత్వ లక్షణములు-నన్నయ, శాశి	151

మున్ను డి

విద్యార్థి దశనుండియు నాకుఁ గావ్యమన్నను, కావ్య విమర్శనమన్నను నాదృతి యెక్కువ. కావున, నే ననే కాంధ్ర గ్రంథములనే కాక, కళాశాలలందుఁ జాత్య గ్రంథములుగా నుంచఁబడు నాంగ్ల కావ్యభాగములను, దృశ్య, శ్రీవ్య కావ్య ములను, బహుశృద్ధతోఁ జదువుచుంటిని. ఉపాధ్యాయవృత్తి యందు నేఁజేరిన తరువాత నాకుఁ గావ్యపఠనోత్సాహ మతి శయింపఁగా, ఆంగ్ల మందలి ప్రసిద్ధ కావ్యకములను సవ్యాఖ్యానముగాఁ బఠించితిని. చదివిన విషయములలో నా కభిరుచి జనకములైన వానిని గుర్తించి, మననముచేసి, లక్ష్యములుగా నెత్తి వ్రాసికొంటిని.

సాహిత్యోపాసకుఁడనగుటచే, సాహిత్య విమర్శనమన్నను, నాకభిరతి యధికము. ఆంగ్ల విఖ్యాత కవుల గుఱించిన విమర్శన గ్రంథములఁ (Men of Letters — Series) గొన్ని పఠించితిని. హడ్సక పాఠశ్రాు వ్రాసిన ('Introduction to English Literature') ఆను గ్రంథమును జదివితిని; మాత్యు ఆర్నాల్డ్ రచించిన సాహిత్య విషయక వ్యాసములను, వ్యాసంగము చేసితిని. అప్పుడప్పుడే ప్రచురింపఁబడిన 'కవిత్వ తత్త్వవిచారము' నాకంటఁబడ, దాని నాకళించితిని. శ్రీ కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుగారి 'అంధ్ర వాఙ్మయ సూచిక' యొక్క పీఠికకు నధిగమించితిని. ఇంతే కాక యాంధ్రాంగ్లేయ విమర్శన గ్రంథములలో శిఖర ప్రాయ మనదగు శ్రీ అరవిందుల 'Future Poetry' యొక్క వ్రాతప్రతిని నెంతో కష్టమున సంపాదించి యధికాసక్తితోఁ బఠించితిని. దీనిని బఠించుచో నాకుఁ గలిస,

కర్నూలుజిల్లా పత్తికొండనుండి శ్రీ వనం శంకరశర్మగారి సంపాదకత్వమున వెలువడు 'హితవాది' యను వార పత్రిక యందును ప్రచురించి పాఠకలోకమునకు పరిచయము చేసిరి.

ఈ గ్రంథ ముద్రణకై ఆర్థిక సహాయము నభ్యర్థించుచూ, పరిశీలనార్థము ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడెమీ ప్రొఫెసర్ బాబ్ వారికి వ్యాతప్రతి పంపబడెను. ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడెమీవారు ఈ వ్యాతప్రతిని పరిశీలించి, ముద్రణార్థము దయతో రెండువేల రూప్యము లొసంగి, ప్రోత్సహించినందులకు వారికి మా కృతజ్ఞతలు.

ఈ గ్రంథమునకు పీఠిక వ్రాయమని వేడినంతనే వ్రాసి పంపిన సర్వశ్రీ దివాకర్ల వేంకటావధానిగారికి మా అభినందనములు.

గ్రంథకర్తను గూర్చి 'కవి పరిచయము' ను వ్రాసి పంపిన కడపజిల్లా రచయితలసంఘ కార్యదర్శి శ్రీ జానమద్ది హనుమచ్ఛాస్త్రిగారికి మా కృతజ్ఞతలు.

ఈ గ్రంథ ముద్రణకు సలహాలొసంగి ప్రోత్సహించిన సహాయులైన శ్రీ ఎ. గోపీనాథ్ గారికి మా ధన్యవాదములు.

మేము కోరినంతనే ప్రితితో ఈ గ్రంథమును పరిశీలించి తమ అమూల్య అభిప్రాయముల నందజేసిన కవి పండితులకు మా కృతజ్ఞతాభినందనములు.

ఈ గ్రంథకర్తవైగల భక్తిగౌరవములను పురస్కరించుకొని రూ. 116/- విరాళముగా యొసంగిన సాహిత్య పోషకులు శ్రీ అవ్వారి నారాయణగారికి మా అభినందనములు.

పూర్వులు దిద్దుటలో సహకరించిన వండితవర్ణులు శ్రీ
బి. భీమరావుగారికి, శ్రీ వి. మురళిగారికి మా అభినందనలు.

‘కావ్యనిదానము’ అను గ్రంథమును ముద్రణ గావించి
ఇచ్చిన విశ్వనాథ్ ప్రింటింగ్ పెన్స్ యజమానులు రామిరెడ్డి
గారికి, వారి పనివారలకు మా అభినందనలు.

శ్రీ రూపనగుడి కృష్ణమూర్తిరావుగారు గ్రంథకర్త
గారి పెద్దకుమారులు. వీరు కూడ ‘కావ్యనిదానము’ అను
గ్రంథమును ప్రచురించుటకు సాయకత్తుల కృషి చేసినారు.

మేము ప్రచురించిన గ్రంథముల నన్నిటిని అనంత
పురము జిల్లా గ్రంథాలయ సంస్థతోపాటు ఇతర జిల్లా
గ్రంథాలయ సంస్థలుకూడా కొని, ప్రోత్సహించినందులకు
వాటి పాలకవర్గమునకు మా గౌరవాభి వందనములు.
మున్ముందు మా ప్రచురణలను కొని, ప్రోత్సహించి, గ్రంథ
కర్తయొక్క ఇతర అముద్రిత రచనలు వెలుగు చూచుటకు
ప్రోత్సహించవలయునని విజ్ఞప్తి చేయుచున్నాము.

కవిగారి అముద్రిత రచనలు యింకను పెక్కులుకలవు.
నానివి సాహిత్య పోషకులు. సాహిత్య సంస్థలు వెలుగు
లోనికి తీసుకొని వచ్చినచో సాహిత్య రంగమునకు మిగుల
నుపకారముగా నుండును.

అచ్చుతప్పులను ముఖ్యమైనవాటిని పట్టికలో కను
పఱచినాము. చదువరు లీ తప్పులను సవరించుకొందురని
తలచుచున్నాము.

ప్రకాశకులు,
మహానంది పబ్లికేషన్స్, గుంతకల్లు.

త ప్పి ప్పి ల ప ట్టి క

పుట	బంధి	తప్పు	ఁప్పు
4	6	సంచలమే	సంచలనమే
34	13	ఇట్లు లార్య	ఇట్లు లార్య
51	8	వ్యంగార్థము	క్యంగార్థము
51	15	పసువుల	వస్తువుల
72	3	జీవికము	జీవితము
74	6	తప్పుదలచిన	తప్పుదలచిన
74	24	కావ్యమే	కావ్యమే
75	9	మానస	మానస
79	7	వర్ణనవర్ణ	వర్ణనవర్ణ
92	23	యెంతోడలు	యెంతడలు
95	15	బిద్యమునుడు	బిద్యమునుడు
98	11	కిట్ల	కిట్లు
106	19	దేనెలు గులిడి	దేనెలుగ్గులిడి
109	22	యీ స్వమం	యీ క్యమం
124	21	కుత్తి హృదయ	కుత్తిత హృదయ
125	22	వల్ల భుండనగా	వల్ల భుండనగా
129	18	తథ్యబెమ్మెయిం	తథ్యంబెమ్మెయిం
132	1	నా సదతి	నాసుదతిం
132	5	యని	నేమో యని
133	15	మెత్తబడినట్లు	మెత్తబడినట్లు
134	6	దడవైన	దడవైన
135	2	వెట్టిబలము	వెట్టిబలము

ప్రీతి క

సాహితీశిల్పి కీ॥ శే॥ శ్రీ రూపసగుడి నారాయణరావు గారు రచించిన “కావ్యనిదానము”. అను విమర్శ వ్యాసము లతోఁ గూడిన గ్రంథమును జదివి యమృతమైన యానంద మొందితిని. కీ॥ శే॥ శ్రీ నారాయణరావుగారితో నాకు పరిత్యక్త పరిచయము లేదు. కాని వారి గ్రంథములు కొన్ని చదువుటయు, మిత్రులు శ్రీ కై ప నాగరాజ ద్వారా వారి పాండితీ పత్రికలు వినుటయు మాత్రము సంభవించెను. శ్రీ నారాయణరావుగారు బహుముఖ ప్రజ్ఞాదురంధరులు. మహా పండితులగుటయే కాక యోగిపుంగవులైన శ్రీ యరవిందుల భక్తులు. వారు రచించిన కొఁఁది గ్రంథములను శ్రీ నారాయణరావుగారు తెనుఁగులోని కనువదించుటయే కాకుండ వారి జీవిత చరిత్రమును గూడ వ్రాసి, ప్రచురించిరి. ఇవి కాక వారు రచించిన గ్రంథము లింకను పెక్కులు కలవు. అందు మాతృభాషాబోధిని, మనస్తత్వ శాస్త్రము కొన్ని నాటకములు, కొన్ని వాచకములు, కొన్ని ఖండ కావ్యములు, కొన్ని వ్యాకరణ గ్రంథములు, కొన్ని కథాగుచ్ఛములు. ఇన్ని గ్రంథములు రచించిన వారి యీ రచనను గూర్చి యెవ్వరుగాని యుపోద్ఘాతము వ్రాయవలసిన యవసరము లేదు. ఐనను మిత్రులు, వారి మనుషులునైన శ్రీ కై ప నాగరాజగారి యానతి మీఱలేక యీ నాలుగు వాక్యములు వ్రాసితిని.

శ్రీ నాగరాజగారు గుంతకల్లు రైల్వేశాఖలోఁ బని చేయుచున్నారు. వారికి కవిపండితులన్నను. సాహిత్యమన్నను

అపారమైన యభిమానము. వారు పలువురు కవులను, పండితులను గుంతకల్లు పట్టణమున కావోనించి, వారిచే నుపన్యాసములు కావ్యవితనములు చేయించి, యథోచితముగా వారిని సత్కరించి పంపుచుందురు. రైల్వే సంబంధముగా ప్రభాతి గాంచిన యా పట్టణమున సాహిత్య సారథమును గూడ ప్రసరింపఁ జేయుటకు నిరంతర కృషిచేయు సహృదయశేఖరులలో వారొకరు. నేను గూడ వారి యాహ్వానముపై గుంతకల్లున కరిగి యుపన్యాసము గావించి, వారి యాదరమును జూఱఁగొన్న వాడనే. వారేకాదు; వారి బంధువులలోఁ బలువురు మంచి సాహిత్యాభిమానులు, కవి పండితులు ఉన్నారు.

“కావ్యనిదాన” మను నీ గ్రంథమున పదుమూఁడు వ్యాసములున్నవి. ఈ వ్యాసములన్నియు కావ్య కళాస్వరూప స్వభావములను నిర్ణయించునట్టివే. ‘నిదాన’ మనఁగా ‘నాది కారణము’ వైద్యవిషయమున రోగనిర్ణయమున నర్థము గూడ దానికున్నది. ఏ కావ్యమునకైన కావ్యత్వము నొసంగు నాది కారణములును, కావ్యముల కుండవలసిన లక్షణములును నిందు చర్చింపఁబడుటచే దీని కీనామ మొసంగఁబడినది. దీని నొక విధముగా సారస్వత విమర్శ సూత్రవివరణ గ్రంథమని చెప్పవచ్చును. ఇందు కళలకు, కావ్యలక్షణములకు, కవిత్వమునకు సంబంధించిన పెక్కు విషయములు విశదీకరింపఁబడినవి. ఇందలి మొదటి మూఁడు వ్యాసములును కళలకు సంబంధించినవి. మన పూర్వులు కళల నఱుపది నాలుగు తెఱఁగులుగా విభజించిరి. ఇవియే చతుష్షష్టి కళలు. వీనిలో

కొన్ని యోనంద ప్రిధాన దక్షములైనవి. కొన్ని జీవితోప
యోగకరములై నట్టివి. మొదటి వానిని లలిత కళలనియు,
రెండవవానిని సుపయోగ కళలనియు చెప్పవచ్చును. ఉప
యోగకళలనే శ్రీ నారాయణరావుగారు 'ఫలితకళ' లని
పేర్కొనిరి. వస్తువిషయములందు నియమబద్ధముగా నుత్పన్న
మైన సామర్థ్యసంచలనమే లయ యనియు, నదియే శిల్ప
చేతీయందుఁ గల సృజన శక్తియనియు, రవీంద్రుఁ డిచ్చిన
నిర్వచనము ననుసరించి "సంపూర్ణమైన లయ సామంజస్యము
కలిగియుండునదే కళ" యని శ్రీ నారాయణరావుగారు
నిర్ణయించియుండిరి. ఈ లయ సామంజస్యము పరుసవేది
వంటిది. అది తాను స్పృశించు ప్రతి వస్తువునకు నొక విధ
మైన విశిష్టత్వము నొసంగి దానిని తేజోవంత మొనరించి
యా వస్తువునకును, సహృదయుల యాత్మలకును ననుసం
ధాన మొనగూర్చును. దాని వలన సహృదయు లానందము
ననుభవింతురు. ఈ విధముగా శ్రీ నారాయణరావుగారు
కళ కిచ్చిన నిర్వచనము మిక్కిలి సమంజసమును, పేతువాద
పూర్వకమునై యున్నది. రెండవ వ్యాసమున కళోత్పత్తి
యొట్టి సందర్భములలో జరుగునో, యందుకు కారణము
లేమో, వారు చక్కగా వివరించియున్నారు. ఏ దేశము
నందైన శాంతి విశ్రాంతిలు పుష్కలముగా నున్నప్పుడే
యందలి మానవుల శక్తి సామర్థ్యములు కళారూపమున
పరిణమించుట కవకాశముండునని వారి యభిప్రాయము.
"కళాభృదయము - పరిణామములు" అను మూడవ

వ్యాసమున వారు గానాభినయ నాట్య వాటకములెట్లుత్పన్నములై పరిణామము పొందినవో శాస్త్రీయముగా నిరూపించియున్నారు.

అవస్థానుకరణమున కభినయమని పేరు. ఇది యాహార్యము, వాచికము, ఆంగికము సాత్త్వికము అని నాటగు విధములు. భారతదేశమున పూర్వకాలము నుండియు నాట్యకళకు ప్రోత్సాహ మబ్బుచుండినట్లు తెలియుచున్నది. ఆది యొక్కొక్క ప్రాంతమున నొక్కొక్క పేరుతో ప్రభ్రాంతి నొందియున్నది. భరత నాట్యము, కథాకాళి, మణిపురీ వృత్తము, గార్భానాట్యము, రాసక్రీడ మున్నగునవి యట్టి వానిలోఁ గొన్ని వంగ మహారాష్ట్ర ప్రాంతములందలి కొందఱు భరతనాట్య శాస్త్రమును పఠించుటచేఁగాక, యజంతాచిత్రములను, శోకమును గమనించి తమ నాట్యకళ నభివృద్ధి చేసికొని యున్నారు. గానము, సంవాదము, అభినయము, అనుక్రమి యనువాని సమాహారమే నాటకమైనది సంస్కృత నాటకములు గ్రీకునాటక సంపర్కములచేఁగాక స్వతంత్రముగనే యుద్భవించినవని, శ్రీ నారాయణరావు గారు భావించి కొన్నియుదాహరణముల నొసగియున్నారు. నాటకరంగము యొక్క పతనోత్పతనములకు కారణములను గూడ వారు పరిశీలించియున్నారు. తరువాత వా రాంధ్ర నాటకరంగ వికాసమును గూడ పరిశీలించి చలన చిత్రముల మూలమున నాటక రచనా ప్రదర్శనములకు ప్రతిబంధ మేర్పడినదని యభిప్రాయపడినారు.

నాల్గవ వ్యాసమున వారు చిత్రకళ, స్థాపత్యము, కావ్యము అనువానిని గూర్చి పరిశీలించియున్నారు. చిత్రకళ యనఁగా చిత్రలేఖనము, స్థాపత్యమనగా ప్రతిమారచనము. ఈ రెండు కళలును మనదేశమున పూర్వకాలముననే యభివృద్ధి చెందియుండినట్లు, ప్రతిమా నాటకము, ఉత్తర రామ చరితము, అగస్త్య రచితమైన సకలాధికారమును వాస్తుశిల్ప విషయ గ్రంథము మున్నగువాని యుదాహరణములనుబట్టి నిరూపించియున్నారు. చారిత్రకముగా నా రెండు కళల యభివృద్ధిని గూర్చి వారు కావించిన పరిశీలనము మిక్కిలి ప్రశంసాపాత్రముగా నున్నది. రామాయణ భారతముల కాలమునుండియు భారతదేశమున కావ్యసృజనంతి పద్ధతి గద్య, చంపూ స్తోత్రాది రూపమున నెట్లు ప్రసరించియున్నదో వారు వివరించియున్నారు.

ఐదవ వ్యాసమున కళా ప్రయోజనము విశదీకరింపఁబడినది. అది సౌందర్యమునకును, విద్యాబుద్ధులకును, తత్త్వమునకును సంబంధించియుండునని యరవిందులు చెప్పిన విషయమును వారు చక్కగా విపులీకరించియున్నారు. ఈ సందర్భమున వారు ప్రాచ్య పాశ్చాత్య విమర్శకుల యభిప్రాయములను గూడ పరిశీలించియున్నారు. లలిత కళలు — వాని ప్రయోజనమును వ్యాసమున వారు వెలువరించిన భావములు, వారి విమర్శన పాటవమును, బహుగ్రంథ పరిశీలనమును వ్యక్తము చేయుచున్నవి. లలిత కళలు స్వచ్ఛంద

వాతావరణమున వృద్ధిపొందునుగాని. నిర్బంధమున వృద్ధి పొందవని వారు వెల్లడించిన యభిప్రాయము సత్యముపేతము.

లోకమున సారస్వతము, వాఙ్మయము, సాహిత్యము అను పదములు మూఁడును స్థూలముగా నొకే యర్థమున వాడఁబడుచున్నవి. కాని వ్యుత్పత్తులనుబట్టి పరిశీలించినచో వానియందు భేదమున్నది. రససహితమైనదే సాహిత్యము. వాక్కులతోఁ గూడినది వాఙ్మయము. సరస్వతికి సంబంధించినది సారస్వతము. దీనినిబట్టిచూడ స్వరూపమున నీ మూఁడును నుత్తరోత్తర విస్తృతములని తెలియవచ్చును. కవికి ప్రీతిభ, వ్యుత్పత్తి. అభ్యాసము అను మూఁడు లక్షణములుండవలెనని సంస్కృత లాక్షణికులు చెప్పియుండిరి. వీరికే కావ్య హేతువులని పేరు. శ్రీ నారాయణరావుగారు కవికి భావన, రసజ్ఞత, ఉపజ్ఞ, ప్రీతిభ యను నాలుగు లక్షణములుండవలెనని తెలిపి వాని స్వరూపములను వివరించియున్నారు. తరువాత జీవితమునకును, కళకును గల సంబంధమును తెల్పి వారు — కళ పురుషార్థ సంపాదనమునకు తోడ్పడుననీ విశదీకరించియున్నారు. కవిత్వమును పలువురు ప్రాచ్య పాశ్చాత్య లాక్షణికులు పలువిధముల నిర్వచించియున్నారు. అవి యన్నియు సత్యములే కాని యం దే యొక్కటియు కవిత్వము యొక్క సమగ్ర స్వరూపమును వెల్లడింపఁజాలదు. శ్రీ నారాయణరావుగారు పలువురు ప్రాచ్య పాశ్చాత్య కవి లాక్షణికుల నిర్వచనములను బిద

ర్పించి యవి యతివ్యాప్తి దోషమునకో, యవ్యాప్తి దోషమునకో గుఱియై యున్నవని నిరూపించియున్నారు.

పదునొకండు, పండ్రెండు వ్యాసములు శ్రీ నారాయణరావుగారి సర్వకావ్య పరిశీలనమునకు నికషోపలములని చెప్పఁదగినవి. వారు సంస్కృతాంధ్ర కవుల కావ్యముల నుండి పెక్కుదాహరణముల నొసంగి యే కవిత్వలి యెట్టిదో యెవరి భావము లెట్టివో తెలిపి కవిత్వ లక్షణములను సోదాహరణముగా నిరూపింప యత్నించి యున్నారు. పెక్కు లక్షణముల కలయిక కలిగినప్పుడుగాని యుత్తమ కవిత్వ స్వరూపము సాక్షాత్కరింపదని వారి యభిప్రాయము. తిక్కనార్యుని కవిత్వమును వ్యాసమున వారు కీచకుఁడు, ద్రాపది, సుదేష్ట యను వారి శీలములను చక్కగా పరిశీలించి, తిక్కన, కాళిదాసు, షేక్స్పియర్, డాంటా మున్నగువారి కోవకు చెందిన వాఁడనియు; భావప్రదర్శనమునందును, రసనిర్వహణమునందును, బొచిత్య పరిపోషణమునందును, యథార్థ రూపకల్పనమునందును, సమయోచిత శబ్దప్రయోగము నందును, కృతహస్తఁడనియు, శ్రీనాథాదులవలె వాచ్యకవిగాక భావకవియై భాసిల్లు చుండుననియు నిరూపించి యున్నారు. తుది వ్యాసమున వారు ఉత్తమ కవిత్వ లక్షణములు దెల్పి కవిత్వమందలి పస్తువు, శైలి మున్నగువాని స్వరూప స్వభావములను వ్యక్తము చేసియున్నారు.

శ్రీ నారాయణరావుగారి వ్యాసములను ఖరీదవగా వారికి కళలయందును, కవిత్వమునందును, శిల్పమునందును, కాళిదాసు, తిక్కనాది మహాకవుల రచనలయందు

దును గల యభిప్రాయములు తేటతెల్లములగుచున్నవి. వారు తమ యభిప్రాయముల కన్నింటికిని ప్రాచ్య. పాశ్చాత్య లాక్షణికులనేకాక యరవిందులను, టాగూరును గూడా సాధారణముగా గ్రహించియున్నారు. వారెడనెడ సంస్కృతాంధ్రాంగ్ల కవుల గ్రంథముల నుండియును, వేదోపనిషదాదులనుండియు నొసంగిన యుదాహరణములనుబట్టి వారి విజ్ఞాన మెంత విస్తృతమో తెలియవచ్చును. వారి యభిప్రాయము లన్నియు యుక్తియుక్తములును, సర్వజన శిరోధార్యములువై యున్నవి. వారి భాష సరళమై, ధారాళమై, భావవ్యంజకమై, నిర్దుష్టమై యలరారుచున్నది.

ఈ గ్రంథము విశ్వవిద్యాలయములందలి కళార్థులందఱి కీని సాహిత్య విమర్శన సూత్రముల నెఱుఁగుటకును. లక్ష్య లక్షణ సమన్వయ విధానము నభ్యసించుటకును అవశ్య పఠనీయ గ్రంథరాజమై యున్నది

శ్రీ కై ప వాగరాజగారు వారి తాతగారు రచించిన అమూల్యములైన యితర గ్రంథములను సాహిత్య వ్యాసములను కూడ త్వరలో ప్రచురించి. ఆంధ్రభాషకును, సాహిత్యాభిమానులకును, అభ్యుదయానందములు చేకూర్తురుగాక యని విశ్వసించుచున్నాను.

దివాకర్త వేంకటాచలదాని,

హైదరాబాదు,

7-8-1977.

పూర్వాంధ్ర భాషాధ్యక్షుఁడు

ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయము

అభిప్రాయములు

K. Venkatesa Acharya,
Head of the Dept. of Telugu,
Govt. College, Guntakal.

రావలసినంత ప్రచార ప్రతిష్ఠలు రాని రచయితలు రాయలసీమలో చాలమంది ఉన్నారు. అట్టివారిలో శ్రీ రూపనగుడి వారాయణరావుగా రొకరు. ఆంధ్రదేశంలో ఏనకేన ప్రకారేణ ప్రచార ప్రాప్తకాలు తెచ్చుకొన్న అదృష్టవంతులు చాలమంది; వారి అదృష్టం కంటే ఈ 'సాహితీశిల్పి' సామర్థ్యం చాల గొప్పది.

రావుగారి దర్శనం చాల విశాలమయింది. ప్రాకృత్తమై, దిగంత సంచారి అయిన దర్శనంతో కళాతత్త్వ సమీక్షచేస్తూ ఉన్నప్పుడూ, దివ్యమానవ లోకాల రేఖలను చెరిపివేస్తూ సమన్వయాన్ని చూపేటప్పుడు, కళలలోని చలనానికి సహృదయునిలోని సంవేదనకూ ఒక లయను వెదికేటప్పుడు, రచయితగా, "కావ్యనిదానం"లో, రావుగారెంత కృతార్థులయినది తెలుస్తుంది.

ఆరవినద రవీంద్రుల వచనలలోని భావసౌకుమార్యము, తాత్విక చింతనా రచయితలో బాగా కనిపిస్తాయి. "గౌతమబుద్ధ" "ఉన్నత్రాపువము" "సౌందరనందము" "విప్రనారాయణ" - ఇవి వేరువేరు వస్తువులను తీసికొని చేసిన రచనలయినా, ఈ అన్నింటిలోను ఒక సామాన్య సంవేదన ఉంది; భావ సంబంధి అయిన ఒక మాధుర్యం వుంది;

తాత్విక ప్రపంచానికి వేసిన ఒక పూలబాటవుంది - ఈ అన్నింటినీ తనవే తనవిగా చేసికొన్న "సాహితీ శిల్పి" కళలను గూర్చి సమీక్షించుటలోనూ ఒక అందాన్ని చూపించారు.

లలిత కళలనుగూర్చి ఒక కళాకారుడెంత సానుభూతితో చెప్పవచ్చునో అంతగానూ చెప్పటం జరిగింది ఈ గ్రంథంలో.

"కామక్రోధాది రాహిత్యమే శాంతి. నిత్యనైమిత్తిక, లౌకిక, వ్యవహార నిర్వహణమునకై యవశ్యము కావలసిన దేహమయ, ప్రాణమయ, మనోమయ శక్తులు వ్యయమై పోగా వాని పునస్సంపాదనకై పనిమాని యుండుటయే, యిష్టమయిన వేటువనినిఁ జేయుచుండుటయే విశ్రాంతి" మొదలయిన నిర్వచనములు.

ఔపనిషదమయిన దైహిక, తాత్విక భావచ్ఛాయలతో ఆలోచనను రేకెత్తించేవి అనేకాలున్నవి.

కవిత్వ నిరూపణమనే శీర్షిక క్రింద ఆంధ్రసాహిత్యము లోని ప్రసిద్ధ రసవద్భట్టాల ప్రస్తావన విస్తారంగా జరిగింది.

సాహిత్య విద్యార్థులు కానివారికి అభినివేశాన్ని, సాహిత్య విద్యార్థులకు మంచి అభిరుచిని కలిగించే చక్కని రచన యిది.

గుంతకల్లు

కే. వేంకటేశ ఆచార్య.

S. D. Thirumala Rao

Member: The P.E.N. All-India Centre, Bombay

Founder-Member: Indian Association for History
of Philosophy and Science, Ujjain

కవిత్వమునకు సన్మానములు, గండపెండేరములు
లభించును. నాటకాలకు బంగారు పతకములు. “వన్ను
రులు” లభించును. నవలలకు - ముఖ్యముగా నేడుమో
వలలు వాయిచున్న నవలలకు - చలనచిత్ర భాగ్యముభి
ంచును. చిన్నకథలకు అక్షరలక్ష లబ్బును - కాపీలమ్ముడునల
పోవుట వలన! సాహిత్య విమర్శనకు: కష్టనిష్ఠూరములు
లభించును. విమర్శ కృతజ్ఞతాంహిత ప్రక్రియ. అయినను,
సాహిత్యములో విమర్శనకు మహత్వ పూర్ణస్థానమే ఉన్నది.
ఉదాహరణకు పాశ్చాత్య సాహిత్యములో విమర్శ వహించిన
పాత్ర గొప్పది. ఇంగ్లీషున మాథ్యూ ఆర్నాల్డ్, వాల్టరు
పోరులు, ఫ్రెంచిలో సైంటుబ్యూ, పాల్ వాలెరీలు. రష్యను
భాషలో టాల్స్టాయి, జర్మనులో ఎకర్ మన్, హెర్డర్.
లెస్సింగులు, ఇటాలియనులో క్రోచే వాసిన సాహిత్య
దార్శనిక విమర్శలు ఆయా భాషల సాహిత్యములకు ఓజస్సు
తేజస్సు తెచ్చిపెట్టినవి. ఒక సాహిత్యపుటున్నతిని తెలిసికో
వలెననిన, అందలి విమర్శ స్థాయిని స్థానీపులాక న్యాయమున
పరీక్షించిన చాలును. తెలుగు వ్యాకరణదీపము చిన్నదని
వెనుక శ్రీ చెళ్లపిళ్ల వారు అనియుండిరి. ఇప్పుడు వ్యాక
రణ దీపము పెద్దదిగనే ముందుచున్నది. తెలుగు విమర్శ
మాత్రము మినుకు మిను కనుచున్నది.

ప్రకృత గ్రంథము “కావ్య నిదానము” అంధ్ర సాహిత్య విమర్శనా దీపావళికి ఇంకొక దీపకళిక. గ్రంథ కర్తలు “సాహితీశిల్పి” బిరుదాంచితులు, కీర్తిశేషులు శ్రీ రూపనగుడి నారాయణరావుగారు. ప్రాకృతరమ్యవారై నను, కందుకూరి, చెళ్ళపిళ్ళలు వయస్సుమీరిన కొలదీ, ఆధునికత సంతరించికొనినట్లు. ప్రగతిశీల పరిశీలకులు. “కావ్య విదానము” లోని విషయమును దిక్పాత్రముగ సమీక్షింతును.

ఇందు కళ, అభినయము, నాట్యము, లలితకళలు, సారస్వతము, సాహిత్యము, జీవితము-కళ, కవిత్వ నిర్వచనము, టిక్కనాద్యుని కవిత్వమువంటి సదాసక్తిదాయక విషయములపై పదుమూడు వ్యాసములున్నవి. శ్రీ నారాయణరావుగారికి ప్రాచ్య, పాశ్చాత్య సాహిత్యాలంకారిక మతములు కరణలామలకములు. వీరిపై ఆధునిక వేదర్శి అరవిందుల ప్రభావము ఎక్కువగా వున్నట్లు కన్పించును. అందుకే శ్రీ నారాయణరావుగారి దృక్పథములో వేదాంత కాంతులు ప్రసరించినవి. “కావ్య నిదానము” లోని కొన్ని ఆసక్తికర భావపరిశీలన చేయుదము. “కళ యనగ నేమి” యను వ్యాసములో, కళ లయగామంజస్య సమన్విత మని ప్రతిపాదించబడినది. సాహిత్య, సంగీత, నృత్య, చిత్ర లేఖన, శిల్ప, వాస్తు కళలు, భావలయ, శబ్దలయ, చలన లయ, రేఖవర్ణలయ, ఉపరితలలయ, వ్యోమలయల వలన ఆవిర్భవించుచున్నవి అని నేను నా “సాహిత్య తత్వము - శివభారత దర్శనము” లో విశదీకరించినాను. చరాచర ప్రకృతిఅంతయులయమయము, లయలయమైనవిలయమగును.

“అభినయము, నాట్యము, నాటకము” అను వ్యాసములో సినీమాలు ప్రబలి నాటక ప్రదర్శనమునకును, నాటక రచనమునకును ప్రతిబంధకములై యున్నవి అని శ్రీ నారాయణరావుగారు అనుచున్నారు. ఇంగ్లీషు, ఫ్రెంచి, జర్మను రష్యను సాహిత్యములు చూచినను, మనదేశముననే బెంగాలి, మరాఠీ, ఇటీవలి కన్నడ సాహిత్య నాటకరంగములను పరిశీలించినను, నాటక సినీమా రంగములు ఒకదానితో నింకొకటి పోటీపడి వృద్ధిపొందుచున్నట్లు కనిపించునే కాని, ఒకదాని కింకొకటి ప్రతిబంధమయినట్లనిపించదు. తెలుగులో నాటకము అను పదమునకు సార్థకత చేకూర్చు రచన యున్నదా అని నా అనుమానము - “కన్యాశుల్కము” తప్ప. దాని నెవ్వరును ఇప్పుడాడరులెండు. మనకు శిశిర కుమార భాదురి, శంభుమిత్రులు లేరు, మన కిట్టి నాటక దర్శకులు లేరు. బిక్లారి రాఘవ, మొన్నటి వేంకటేశ్వరరావు తర్వాత నాటకీయ నటులు కఱవైరి. మనవి మెలోడ్రామాలో కాని డ్రామాలు కావు. మన నాటకములు సినీమాలవలె ఆడబడుటచేతను, సినీమాలు నాటకములవలె తీయబడుటచేతను, రెండును చెడినవని నాకు తోచును.

“కవి కుండవలసిన ముఖ్యలక్షణములు” అను వ్యాసమున, భావన, రసజ్ఞత, ఉపజ్ఞ, ప్రతిభ అని ప్రతిపాదించిరి. వీని నన్నింటికీమించి కవికుండవలసిన లక్షణము “కవిత్వము” అని నా అభిప్రాయము. కవిత్వము అను పదమును మనము కవి చేయు రచనకు వాడుచున్నాము. కాని నిజమునకు కవిత్వము అనిన “కవితనము” (గురుత్వము వలె) ఈ ఆర్థము తోనే కవిత్వము అను పదము ఋగ్వేదమునందు కలుదు.

“కవిత్వ నిర్వచనము” అను వ్యాసములో ఎన్నియో కవిత్వ నిర్వచనము లీయబడినవి. ఈ వ్యాసములో వ్యాస కర్తలు, “గోవువలని పరియోజనము నుడువుట సులభము కాని, దాని స్వరూపమును నిర్వచించుట సులభము కాదు. అటులనే కవిత్వమిదియని మడువవచ్చును కాని కవిత్వ తత్వ స్వరూపమును నిర్వచించుట యసాధ్యము గాకపోయినను సులభసాధ్యము కాదు. కవిత్వ స్వరూపము ఎండమావుల వలె దూరమునుండి కాన్పించును కాని దానిఁ బరిశీలించ నీవీపమునకుఁ జనుచో నది దవ్వలఁ బోవుచుండును” అని మౌలికముగ స్పష్టముగ తెప్పినారు. ఇందు భేదాభిప్రాయము లుండవచ్చును. గో పరియోజనమును, గో స్వరూపమును నిర్వచించ వచ్చును. కాని, “గోత్వము” అను దానిని నిర్వచించుటకు కాదు. అటులనే కావ్యమును నిర్వచింపవచ్చును. “కవిత్వము”ను నిర్వచించుట యసాధ్యము. కవిత్వమునకు ఎండమావులపోలిక సరిపోదు. ఎండమావులు, లేనివి ఉన్నట్లు తోచును. కవిత్వము వున్నది లేనట్లు తోచును — నిర్వచనమునకు పూనుకొంటిమా? ఎండమావులు దవ్వలకే కన్పించును. కవిత్వము మన యెదుటనే వుండును. కవిత్వమును ముత్యములోని లావణ్యముతోఁ బోల్చుట సమంజసతరము. ఆనందవర్ధనుఁడు ఇట్టి భావమునే చెప్పినాఁడు. కవిత్వమును లక్షణములద్వారాకాక, లక్ష్యములద్వారా, అనఁగా మహాకవుల రచనా వ్యాసంగముల ద్వారా అనుభవమునకు తెచ్చుకొనుట సులభతరమైన మార్గము అని చెప్పిన శ్రీ నారాయణరావుగారి తీర్మానము సహృదయాంగీకార యోగ్యము. ఇదొక్కటే మార్గమని

నా అభిప్రాయము కూడ. ఈ భావసరణి ననుసరించి శ్రీ నారాయణరావుగారు తిక్కన కవిత్వము నుండి యెన్నియో ఉదాహరణములిచ్చి, ఉత్తమ కవిత్వమిట్లుండవలెనని సోప పత్తికముగా నిరూపించినారు. తిక్కన విరాటపర్వము నుండి మాత్రముదాహరణము లిచ్చినారు. తిక్కన కవిత్వము. పర్వములు సాగినకొలది రసవత్తత, ఉదాత్తత సంతరించు కొనును. స్త్రీ, శాంతి. అనుశాసనిక పర్వములలోని తిక్కన కవిత్వము మహాద్భుతముగా నుండును. ఏమైనను, “కవిత్వ నిరూపణము - తిక్కనార్యుని కవిత్వము” అను వ్యాసము “కావ్య నిదానము” లో తలామానికము వంటిది. ఇది డాక్టరేటు సిద్ధాంత వ్యాసముఅను బోలును.

కళింగ తెలంగాణములు విప్లవ సాహిత్యమునకును. సర్కారు జిల్లాలు భావ, అభ్యుదయ కవిత్వములకును. రాయలసీమ సాహిత్య విమర్శనకు నెలవులని నేననుకొను చుండును. నా యీ సిగమనమునకు అచ్చపు రాయలసీమ వారైన శ్రీ రూపనగుడి నారాయణరావుగారి “కావ్య నిదానము” బలము చేకూర్చినది. సాహిత్య విమర్శనోద్దేశము కవిత్వ మెడల మంచి అభిరుచి కల్గించుట అయిన, ప్రస్తుత గ్రంథము సఫలికృతమయినదనియే నా వినమ్రాభిప్రాయము. ఇట్టి విమర్శన వ్రాసిన శ్రీ నారాయణరావుగారు చిర స్మరణీయులు.

అనంతపురం

సర్దేశాయి తిరుమలరావు.

సమర్పణము

ఏ సాధు జీవ

అగ్ని ప్రమాదమునకుఁ జిక్కి

తన ప్రయత్నము, వృద్ధజననీ జనకులను

అసంఖ్య బంధు మిత్రులను శోకార్థ వమున ముంచి.

తాను నాకలోకమునకుఁ జనెనో. అట్టి భక్తితత్పరకు,

ప్రకాంత జీవన సౌందర్య గ్రహణైక ప్రసన్నమతికి.

నా కడగొట్టుపులికి, శ్రమితి సీతాలక్ష్మమ్మకు. ఆమె

యాదరాఖి మానములకుఁ గడుఁ బాత్రమై తనరిన

'కావ్య నిదానము' అను గ్రంథమును విమర్శనాత్మకముగా

రచితంబైన ఈ గ్రంథము

నామె సంస్మరణ చిహ్నంబుగా

సమర్పణము గావించు చున్నాను.

కృతి కర్త.

ప్ర శం స

శా॥ శ్రీ లక్ష్మీయతమూర్తి, సర్వవిభవ
 శ్రేయోనుసంధాత, లో
 కాలిప్రస్తుత పంచపేతివిలస
 ద్వాప్సర లోకావనో
 ద్వేలారంభుడు వెంకటేశ్వరుడు స
 ప్రితిస్సదాజ్ఞాన వి
 ద్బాలంకారుని బోధించు సద్గుణవి శ్రీ,
 యవ్వారి నారాయణుఁ॥

సీ॥ ఎవ్వనిసంపద యెవ్వేళ సాహితీ
 సేవకై మిగుల వెచ్చింపబడును,
 ఎవ్వని మధురవాగీరిత ప్రతి విష
 యంబు విజ్ఞతతోడ నలరుచుండు;
 ఎవ్వని సహవాస మే జడాత్మునికై న
 భాషాభిమానంబు ప్రబలజేయు,
 ఎవ్వని సంకల్ప మెనలేని నిస్సార్థ
 కార్యోన్ముఖంబయి గొలుచుండు

తె॥గీ॥ అట్టి యవ్వారి నారాయణుఁడు కవుల
 కల్పకాఖగ జగమున భ్యాతిగాంచి
 జన్మసార్థకృత్య విశ్వాసగరిమ
 దనరుఁ దనసాటివారిలో ధన్యుడనగ॥

కం॥ కృతులెన్నో! కవులెందరొ!
 నుతగతి నీసత్కృతులకు నోచుకొనంగా
 మతిగలిగిచేర నీదరి
 వితథమనోరథతఁ దిరిగి వెళ్లుటగదే !

కం॥ జనమాన్యత గురునమ్రత
 ధననిస్పృహత స్వతంత్ర ధర్మస్థితియుం
 దనయంతవలిచి వచ్చెను
 నినుఁబొందగ కావ్యరసిక నిపుణాగ్రసరా !

తే॥ పావనంబయ్యె నవ్వారివంశ మిలను
 సీభవంబున, మఱిసివు పాభవమును
 గాంచినాడవు తద్వంశకలనఁజేసి
 అతులగుణగేయ నారాయణప్ప నుకవి॥

ప్రకాశకులు.

కావ్య నిదానము - రెండు మాటలు

(కుంటిమద్ది శేషశర్మ)

ఏతద్గ్రంథకర్త. శ్రీ రూపనగుడి నారాయణరావుగారు వీరి దాహితులు శ్రీ కైవ నాగరాజగారు ముద్రిత కావ్య నిదాన గ్రంథప్రతిని తెచ్చియిచ్చి దీనిపై నిష్పాక్షకమైన మీ అభిప్రాయము వ్రాసియిండుని అర్థించినారు.

గ్రంథకర్తలు శ్రమకోర్చి, తమ భావములకు రూపు దీర్చి, గ్రంథరూపమున వెలికిఁ దెచ్చుచున్నారు. తెచ్చినా, “ఆపరితోషా ద్విదుషాః ససాధుమన్యే” అని కాళిదాసన్నట్లు విజ్ఞులు మంచినదన్న మెప్పువడసిననే గదా విలువ.

ఐనా, “బోద్ధారో మత్సర గ్రస్తాః” అంటాడు భర్తృహరి తెలిసినవారికి మాత్సర్యమట. అది ఒక్కపట్టున మెప్పుదలను ముట్టఁజెప్పుదు. అందుకే “ఏనామ కేచిది హనః ప్రయన్త్యవజ్ఞాం. జానంతుతే కిమపి తాన్ప్రీతి నైషయత్నః । ఉత్పత్యతే మమతు కోపి ప మానధర్మానకాలోవ్యాయం నిరవధిర్వి పులాచ వృక్షీ”

మత్సరగ్రస్తులకు గాదు నా ప్రయత్నం. మధ్యావాను గుణ భావనా వాసితులు. ఈ వికాల ప్రపంచంలో, అనంత కాలంలో, కలుగకపోరు. వారు నా గ్రంథాన్ని ఆదరించకనూ పోరు అంటాడు భవభూతి.

అన్ని కాలములలోనూ అన్ని రకములైన భావములు గలవారూ ఉండురు. కువిమర్మకులు, దుర్విమర్మకులూ లేక.

పోలేదు. ఉన్నదున్నట్లు చెప్పిననూ అన్యథా భావించుటయూ అరుదుగాదు.

అట్టిచో నిష్పాక్షికంగా చెప్పడము కష్టమిది సాము. అదీగాక, ఒక్కనికి మంచిదిగా కనిపించినది, దృష్టిభేదమును బట్టి నేరొక్కనికి భిన్నముగా కనిపించనూ వచ్చును.

అందుననూ సాహిత్యమున, భావలహరి, వాని వాని మేధాప్రకృతినిబట్టి ప్రవహించును. తాను దలచిన దాని కుపపత్తులు తన ప్రజలకొలది నిరూపించగలడు; మరొక్కడు దానిని ప్రత్యాభ్యాసించనూగలడు.

పరికించుడు :- “దీనివల్ల భుండనగా నిలసొబగు సాంపెనగ వర్దిల్లువాఁ డెవ్వఁడొక్కొ” అను తిక్కన పద్యములోని సాందర్యమును వివరించుచు, 128వ పుటతో “ఇక్కడ వల్లభుండనగా. అనుటలో నెంతో గంభీరార్థమున్నది. దీనికి ప్రియులుండవచ్చును. మగఁడని పేరుగాంచి, తాళి కట్టినవాఁడెవ్వఁడో అను ధ్వని స్ఫురించు చున్నది” అని గలదు. ఇందు, ద్రౌపది సాందర్యాకృష్ట మనస్కుఁడగు కీచకుఁడు, ద్రౌపది కులాదివిషయముల నాలోచించుచున్నాఁడు, తల్లిదరిదుర్ని లెవ్వరు? పేరేమి? ఇత్యాదిగా.

ఇచ్చట “అల్పాక్షరంబుల ననల్పార్థ రచన” అను గుణమును గ్రంథములలో గొప్పగా కీర్తించుచున్నను — అనల్పాక్షరములతో అల్పార్థమును వెల్లడించుట గుణముగా కీర్తించినాడు. గ్రంథకర్త. “కొన్ని సందర్భములందు చుట్టుమాటలతో భావమును వెల్లడిచేయుట రసోద్దీపకమై యుండును” అని.

ద్రావిడీ రూపాతిశయ ముగ్ధుడగు కీచకుడు, “దీని పేరేమి” అనుటకంటే “దీని నామాకృతిగా నోచి పడసిన వర్ణంబు తెప్పియొక్కొ” అనెడి వ్యాయోక్తిలో నొక్క గౌరవభావము, ఒక గాంభీర్యమును ఒక సొంపును నున్నవి” అనుట రమణీయముగా నున్నదనుటలో విచికిత్స లేదు.

కాని, ఇక్కడ వల్లభుండనగా, - దీనికి ప్రియులుండ వచ్చును. మగండని పేరుగాంచి తాళిగట్టిన వాడెవ్వడో” అను ధ్వని స్ఫురించుచున్నది” అని వ్రాయుటలో ఔచిత్యము కొరవడినది.

వల్లభశబ్దము, పాణిపీయుడు. ప్రాణకాంతుడు ఇత్యాదులవలె భర్త అను సర్థము నివ్వవచ్చును. కాని, “తాళిగట్టిన మగడెవ్వడో, అని “వల్లభ” శబ్దమునకు ధ్వని, అని వివరించుట. ద్రావిడీపాత్రను, ఆమె యెడ మరులుకొన్న కీచకుని ఉదారమైన భావనను కించపరచుట యని నా తలంపు. వల్లభుడనుటకు తాడుగట్టిన వాడనుట కంటే, ప్రేమాస్పదుడని వ్యాఖ్యానించుటయే సమంజసము.

తాళికట్టుట, కట్టించుకొనుట, విధిలేక యైనగావచ్చును. నిర్బంధమువల్లవైన గావచ్చును. ఇష్టములేకున్నను, షష్టాష్టక మైనను తాళికట్టుట భర్తయను వ్యవహారము ఏర్పడవచ్చును కానీ వల్లభుడుగాఁ బనిలేదు, వలవల్ల - సంవరణే అను ధాతు జన్యమైన వల్లభ పదము కాగిలికి పాత్రమని ప్రేమాస్పదుడునని అర్థమొసఁగుచున్నది.

“తొలుత నీవే నేనై. నేనే నీవై యుంటిమి. కాలము గడచినకొలది ప్రేయసీ ప్రియులమైతిమి, ఇప్పు డాదుమగ

లముగనున్నా” మన్న యొక్క కాంత విలాపముండనే యున్నదిగదా! ఇట్టిపట్టుల భిన్నాభిప్రాయములు, విమర్శనా దృష్టితో గమనించిన పొడగట్టకమానవు. కాని యవి యంత ప్రధానములు గావు. తాను పూనిన కృతి నెట్లు సాగించినాడనునదే గమనార్హము.

పాఠకుడు, విమర్శకుడు, కవి అనునదొక త్రికము పాఠకుడు తాను చదివినది “లేక విన్నది, తన అనుభూతికి, సంస్కృతికి అనుగుణముగనున్న, ఆనందించును; ఉబ్బి గంతులు వేయును. తన్మయుడగును.

కాని, ‘ఎందుకంత ఉద్రిక్తత’ అని ప్రశ్నించిన, అది నాకు నచ్చినది. నన్నాకర్షించినది అని చెప్పగలడు; కాని, తనకు నచ్చుటకు కారణమేమి? ‘ఎట్టులుండిన ఆకర్షకము’ అను ప్రశ్నలకు కార్య కారణ నిరూపణ పూర్వకముగ విడమరచి చెప్పజాలడు. అది విమర్శకుని సొత్తు. విమర్శకుడు, శబ్దముల సౌశబ్ద్యము, మాధుర్యము, ప్రసాదాదులను, కూర్పులోని పొందికను, అర్థస్ఫూర్తిని, విశదీకరించి, గుణ దోషముల నిరూపించగలడు.

“మన్మథ చంద్ర సమాన మూర్తి” అనుట కంటే, మకరాంక శశాంక మనోజ్ఞమూర్తిలో శ్రీవణ సౌహిత్యము నిండుకొనియున్నది. బిందూర్వక కకారముల యనుప్రాస మనోజ్ఞతను తెచ్చి యిచ్చుచున్నది గదా! దానినే “రతిపతి నిశానాథ హృద్యస్వరూపః” అన్న తకారానుప్రాసమునకు తోడు భావసౌష్ఠవము మనోజ్ఞతము, ఏలన,

అది ప్రవరుని వర్ణనము. అతని అందము అచ్చర లేమకు గూడ మరులు గొల్పజాలినదిగా ప్రతిపాద్యము. మచ్చగల చంద్రునివంటి వాడనుటకంటే నిశాకాంతకు ప్రాణివల్లభుడైన రేరాజువంటి వాడనుటలో అర్థగాంభీర్యము తట్టకమానదు. గతిపతి పదము గూడ మకరాంకుని కంటే రసస్ఫోరకము. బాషాసరస్వతి యనుటకంటే భాషాయాంగీర్యవతి అనుట కర్హారంతుదము.

ఇట్లు విమర్శకుఁడు గుణదోషముల నిరూపించగలఁడు. ఇక కవి, తాననుభవించిన, యూహించిన భావములకు రూపుఁగల్పించి, సువర్ణరంజితముల గావించి, పఠితలకు, విమర్శకులకు, కనువిందు, శోత్రప్రసర్యము గావింపగలఁడు. వాసివాని ప్రతిభా వ్యుత్పత్తుల కొఁది సహృదయహృదయాహ్లాదకరత్వ మాపాదించగలఁడు.

మన గ్రంథకర్త స్వయము కవి. అనేక గ్రంథముల రచించినవాఁడు. విమర్శకుఁడనుటకు ప్రకృత గ్రంథమే సాక్ష్యము. పాఠకుఁడు గానిదే విమర్శకత్వము కవయితృత్వము గల్గినేరవు గదా!

ఇట్టి సాహితీ శిల్పి కలమునుండి జాలువారిన దీ కావ్య నిదానము. అసలుకు నిదానమను పదమే విలక్షణమైనది. దానిని ఎన్నుకొని నామకరణమొనర్చుటలోనే విమర్శకుని దృష్టివైశిష్యము గోచరించు చున్నది.

అలస్యము అనుటకు తెనుఁగువారు, “నిదానము” అను పదమును వాడుట అలవాటు. నిదానమే ప్రధానము అనునది సామెతయైపోయినది.

ఇది ఆ నిదానము కాదు. “నిదానం త్వాది కారణం” అని అమరము. కావ్య సౌందర్య మూలకారణముల నిరూపించఁ బూనుకొన్న గ్రంథకర్త తన గ్రంథమునకు — నిదానమని వామముంచుటతోనే ఆతని దృష్టి నైశిత్యము, అల్పాక్షరముల ననల్పార్థ రచన గలవు.

ప్రాచ్య పాశ్చాత్య మతానుసారము కావ్యోత్పత్తి హేతువులు, కావ్యస్వరూప విచారణము తొలి ప్రకరణములతో నిరూపితములు.

విమర్శనా విషయము కావ్యనిదానమేయైనను. లలిత కళలు, ఫలిత కళలు అని వింగడించి, గాన, చిత్రలేఖన, నటనములకును, కార్యకారణ విమర్శ గావింపఁబడినది.

సామాన్య పాఠకునికిగాక, విషయ తత్త్వ జిజ్ఞాసువునకు ఆవశ్యకములగు విషయములు, నాతివిపులముగా నిరూపితములు. 10 వ ప్రకరణమున కవిత్య మెట్టిదన్న విషయము విపులముగా విమర్శితము. వట్టి స్వరూప నిరూపణము లాక్షణికునికినీ, పఠితకునూ, తలబరువైన విషయమే. అంత మాత్రముగాక తుది ప్రకరణములలో రససంతములగు నుదాహరణములతోఁ జదువరుల మనముల నలరించు రచన సాగించినాఁడు సాహితీశిల్పి రూపనగుడి నారాయణరావు,

ఉబుసుపోకకుగాక, కర్తకు పఠితకునూ ప్రయోజనాత్మకమైన రచన యిది యని మదభిప్రాయము.

అనంతపురము,

ఇట్లు.

కావ్య నిదానము

—: స విా క్త:—

“మనముననున్న నెవ్వగలుమాన్పి ఘటించురు కావ్యసమ్మదం
బనఘ కథాముఖంబున హితాహిత బోధయొనర్తు రింపుగాఁ
గనుఁగొనుకంటెనద్భుతముగా నెఱిఁగింతురతీంది” యార్థముల్
ఘనమతులెల్ల వారికి నకారణ బంధులుగారె తత్కవుల్॥”

కవికర్త రసాయనము (1-8)

లోకమునకంతకు నకారణబంధువులైనవారు కవులు.
అట్టి కవి వ్రాసినది కావ్యము. ఆ కావ్యవిమర్శనా పథకమును
ప్రదర్శించునది ప్రస్తుత గ్రంథము “కావ్యనిదానము.” ఈ
గ్రంథమును రచించినవారు, కీ॥ శే॥ సాహితీశిల్పి రూపనగుడి
నారాయణరావుగారు.

కృతికర్త పరిచయము:- ఈ కృతికర్తలగు నారాయణ
రావుగారు రాయలసీమయందలి ప్రసిద్ధ కవి రచయితలలో
నొకరు—రాయలసీమ సాహితీ క్షేత్రమున నెన్నో రత్నము
లుదయించినవి — అట్టి రత్నములలో రూపనగుడి వారొక
రనుటలో నతిశయోక్తి యేమాత్రము లేదు. సత్యోక్తియే.

కృతులు:- ఆధునికాంధ్ర సాహిత్యమున పద్య గద్య
రచనలు రెండింటను వైపు వాటము లెఱిగిన జాణలు
నారాయణరావుగారు, వారు నలుబదియొక్క గ్రంథములను
రచించిరి.

వచన రచనలు:- అరవింద వాఙ్మయము—అంగ్లాను
వాదములు. ఆద్యతన కాలమున అరవింద వాఙ్మయమును

తెలుగులో నావిష్కరించినవారు రూపనగుడివారే—వానిలో చాతా గ్రంథము లిముద్రితములుగా నుండుట విచారకరము.

ఆంగ్లము - ఆంధ్రానువాద సామర్థ్యము - ఆధునిక యుగమున - నాంగ్లభాషనుండి తెనుగునకు ననువాదమొనరించినవారితో పీరిని సిద్ధహస్తులని, అగ్రగణ్యులని చెప్పనొప్పును—ముఖ్యముగా, “అన్నీ ఒక్క యెత్తు. అగస్త్యుడు ఒక్కడూ ఒక్క యెత్తు” అన్నట్లుగా తక్కిన రచనలు వేఱు—అరవిందుని రచనలు వేఱు—అవి బహుగంభీరములై తాత్విక సౌరభము గలిగియుండును. అరవిందుని ఆంగ్ల రచన లాంధ్రభాషలో ననువదించుట యసాధ్యమైనను శ్రీ నారాయణరావుగారు వాని నాంధ్రీకరించి కృతకృత్యులైరి. మచ్చున కొక యుదాహరణము చూపుచున్నాను.

Nirvana:- “The city, a shadow picture without tone floats, quivers unreal forms without relief flow. a cinema’s vacant shapes; like a reef. Foundering in shoreless gulfs, the world is done. (Page 156)

“లేదహంతయుఁ, బ్రకృతియున్ లేదు; లేవు

వ్యక్తమవ్యక్తమును. మఱి యాపురంబు

వికసనములేక యెటువంటి విరతిలేక

తమిని గనిపించుఁ జలనచిత్రంబు వోలె” (పుట 156)

“అరవిందుని యాంగ్ల రచనలే కాదు; ప్రసిద్ధాంగ్లేయ విమర్శకాగ్రగణ్యుల రచనలను ననువాదము గావించుట యుండును. పి. రారితేరినవారు—రెండుదాహరణములు :-

“Poetry is the art of producing pleasure by the just expression of imaginative thought and feeling musical language.” (Page 79)

“ఛందోబద్ధమైన భాషలో భావనాకలితములగు తలపులను, రసములను యథారీతి నావిష్కరించి, తన్మూలమున హృదయోల్లాసమును జేకూర్చు కళయే కవనము. (పు. 78)

రచించుచున్న రచననుండి యొక యుదాహృతి :-

Rhythm is a movement generated and regulated by the harmonious restriction. This is the creative form in the hand of the artist (P. 4)

వస్తువిషయములందు నియమబద్ధముగా నుత్పన్నమైన సామరస్యపు సంచలనమే రయ. (ఇది శిల్పుల చేతయందు గల పృజన శక్తి.) (పుట 4)

యనువాదములలో - అముద్రితములైన యనువాద రచనలన్నియు ముద్రితములైనయెడల శ్రీ నారాయణరావు గారికి అధునాతనాంధ్ర వచన వాఙ్మయమున నెట్టి విశిష్ట స్థానము గలదో తేటపడగలదు.

కావ్యనిదానము :- నేడు తెలుగు భాషలోగల సాహిత్య విమర్శక గ్రంథములలో - కావ్యనిదానము గణనీయమైన కృతి. శీర్షికలు చూచిన నీ విషయము విశదమగును.

గ్రంథ ప్రణాళిక - విషయోన్మేలనము:

ఈ గ్రంథ ప్రణాళిక యొక నిర్దిష్ట క్రమముతో రూపొందినది. కవిత ఒక కళ - అందుచే తొలుత 'కళ' యన

నేమో నిర్వచనము-తెలుపబడి-ఆ వెనుక. కళాభ్యుదయ పరిణామములు - లలిత కళావిభాగములు వివరింపబడినది. కవిత్వము లలితకళలలోనిది. అది తెలుగుసాహిత్యమున వెట్లు సమన్వయము జేరినది-తిక్కనాది మహాకవుల కవితారచనలబట్టి విపులీకరింపబడినది - ఇది సరియైన సాహిత్య విమర్శక పద్ధతి. విషయోన్మీలన క్రమము నిందు చక్కగ పాటించబడినది.

విషయ వివేచనము-కళోత్పత్తి సిద్ధాంతములు:

- 1) భయాశ్చర్య ప్రేమరసములే మూలకారణము.
- 2) లౌకిక ప్రయోజన వ్యవహారములు.
- 3) ధైర్య శౌర్య సాహసాది కార్యములు.
- 4) స్వేచ్ఛ, అభిరుచి, ఆహ్లాదము-ఆత్మావిష్కరణము,
- 5) శాంతి విశ్రాంతిలు. 6) అభ్యాసము కీడాప్రవృత్తి.

కళాభ్యుదయ పరిణామములు:

గానము-అభినయము-నాట్యము-నాటకము-చిత్రకళ స్థాపత్యము-కావ్యము-ఇందు స్థాపత్యము అనగా శిల్పము. శిల్పకళావిశేషము లిందు చక్కగా వివరింపబడినవి.

కళా ప్రయోజనములు:- 1) సౌందర్యవిషయము.

2) విద్యాబుద్ధుల విషయము 3) ఆత్మ విషయము.

లలిత కళలు:- 1) గానము 2) చిత్రకళ 3) కవిత్వము-ఈ మూడును ఆత్మకు సుప్రకృతమైన విద్యాసంస్కారము గలిగించును.

సారస్వతము - వాఙ్మయము - సాహిత్యము

- 1) సరస్వతి అధిష్ఠాన దేవతగా గలది సారస్వతము.
- 2) వాక్కుల మయము వాఙ్మయము. వాక్కునకు అధి దేవత సరస్వతీయేగాన రెండింటికి భేదమత్యల్పము.
- 3) రససహితమైన కవితారచన సాహిత్యము.

విషయ సమన్వయము :-

ఈ గ్రంథమున-పై కళాలక్షణము లన్నింటికి-తొలుత సంస్కృత భాషాసాహిత్యముతోను, నా వెనుక తెలుగుభాషా సాహిత్యముతోను సమన్వయము చేయబడుట - మిక్కిలి సమీచినమై ప్రశంసనీయముగా నున్నది. ఇది సార్వత్రికముగా తెలుగు సాహిత్యమునకే సంబంధించినదిగాన - కళాలక్షణములన్నియు-తెలుగు సాహిత్యము తోడనే నఖండముగా సమన్వయము చెందుచున్నది. ఈ ప్రత్యేక లక్షణమే- దీని నితర సాహిత్య విమర్శన గ్రంథములనుండి వేరుపఱచుచు విశిష్టతను చేకూర్చినది.

రచనా విధానము:- ఇందలి రచనా విధానము తక్కిన విమర్శ గ్రంథములకంటె యొక ప్రత్యేకత సంతరించుకొన్నది. గ్రంథ లక్షణములు:-

1) గ్రంథ మధ్యమున నాంగ్ల భాషాపంక్తుల నుదాహరించినను వెనువెంటనే తెలుగులో నా వాక్యముల ననువదించుట. తెలుగున తొలుత నీ విధానము పాటించినవారు వీరేశలింగముగారు - ఇందు వాక్యములనేగాక ఆంగ్ల పదములకు వెంటనే తెలుగులో పారిభాషికము లిచ్చుట గలదు. ఈ

కాలమున కొన్ని సాహిత్య విమర్శక గ్రంథములలో, పాశ్చాత్య విమర్శకుల గ్రంథములనుండి అంగ్ల వాక్యములు, భాగములు బాహించియు, వానికి తెలుగు అనువాదమీయక పోవుట కన్పట్టుచున్నది. (ఉదా॥ సన్నిధానము సూర్య నారాయణకామ్రులుగారి కావ్యాలంకార సంగ్రహము.) కాని యిందట్లు లేకుండుట ప్రశంసనీయము.

2) సంస్కృత శ్లోకముల నిచ్చి వెంటనే తాత్పర్యము తెలుగులో నిచ్చుట - దీనికి ఆద్యులు పీఠికలింగముగారే. ఈ తరువాత ఈ పద్ధతి కొన్ని విమర్శన గ్రంథములలో పాటించబడుటలేదు. ఇందు పాటించబడుట విశేషము.

3) ప్రతిపాదిత విషయముల విభజనము. ఇందు ప్రతిపాదిత విషయములు మనస్సునకు హత్తుకొనునట్లు చక్కగా విభజింపబడినవి.

(ప్ర 8) కవికుండవలసిన లక్షణములు:

1) భావన 2) రసజ్ఞత 3) ఉపజ్ఞ 4) ప్రతిభ.

(18 ప్ర.) కవిత్వ లక్షణములు-వస్తువు, శైలి.

కావ్యవస్తువు మూడు విధములు, 1) ప్రతికృతము

2) భావాధికారము 3) అమూర్త విషయములు.

శైలి విన్యాసము ఆరు విధములగు పేరువులు.

1) నవ్యకల్పన 2) సూక్తిర్ణత 3) మనోవృత్తి

4) అపరిచిత వస్తువు 5) ఆనందస్మృతి 6) అభిరుచి-

4) నిర్వచనములు-సూక్తులు

1) విశ్వసృష్టి యంతయు భగవంతుని కావ్యమేగదా. (ప్ర. 4)

2) సంపూర్ణమైన లయసామంజస్యము పరునవేది వంటిది. (6)

- 3) కామకోధాది రాహిత్యమే శాంతి (పుట 10)
- 4) అవస్థాను కరణమే అభినయము (పుట 20)
- 5) కళలవలని ప్రయోజనము సూక్ష్మము నగాఢము (పు.48)
- 6) జీవాత్మ పరమాత్మ యొక్క స్వస్వరూపము (పుట 97)
- 7) మానవుడు తమగలిగియుండుట సర్వతోభద్రము. (పు111)
- 8) ఇంద్రియసుఖ మీ కవికావ్యము లీజాలును. (పుట 122)
- 9) సాత్విక దార్శన్యములేని భీరురాలు! (పుట 132)
- 10) శైలి యనునది దాని వహించుపాత్రవంటిది. (పు. 130)
- 11) భావము ననునది జలబిందువు వంటిది. (పుట 130)
- 12) భావమునకు భాషకు నవినాభావ సంబంధము. (పు.130)

5) పూర్వకపుల కృతుల నుండి పద్యము లుదాహరించునపు డందలి కఠినపదములకు పుటయడుగున నర్థము లిచ్చుట—ఈ పద్ధతి యెంతయు మెచ్చదగినది — ఇదివఱలో విమర్శకులు పద్యము లుదాహరించిరేగాని అర్థములనీయలేదు, ఇంద్రియబడినవి — ఇతర విమర్శకు లనుసరింపదగినది.

6) ఇందు. 'శైలి' అని పారిభాషికపదము వాడబడినది. దీనిని నేడు తెలుగు సాహిత్య విమర్శకులందఱును వాడుచు నేయున్నారు గాని, మన ప్రాచీనాలంకారిక గ్రంథములతో నీ శైలి పదమా గన్పట్టదు — వానిలో శైలిని రచనారీతి యందురు — సంస్కృత కావ్యములలోను దీనికి ప్రయోగము లేదు. పాల్కురికి సోమనాథుడు పండితారాధ్య చరిత్రలో 'శైలి' శబ్దము వాడినాడు.

ఇట్టి ప్రత్యేక రచనా విధానముతో నొప్పుచు నీ గ్రంథము—నారాయణరావుగారికి 'సాహితీశిల్పి' నామమును సార్థకము చేయుచున్నది.

తెలుగు సాహిత్యము - కావ్యకళా విమర్శన.

ఈ కృతియందు కవిత్వ నిరూపణము - తిక్కనార్యుని కవిత్వము - అనునది మకుటాయమానమై యున్నది. ఇరువది యేడు పుటలలోనున్న యీ శీర్షికలో తిక్కన విరాటపర్వమున ప్రదర్శించిన - నాటకీయత - పాత్రపోషణ - రసజ్ఞత - జౌచిత్య నిర్వహణ - అత్యద్భుతముగా చిత్రింపబడినది - కొందఱు విమర్శకులు భావించినట్లుగా - సైరంధ్రీ-కీచకుత శృంగారము రసాభాసముకాదని. అది తిక్కన శృంగార రసాచిత్య నిర్వహణకు ప్రతీకయని-యిందు సోపపత్తికముగా, మూలపద్యోదాహృతులతో నిరూపింపబడినది - విరాటపర్వము భారతమునందొక పర్వమేయైనను నది యొక ప్రత్యేక కావ్యశిల్ప కళా ఖండముగా నెట్లు పరిణామము జెందినది, యిందు సువ్యక్తము గావింపబడినది.

తిక్కన - ప్రపంచకవులలో స్థానము:

తెలుగు సాహితీ విమర్శకులందఱు తిక్కనను కవి బ్రహ్మగా సారాధించిన వారేగాని వారెవరును తిక్కనకు ప్రపంచ కవులలో స్థానమీయలేదు - తిక్కనకు ప్రపంచ కవులలో స్థానమీయెక్క గ్రంథమునందే గలదు - చూడు డీక్రింది వాక్యములు -

“కవితిక్కన కాళిదాసువలె షేక్స్పియరు డాంటీల వలె, బ్రహ్మచర్యమునందు యుత్తమకవి తర్కములో, శేర్షః బడుట కర్హః, డగుట కెట్టి సంశయమునులేదు.” (పుట 149)

పైవారిలో షేక్స్పియర్ సుప్రసిద్ధాంగ్ల కవిసార్వభౌముడు. డాంటీ లోకోత్తరుడైన ఐర్లండుకవి కావ్యపట్టాభి

పిక్తుడు-ఇతడును ప్రపంచ కవులలో నొకడు-కాళిదాసు అభిజ్ఞానశాకుంతలము చదివి ఆనందము పట్టలేక గంతులు వెచిన దీతడే.

ప్రాచీనకావ్య ప్రగణాధ పరిచితి:

గ్రంథకర్త లీ గ్రంథమున-తిక్కన కవికి హెచ్చు ప్రాధాన్య మొసంగినను, ఆయన నన్నయ మొదలు-కృష్ణ దేవరాయల వఱకు-అనగా భారతము మొదలు ప్రబంధ యుగమువఱకు గల కావ్యముల నన్నింటిని జీర్ణించుకొన్న వారని యీ గ్రంథము సావధానముగా నవలోకనము చేసిన వారికి గోచరింపగలదు,

తిక్కన తరువాత-అల్లి సానిపెద్దన మనుచరిత్రయందు ప్రాధాన్య మున్నది-ఆ వెనుక సందర్భానుసారముగా నీ క్రింది గ్రంథములు మదాహృతములై నవి. కాలక్రమము ననుసరించి కూర్చినది,

నన్నయ భారతము -నన్నెచోడుని కుమారసంభవము, పాల్కురికి సోమనాథుని బసవపురాణము, కేతన దశకుమార చరిత్రము-శ్రీనాథుని శృంగార వైషధము, కాళిఖండము, హరవిలాసము, పోతన భాగవతము దశమ స్కంధము, తిమ్మన పారిజాతాపహరణము, తెనాలి రామకృష్ణుని పాండు రంగ మాహాత్యము, పింగళి సూరన కళాపూర్ణోదయము, ప్రభావతీ పద్యప్రసము. రామరాజ భూషణుని వసుచరిత్ర;

మొత్తముపైని యీ మాతన విమర్శక గ్రంథమున పదునైదు ప్రాచీన కావ్యము లుదాహృతములై నవి - ఈ కాలపు విమర్శనలలో శివకవులగు నన్నెచోడ, పాల్కురికి

సోమనాథుల గ్రంథములు సాధారణముగా చేకొనబడవు. ప్రస్తుత గ్రంథమునందీ రెండును గ్రహింపబడుట ఈ గ్రంథ ప్రత్యేక విశిష్టతకు తార్కాణము.

ఇట్లు విషయ వివేచనచేత నీ గ్రంథము భాసించుటయే గాక, భాషావిషయమున ప్రత్యేకత వహించియున్నది. తక్కిన సాహిత్య విమర్శక గ్రంథములవలె నిదియును గ్రాంథిక భాషలోనే వ్రాయబడినది-కాని వానియందు లేని రెండు గ్రాంథిక భాషాలక్షణము లిందు పాటించబడుట విశేషము. అవి (1) అర్ధానుస్వారము, (2) శకటరేఖము. ఇందర్ధానుస్వార నియమ మవ్యభిచరముగా పాటించబడినది.

తెలుగు సాహిత్యమున నాధునిక యుగమున విమర్శ ప్రధాన స్థానము నాక్రమించినది - సాహిత్య విమర్శక గ్రంథములు కొలదిగానే వెలువడినది-అవి ఉత్తమ స్థాయిని నున్నవి. అట్టి ఉత్తమ స్థాయిలోనున్న నీ సాహిత్య విమర్శక గ్రంథము 'కావ్యనిదానము' కళాశాలలో పఠనీయ గ్రంథముగా నుండదగినది.

విశ్వవిద్యాలయాధికారులు, కళాశాలాధికారులు దీని నాదరింతురు గాక! ఆంధ్రసాహిత్య ప్రపంచమున నీ గ్రంథ మధిక ప్రచారము బడయునుగాక!

'కళాప్రపూర్ణ' నిడుదవోలు వేంకటరావు. M. A.

(Retd. Head of the Dept. of Telugu, Madras University.
Fellow A.P. Sahitya Academi HYDERABAD - 44..

శిరోమణి, విద్వాన్
కలచవీడు శ్రీనివాసాచార్యులు,
సంస్కృతోపన్యాసకులు.

శ్రీ సత్యసాయి
మహిళా కళాశాల,
అనంతపురము.

సాహితీశిల్పి శ్రీ రూపవగుడి నారాయణరావుగారు రచించిన 'కావ్యనిదాన' మను విమర్శనాత్మక గ్రంథమును పరిశీలించు నవకాళము నాకు గలిగినది. ఏతద్గ్రంథకర్త కలము నుండి పలువిధముల ప్రక్రియలలో సాహిత్యరచనలు వెలువడినవి. ఆవన్నియు నింతకుముందే సాహితీ రసజ్ఞుల ప్రశంసల నందుకొన్నవి. కవిగా-విమర్శకుడుగా శ్రీ నారాయణరావుగారు ప్రసిద్ధిపొందిరి. ప్రస్తుత 'కావ్యనిదాన' మను కావ్యము విమర్శనాత్మకమైనది.

గ్రంథ నామకరణమునందే రచయిత వై లక్షణ్యమును ప్రదర్శించెను. 'కావ్యలక్షణము,' కావ్యస్వరూపము పేర్లనే కము లింతకుముందు ప్రాచీనాలంకారికులచే తమ గ్రంథముల కంగీకరింపబడినవి. కాని 'నిదాన' మను పదమును వారెవరు నుపయోగింపలేదు. "నిదానం త్వాది కారణం" మ్మని యమరము. కాగా కావ్యోత్పత్తికాదికారణమును వివరించుచు, క్రమముగా తదభివృద్ధిని సోదాహరణముగా రచయిత యీ గ్రంథమునందు నిరూపించిరి. కళానిర్వచనముతో నారంభించి, సంగీత, చిత్రలేఖన-వాక్య అభివ్యయాది లలిత కళల స్వరూప స్వభావములను శుద్ధముగా విమర్శించి చివరకు తత్ప్రయోజనమును హృదయంగమముగా వ్యక్తికరించిరి. సారస్వత-వాఙ్మయ సాహిత్యములను పదములకు చక్కని నిర్వచనోదాహరణముల నొసగుట వీరి ప్రత్యేకతను నిరూపించుచున్నది. జీవితమునకును కళకును సన్నిహిత,

సంబంధముగలదని యందరందురుగాని యా సంబంధ మెట్టిదో సులభశ్చైలిలో సామాన్యులకు సహిత మర్థమగునట్లు వీరు రచించిరి.

పిమ్మట కృమముగా కవిత్వ నిర్వచనమునకు గడంగి. పూర్వాలంకారికుల వివిధ మతములను, సంప్రదాయములను తెలిపి కవిత్వమనగా నేమియో, సహృదయుల హృదయముల నదెట్లు అలరించుచున్నదో వివరించుటకు పూర్వ కవుల రచనల నుండి వివిధములైన యుదాహరణముల నొసగిరి. వీరిచ్చిన యుదాహరణములను చదువునప్పుడు పాఠకుడు కవితామృతపాన సౌఖ్యమనుభవించు ననుటలో సందేహము లేదు. ముఖ్యముగా వీరు నన్నయ్య-తిక్కన-శ్రీనాథుడు-పెద్దన మున్నగు ప్రాచీనకవుల కవితల నుదాహరించిరి. ఆయా పద్యములను వాయుచు, వానియందలి కవితా శిల్పములను కనులకు గట్టనట్లు వివరించిరి. దీనిచే బ్రకృత రచయిత యొక్క కవితా రసజ్ఞత తెలియుటయేగాక-యితరుల కా కవితల సౌబగులను సాక్షాత్కరింప చేయగల్గుట విదితమగుచున్నది. బోధకులుగా పనిచేసిన వీరికిది 'సహజశక్తి' యనుట సత్యము.

ఇన్ని విషయములతో గూడిన యీ విమర్శగ్రంథము పాఠకులకు బహుశ ప్రయోజనములను సమకూర్చగలదనుటలో సందేహములేదు. కావ్య విషయ విశేషముల నెఱుగ గోరు సాహితీప్రియులందరి కీ గ్రంథ ముపదేశ్యగాఁ బనిచేయ గలదు. ఇట్టి యుత్తమరచనల నాదరించుట సాహితీప్రియుల కర్తవ్యమని మనవి చేయుచున్నాను.

కావ్య నిదానము

1. కళ యనఁగ నేమి?

బొగ్గునకును, వజ్రమునకును వస్తుతత్త్వమునం దెట్టిభేదము లేకున్నను, మొదటిది నల్లనై, మవ్వమై, తేలి కయై, సర్వసామాన్యముగ నెక్కడను గన్పట్టునదై యున్నది. మఱియొకటి దేదీప్యమానమై, కఠినమై, బరువై, మిక్కిలి యపురూపముగాఁ గనఁబడునదై యున్నది. ఏకపదార్థముగు జలము ద్రవరూపముగు వర్షముగను, ఘనరూపముగు వర్షోపల ముగను, వాయురూపముగు నావిరిగను గోచరించుచుండును. కమలము పేడవలెఁ బృథ్వాది పంచభూతములతో నేర్పడిన దైనను, దాని రూపము, గంగు, దళములపొందిక, పరిమళము మన కానందమిచ్చును. ఏల? పదార్థములందలి యణువుల సంయోగము ఏకరీతిగ నుండక, పలువిధములుగా నుండును. ఏ వస్తువులయం దణుసంయోగము లయ్యాన్వితమై (rhythmic) యుండునో, యవి తేజోవంతములై, జీవకళ గలవియై యుండును.

బొగ్గు, వర్షము, పేడ - యివి వజ్రమునకంటెను, వర్షోపలముకంటెను, కమలమునకంటెను మిక్కిలియుపయుక్తములై యున్నను మనము మొదటివాని నంతగాఁ జేరిమింపక రెండవవానినే ప్రేమింతుము. బుద్ధుని దంతమువలన బౌద్ధుల కె ప్రయోజనము లేకున్నను, దానికై వా రొక యాలయముఁ గట్టించి దాని నొక దివ్యవస్తువుగాఁ బూజించు

చున్నారు. వంశపారంపర్యముగాఁ జ్రాప్తమైన యొక యలఁతి వస్తువును మనమెంతో ప్రేమించి, దానిని భద్రముగా మన పుత్ర పౌత్రాదులకు నొక గొప్పయాస్తిగ వదలుచున్నాము. ఈ సంగతులం బట్టిచూడ వస్తువులు తమ కేవల ప్రయోజనముం బట్టికాక, అవి పుష్పమువలెఁ దమ సహజరామణీయకముం బట్టియు, మనయం దవి పుట్టించు భావసాహచర్యముం బట్టియు, భావనాప్రేరణం బట్టియు, వానిపై మనము వ్యాపింపఁజేయు తలఁపులం బట్టియు - అనఁగా వానివలన మనసున నేర్పడు అయసామంజస్యముల (rhythmic harmony) బట్టి, మన కవి ప్రియములగుచుండును.

శీర్ఢశ్చాదులను దర్శించునప్పుడు మన మనంబు హర్షస్థావిత మగుచుండును. వానియం దుండు నొక దివ్య శక్తియై యందులకుఁ గారణము. ఈ శక్తి వాని యందలి నిసర్గరామణీయకమునుబట్టి కలిగినదై యుండవచ్చును, లేదా మహాత్ములు వానిపైఁబ్రతిపదించిన భక్తిభావములఁబట్టియు, సదాలోచనలఁబట్టియుఁ బొడమినదై యుండవచ్చును. మహాత్ముల తలఁపులు మహాశక్తిమంతములై యుండును. వానిని వెదచల్లిన మహాపురుషులు దవ్వలనున్నను, దేహము వదలియున్నను వారి తలఁపులు అయసామంజస్యముగలవి యగుటచే సజీవములై యుండి యెంతో పనిచేయుచుండును. రామాయణ మహాభారత కావ్యములు మహర్షులగు వాల్మీకి వ్యాసులచే రచింపఁబడినవి కావుననే యందలి భావములు మహాశక్తిసమన్వితములై, అయసామంజస్యము గలవియై, మహాభక్తిభావవ్యాపకములై యున్నవి. ఈ కావ్యములు

నాటికిని, నేటికిని, రేపటికిని లోకమునందు వెలసి, లోకమును బవిత్రవంతముగఁ జేయుచుండెడివి.

దేశచరిత్రను జదివినవారికి బొంబయి నగరదర్శనము కంటెను తుంగభద్రానదీతీరమందలి పాడ్వడిన విజయనగర (హంపి) దర్శనమే యెక్కువ సొంపుగూర్చునదిగా నుండును. విజయనగరసామ్రాజ్యముయొక్క పూర్వోన్నత్యము స్మృతిపథమునదోచి వారి మనంబులు లయాన్వితము లగును. తిరుపతికొండమీఁది వేంకటేశ్వరవిగ్రహమును అందలి శిల్పసౌందర్యమునుబట్టి హిందువు లారాధించుట లేదు; కాళియంగలి విశ్వేశ్వరుఁడును తింగమూర్తియొకఁడా. ఆ మూర్తులందు నొక దివ్యశక్తి యున్నదని విశ్వసించుటచే, వారి హృదయములు భక్తిభావయుక్తములై లయాన్వితంబులు కాఁగ, వారు వానిని నర్పించుచుందురు. 'ఒథెల్లో' నాటకములోఁ జాగ్రంభమున భార్యాభర్తలు సరగులై యుందురు; తుదకు భర్త తన భార్యను జంపి, తానును నాత్మహత్య చేసికొనును. ఈ నాటకము విషాదాంతమైనను దిద్దుతువుల కానందమిచ్చుటేల? అందలి నాయికానాయకుల జీవితప్రవృత్తి లయాన్వితమైయున్నది కావుననే, ఒక తాగిగుఱిబోతు తన భార్యను జంపుచో మన మయ్యోయందుముగాని నాటకీయరసం బుప్పతిలదు. అది యొక శోక వార్తమాత్రమై, కళారచనగాఁ గూర్చబడకపోవుటచేత రసోత్పత్తి కం దవకాశములేదు; లయ యేర్పడదు. కాని జీర్ణవిజయనగర (హంపి) దర్శనమువలనను, తిరుపతి వేంకటేశ్వర కాళివిశ్వేశ్వర విగ్రహదర్శనములవలనను అంతఃకృత

స్వమునందు లయ యుత్పన్నమై యానంద మొదపుచుండును. ఈ నిదర్శనములఁబట్టి విచారింప, లయ జాహ్నవస్తునిష్ఠమయ్యై స్వక్తి మనోనిష్ఠమయ్యై యుండునని స్పష్టమగుచున్నది.

లయ యననేమో యించుక తెలిసికొందము. “వస్తు విషయములందు నియమబద్ధముగా నుత్పన్నమైన సామరస్యపు సంచలమే లయ. ఇది శిల్పుల చేతియందుఁగల సృజనశక్తి” యని శ్రీరవింద్రుఁడు నుడుపుచున్నాఁడు. జగచ్చిల్పియగు నీశ్వరునందుఁబోలె సామాన్యశిల్పియగు మానవునందును నీశక్తి యుండును. ఈశక్తిచేత నీశ్వరుఁడు పుష్పమును, బ్రహ్మాండమును సృష్టించునట్లు, మనుష్యుఁడు చిత్తరుబొమ్మను, మహాకావ్యమును సృష్టించుచున్నాఁడు. పుష్పమువలనను, బ్రహ్మాండమువలనను నీశ్వరుని యనంతక్రియాశక్తి వ్యక్తమగునట్లు, కవిసృష్ట తన రచనలవలన సుందరవస్తుప్రదర్శనముగావించి మానవజీవిత తత్కారముల నెఱుకపఱచి జీవాత్మ పరమాత్మలకుఁ గల సంబంధమును వెల్లడించి సత్యసౌందర్యానందములఁ జేకూర్చును.

విశ్వసృష్టియంతయు భగవంతుని కావ్యమేకదా! ఈశ్వర సృష్టి స్వతంత్రమైనట్లు, మానవుని కళాసృష్టియు స్వతంత్రమే యగును గాని కేవల మనుకరణమగుటలేదు. ఉత్తమమైన కళ సంపూర్ణమైన లయసామంజస్యముం బడసియుండును. రేఖా వర్ణసామంజస్యముగల చిత్తరువు దీపకళికవలె, నక్షత్రమువలె

Rhythm is a movement generated and regulated by the harmonious restriction. This is the creative form in the hand of the artist. — Tagore.

నిల్కిడగానుండునట్లు కాన్పించినను, దానియందు సంచలనసామంజస్య మమరియుండుటవలన, అది సజీవమై అనఁగా జీవకళ గలిదియై యుండును. కళాసామంజస్యము లేని చిత్తరువు జీవకళ-జీవసంచలము లేనిదై యుండును. మానవుని యుచ్ఛ్వాస నిశ్శ్వాసములు, హృదయస్పందము, తలఁపులు మున్నగునవి లయసామంజస్యము గలిగియుండుటచేతనే యతఁడు పాణి వంతుడై తేజోవంతుడై యుండుట. ఈనిదర్శనములంబట్టి చూడ లయసామంజస్యము సకలసృష్టికిఁ దేజమును, జీవమును, క్రియాప్రవృత్తిని, ఉత్తమత్వమును నిచ్చునదై యుండుననుట తెల్లము.

సంపూర్ణమైన లయసామంజస్యము పరుసవేది వంటిది. అది స్పృశించు ప్రతి వస్తువునకును నుత్తమత్వమొసంగి, దానిని దేజోవంతముగాఁ జేయును. మఱి యావస్తువునకును చూపఁబడయ్యాత్మకును ననుసంధాన మొడఁగూర్చును. ఇట్టి లయసామంజస్యముంబడసి, శక్తిగలిగి, పరిణతిగాంచిన రచనయే కళ. ఇట్టి కళ సత్యమయినది, సుందరమైనది, ఆనందమును విస్తరింపఁజేయునది. ఈ యానంద మొక సంవిద్విశేషము. ఇది ప్రీతిజీవియందును బీజావస్థయందుండును. “కళ బీజావస్థయందుండు నానందమును బ్రచురమైన యనుభవావస్థకుఁ దెచ్చి చర్యమాణ మొనర్పఁజాలును.” నిజముగా కళ రచయితయొక్క యాత్మసంస్కృతిని, నివేదించు నొక రచనావిశేషము. ఈ రచనా విశేషమువలనఁ దలఁపులు నైతము సజీవములై యుత్తమాకృతినిబొంది సాక్షాత్కృతము లగుచుండును.

కళ లఱునదినాల్గని మన పూర్వులు చెప్పిరి. ఈ సంఖ్య నానాటికి వృద్ధియగుచుండును. చతుష్షష్టికళలలో లేని విమానకల్పన, అణుబాంబురచన, అంతరిక్ష సంచరణ, సమర్థ మగు నౌకానిర్మాణము మున్నగువానినిగూడ నీకళలకుఁ జేర్చవచ్చును. ఈకళలను ఫలితకళలనియు, లలితకళలనియు రెండు వర్గములు చేయవచ్చును. ఐహిక వ్యవహారములకుఁ బ్రయోజనపడునవి ఫలితకళలు (useful arts); ఐహికాముష్మిక సుఖదాయకములు లలితకళలు (fine arts). ఈ గ్రంథ మందు ఫలితకళల గుఱించికాక, లలితకళల గుఱించియే నుడువుచున్నాము. కావునఁ గళలన్న లలితకళలనియే తెలియ వలయును. కవితారచనము, చిత్రలేఖనము, చిత్రరంజనము (painting), గానము, నృత్యము, ప్రతిమారచనము (sculpture) వాస్తు నిర్మాణము - ఇవియే ప్రధానమైన లలితకళలు.

* * *

2. కళోత్పత్తి

అదిమమనుష్యుఁడు మెఱుములనుగని, యుఱుములను విని యాశ్చర్యచకితుఁ డయ్యెను; అత్యుష్ణ శిలాద్రవమును నెగఁజిమ్ము నగ్నిపర్వతములను, నోరు విచ్చి సర్వమును దిగ మ్రింగు భూకంపములను, కడు గభీరమును నపారమును తిమి తిమింగిల సంయుతంబును నగు మహాసముద్రంబులను, సింహ శార్దూలాది క్రూరజంతు సమూహీర్ణంబులగు మహారణ్యాంబులను గాంచి భయోద్విగ్నుఁడయ్యెను. ఇతఁడును గడు భయం

కరములగు రుజాజరామరణములు తన్ను నిరంతరము వెన్నంటుటను జూచి, యదృశ్యమును, బ్రతికూలమును, బలవత్తరమును నగు శక్తులకుఁ దాను గుఱియగుచుండుటను దెలిసికొనియెను; తనకుఁ గీడుచేయు నీశక్తులను దయ్యములుగను, భూతములుగను నూహించి, వానిని బ్రార్థించుటకును, నుతించుటకును, పూజించుటకును, మఱి వాని కాహుతులిచ్చి తృప్తిపఱచుటకును గడంగెను. అనఁగాఁ దద్విషయమై పాడమిన భయాశ్చర్యములు వాని చిత్తమున భక్తిభావమును నంకురింపఁజేసెను. భక్తియనునది యొక విధమైన ప్రేమయే కదా! క్రమక్రమముగాఁ దనయందలి యీ యాశ్చర్యరసము బహిఃప్రపంచమును దెలిసికొనుటకుఁ గారణముకాఁగా, పెంపందిన ప్రేమరసము అంతఃప్రపంచమును దెలిసికొనుటకుఁ జేరకమాయెను.

ఆదిమజనులు ఋతుభేదములందలి ప్రకృతి వికార విచిత్రములను గాంచినప్పుడును, ఎడనెడ సంభవించు చంద్ర సూర్యగ్రహణంబులం జూచినప్పుడును, సంభ్రమాశ్చర్యములు తమ్ముఁ జేరేపఁగా, వారు చిందులు ద్రొక్కుచు, నియమరహితములును విలక్షణములును నగు పాటలఁ బాడుచు, దమ హృదయోద్వేగమును బ్రకటించుకొనుచుండిరి. ఆ చిందులె నృత్యముగను, ఆ విలక్షణములగు పాటలే గానముగను కాలక్రమమునఁ బరిణతిఁగాంచెను. ఇట్లు కొంతకాలము చనఁగాఁ బలుకుండోడుగ వాద్యములను నిర్మింపఁగలిగి, వారు సంగీతమును కవిత్వమును జేయఁగడంగిరి. వారు పౌరుష పరాక్రమములు గలిగి వేటాడి చంపిన వన్యమృగముల రూపములను దమ

నివసించు గుహాకుడ్యములమీఁద వన్నెలతోఁ జిత్రింపసాగిరి;
మఱియు వానిని శిలలందుఁ జెక్క సాహసించిరి. వీనినుండియె
చిత్రలేఖనము, చిత్తరంజనము, ప్రతిమారచనము వికాస
మొందెను.

మానవజీవితము సుఖదుఃఖాన్వితము. అందు నాదిమ
జనుల జీవిత మధిక దుఃఖభాజనంబై యుండెను. వారు
గృహములఁ గట్టుటఁ దెలియక, శీతవాతాతపవర్షములకు
గుఱియై గిరిగుహలలో వసించుచు, ఆహారనిమిత్తము జంతువుల
వేటాడుటకై శిలాశస్త్రములు నిర్మించి, యడవులందును, సము
ద్రములందును సంచరించి, యెన్నో యాపదలం గుడుచుచు,
అగ్నియొక్క యుపయోగము దెలియక పచ్చిమాంసమును,
కందమూలఫలములను దినుచు, జంతుచర్మములతోడనె దేహా
చ్ఛాదనము చేసికొనుచు, కూరజంతువులతోఁబలె ప్రకృతి
తోడను బోరాడుచుఁ దమ జీవితమును బహుక్షేపముతో నడుపు
కొనుచుండిరి.

అడవులలోఁ గార్చిచ్చులకుంజిక్కి కాలి మ్రగ్గిన మృగా
దుల మాంసమును భక్షించి, యది రుచ్యముగా నుండుట గమం
గొని, మాంసమును వండుటకై యగ్నిని మత్పత్తిచేయఁబూనిరి.
ఎందుచెట్లకొమ్మల రాపిడివలన నగ్నిపుట్టుటఁ జూచియుండు
టచే, వారు శుష్కదారువుల ఘర్షణముచేసి యగ్నిని రవులఁ
గొలిపి దాని నుపయోగింపసాగిరి. తరువాత రాళ్ళను
మలఁచి తొలిచి పాత్రలఁజేసి యుపయోగింప నేర్పిరి.
అటుపిమ్మట బంకమంటితో కుండలుచేయ నభ్యసించి, యా
పాత్రలందు మాంసాదులను వండ వారంభించిరి.

దై నందినోపయోగముకొఱకు శిలాశస్త్రములను, మృణ్మయపాత్రములను, చర్మవననంబులను జేయుచురాఁగా, వారికిఁ దన్నిర్మాణమందుఁ గౌశలము హెచ్చెను. అంత వారి కా నిర్మాణకార్యములు శ్రమైకసాధ్యములగు పనులుగా నుండక కీడ్లవలెఁ దోఁపసాగెను. అంత వారు మఱింత యుత్సాహమును శ్రద్ధనుగలిగి, బుద్ధిని వినియోగించి, తాము నిర్మించు వస్తువులను సుందరతరములుగను, కావలసినయంత కంటె వెక్కువ పరిమాణమునను నుత్పత్తి చేయసాగిరి. ఇట్లు మానవులు దమ యవయవ కండరములను మెదటిని నుపయోగించి, వస్తువులను సుందరతరములుగను, ఆటవలె నవలీల గను జేయుచురాఁగా, వారి పాఞ్జీమయ మనోమయశక్తులు (Vital and mental forces) అభివృద్ధి గాంచెను. కాలక్రమమున భాషయుఁ బరిణతిగాంచి, లిపియు నిర్మితమయ్యెను; జనసంఘంబులు నధిక సంఖ్యాకములయ్యెను. అప్పుడొక తెగ వారికిని మఱియొకతెగ వారికిని బోరాటము లుద్భవంబందెను. అందుఁ బెక్కిండు నిహతులగుచుండిరి; తన్నాయకులును ప్రాణములఁ గోల్పోవుచుండిరి. ఆ యుద్ధములలో దైర్య శూర్య పరాక్రమములం బ్రదర్శించిన వీరుల ధీరకార్యములను శాంతిసమయముఅందు వర్ణించుటకును, అభినయించుటకును జనులుత్సాహపడిరి.

ఈ వర్ణనాభినయములె కావ్యనాటకములకు బీజావాపములయ్యెను. ఇట్లు నాగరికత కొంత వృద్ధియై చీర్షకాలము శాంతి నెలకొనినప్పుడు, కళావిదులు ప్రజాసామాన్య సాంసారిక సన్నివేశ సందర్భములను బ్రదర్శించుటకును,

గడంగిరి. దీనఁ దమ యాత్మావిష్కరణాభిలాషను దీర్చు
కొని ప్రజనుగూడ సంతోషపఱచుచుండిరి. ఇట్లు కావ్య
మును, నాటకమును నభివృద్ధిగాంచెను. ప్రప్రథమమున
ని వి మోటుగా నుండెను. మఱియు కవులు
హృదయోద్వేగము తమ్ముఁ జేరేపఁగాఁ దమ యుదాత్త
నూత్నభావములను గేయములందును, పద్యములందును గూర్చి
గానము చేయసాగిరి; నాటకముల రచింపఁగలిగిరి. ఈ
కళారచన యభ్యాసవశమునఁ గీర్ణాప్రవృత్తిగా నగపడి
యత్సాహజనకముగాను, అనందప్రదముగాను నుండెను.

యుద్ధముల విడుమరలవలనఁ బ్రజలకును దీర్ఘకాంతి
యొదవఁగా, ఆ కాంతి సమయములందు వారు లలితకళ
లను వర్ధిల్లఁజేసిరి. ఇట్లు విశ్రాంతి యధికముగానుండు
కాంతి సమయములందు లలితకళలు వికసించి, జనుల హృద
యములను సంస్కరింపఁజాలిన వగుటచే నవి నాగరకతా
చిహ్నములై ఖాసిల్లెను.

శ్రాంతి విశ్రాంతి లననేమి? కామకోర్కాది
రాహిత్యమే శాంతి. నిత్య నైమిత్తిక, లౌకిక, వ్యవహారిక
నిర్వహణమునకై యవశ్యము కావలసిన దేహమయ, ప్రాణ
మయ, మనోమయ శక్తులు వ్యయమైపోగా, వాని
పునస్సంపాదనమునకై పనిమాని యుండుటయొ, యిష్టమైన
వేటుపనినిఁ జేయుచుండుటయొ విశ్రాంతి లేక విరామ
మగును. శ్రాంతి విశ్రాంతిలవలన మానవుల శక్తి సామర్థ్య
ములు నిలువయై, వర్ధిల్లి, యిష్టమైన సృష్టికార్యములఁ
జేయుట కవి వారిని ప్రేరేపణ చేసెను. ఉత్సవదినంబు

లందు శిల్పులు తమ రచనలను బ్రదికింపఁగా, జనులు వాని యందలి రససౌందర్యములను నాస్వాదింపఁగలిగి సుఖ సంతోషములం గాంచుచుండిరి.

ఈ సంగతులం బట్టిచూడ కళోత్పత్తి విషయమై తేలిక సిద్ధాంతము లివి :—

1. కళోత్పత్తికి మానవునిలోఁగల భయాశ్చర్యరూపేమ రసములే మూలకారణములు.

2. లౌకిక ప్రయోజన వ్యవహారములు — అనఁగా నె హిక జీవితావశ్యకములు తీరినతరువాతనే ! జనులకు సుందరమగు బాహ్యప్రపంచముమీఁదను, ఇంపైన భావ ప్రపంచముమీఁదను దృష్టినిలిచి, వారు కళాసృష్టికిఁ గడంగుదురు.

3. దైర్య కార్య సాహసోదారాది కార్యములందు జనులకుండు నభిరతి కళాప్రేరకమై పరఁగును.

4. కళలయందును, నాటకములందుఁబోలె, స్వేచ్ఛ, అభిరుచి, ఆహ్లాదము, ఆత్మావిష్కరణము నుండుటచే, కళ లానందదాయకములై యుండును.

5. నాగరకతా చిహ్నములగు శాంతి విశ్రాంతి లోదవినప్పుడే, మానవుని శక్తిసామర్థ్యములు నిలువఁజేసి, వృద్ధి పొంది కళాభిరచనారూపముగాఁ జరిణమించును.

6. అభ్యాసవశమున కళాభిరచన క్రిడాప్రవృత్తిగా నగవడి యానందదాయకమై యుండును.

3. కళా బృంద య పరిణామములు

(గానము, అభినయము, నాట్యము, నాటకము.)

ఆర్యు లాదిమజనులు కారు; వారు నాగరకులు. వారు సింధునదిని దాటి యార్యావర్తమును నాక్రమించుట కెన్నో వేలేండ్లకుఁ బూర్వమే, వేదములు పుట్టినవి. వేదము లపారుషేయములని చెప్పుదురు. వేదములను రచించిన వారు సామాన్యమగు మానవ బుద్ధిచేఁ బ్రబోధితులుగాక, యంతరుత్పన్నమగు ప్రజ్ఞానమునకు భగవదనుగ్రహము తోడుపడఁగాఁ బొడమిన దివ్యప్రజ్ఞతో వానిని రచింపఁ గలిగినవారు; వానిని రచించిన మహర్షి బృందము మానవ దేహములతో గోచరించు భగవంతుఁడే యగును కనుకనే వేదము లపారుషేయములని ప్రసిద్ధి. వేద ఋక్కులను రచించినవారు మంత్రకర్త లనఁబడక మంత్రద్రష్ట లనఁ బడుదురు.

హైందవార్యు లవాగరకులు గాక ప్రతిభోన్నతులై యుండిరి. అర్యశబ్దమే వారి సంస్కృతిని సూచించుచున్నది. వీరు మధ్యాసియానుండి వచ్చినట్లు చరిత్రకారులు నుడువు వారు; 'తిలక్' మహాశయుండు ఉత్తరధ్రువమండలము నుండి వీరు వచ్చిరని వచించువాడు. ఎక్కడనుండి వచ్చినను, వీరి సంఖ్య యధికము కాఁగా, శ్రుతిపారంపర్యముగా వచ్చు వేదములనై యాధారము చేసికొని కళలను వికసింపఁజేసిరి. ఋగ్వేదమునుండి సంవాదమును (dialogue) వాద్యమును, యజుర్వేదమునుండి యభినయమును, సామవేదము

నుండి గానమును, అధర్వవేదమునుండి రసమును గ్రహింపఁ గలిగిరి. ఇట్లు తాము గ్రహించిన గీత, నృత్య, వాద్య, గానరసములను మేళవించి, సంగీతవిద్యను గనుఁగొనిరి. మఱి వేదములు ఛందోబద్ధములు. అంతేకాక వేదముక్కులందుఁ గవిత్వము గోచరించును. ఇందలి కవిత్వమే యాది లౌకిక కవిత్వమున కాదర్శమై యుద్బోధకమయ్యెను. వేదములందుఁ జిత్రకళా ప్రశంసలున్నవి. కావున ప్రాండవ చిత్రకళాభ్యుదయమునకును వేదములె యాధారభూతములు. వేదములు విరాట్ స్వరూపుని నిశ్శాస్త్రసములు — అనఁగా భగవచ్ఛక్తి స్వరూపములు. కావున సర్వమున కవి యాధారభూతములు. భగవచ్ఛక్తి వలననే యింద్రియములు, ఇంద్రియార్థములగు స్పర్శ, శబ్ద, రూప, రస, గంధములు, మనస్సు, జ్ఞానము, చైతన్యము — సర్వము సముత్పన్నమైన దని హిందువు లంగీకరించుచున్నారు. మఱి ప్రాండవ కళా శిల్పాభ్యుదయమునకు వేదమొ లేక విశ్వకర్మయొ యాధారమని చెప్పినచోఁ బాశ్చాత్య కళాభ్యుదయమున కేది యాధారభూతమని చెప్పవలయును? సర్వమునకుఁ గారణమైన యొకానొక యాదిశక్తియే సకల కళాభ్యుదయ మునకును గారణమని చెప్పటవలన మనము మూల కారణముంగూర్చి యెక్కువగాఁ దెలిసికొన్నవారమగుట లేదు. అనురాగరసమునఁ దేలుచున్న క్రొంచ మిధునమం దొక దానిని వ్యాధుఁడు గూల్చినప్పుడు, ఆ దృశ్యముం జూచిన వాత్మికి హృదయ ముద్వేగయుతమై, ఆ యుద్వేగము

లయాన్వితంబగు * శ్లోకరూపమున బయలు వెడలెనను గాథ గానకవిత్వాభ్యుదయమునకుఁ జక్కని మూలకారణమును దెల్పుచున్నది. ఈ గాథవలనఁ దేటపడు విషయములను వేలు కొన్ని నిదర్శనములం గైకొని వివరింపఁ గడంగెనము.

గానము:- తల్లి యొడిలోని శిశువునకు రంగుల గిలకను జూపినప్పుడు, అది నవ్వుచుఁ జెంగనలు వెట్టును. ఇంటఁ దప్పటడుగులిడు శిశువు కొత్త కుక్కను గాంచుచో, భయమున నటచుచుఁ దల్లి పజ్జకుఁ బరుగిడును. అడవిలో నెలుఁగుజంటిని గాంచిన తాటసారి దిగులునఁ గెలార్చుచుఁ తాటిపోవును. తలుగుఁగొలికి నడలింపఁబడిన దూడ యుల్లాసముతో 'తంఖా' యని యటచుచు గంతులు చైచును. రణరంగమున కురుసేనఁ గనుఁగొన్న యుత్తరుఁడు గరు పాటిన మేనును, దలఁకు మనమును, టిచ్చపడిన చూపునునై తొట్టినడుచు, దిగులుసొచ్చి బృహన్నలతోఁ, 'దేరు మరల్పు, పాణిములు తీవు' అని నుడివెను. కీచకుఁడు కావించిన యవమానంబునకు సంతప్త హృదయయగు ద్రౌపది రాత్రి వంటయింట నిద్రించుచున్న భీమునికడకుఁ జని 'మంద మందభాషణంబుల' నతని సంబోధించెను. ఈ నిదర్శనములం బట్టిచూడ హర్షామర్ష శోక భయాది మనోవికారములు గలిగి నప్పుడు దేహమందలి కొన్ని కండరంబులు సంకోచించి, స్వరభేదములను, అంగచేష్టలను గలిగించుచుండుననుట స్పష్టము. మనసున కుల్లాసము గలిగినప్పుడు మనుష్యుఁడు

శ్లో॥ మానిషాద ప్రతిష్ఠాపై ర్య మగమశ్చాశ్చరస్సమా :

యత్యైంశ విభునాదేకమ్ అవధీః కామమహితమ్!

నప్పుడు, కేకలువేయును, కేకిసలుగొట్టును; కోపము గలిగి నప్పుడు వాని మోమును నేత్రములును నెఱ్ఱనగును; ఉచ్చాస్యన నిశ్శాస్యసములు తీవ్రమగును; గుండెదడ హెచ్చును; కంఠస్వరము బిగ్గరయగును. శోకతప్తయగు స్త్రీ తన రొమ్ము మోఁదుకొనుచుఁ బనవి పనవి యేడ్చును. భయమువలన వైవర్ణ్యము, వణఁకు, స్తంభము, పలాయనము (Flight), కంఠగద్గదము, స్వేదము గలుగును. ఈ శాహ్యచిహ్నముల కనుభావములని పేరు. ఈ శాహ్యచిహ్నము లన్నియు దేహమందలి కండరచలనముల వలననే కలుచుండును. రొమ్మును (chest), స్వరపేటికను (larynx), కంఠనాళము లను గదలించు కండరములు మనోవికార తీవ్రతలం బట్టి సంకోచమందుచుండును. ఈ కండర సంకోచ భేదములం బట్టి ధ్వని యుచ్చ నీచ సమాన స్వరభేదముల నందుచుండును. కావుననే రసభావములు తీవ్రమైనప్పుడు కంఠస్వరమునైతము తీవ్రమగుచుండును. హర్షామర్షాశ్చర్యభయములు గలిగి నప్పుడు ధ్వని యుచ్చగతివొంది మాటలు గట్టిగను, అనువాద యుతముగను (sonorous), కంచు మోగినట్లును వెల్విడు చుండును. రహస్యములు పల్కునపుడు (రహస్యములు పల్కుటయు నొక యావేగవశముననే కావున) ధ్వని నీచగతిని బొంది మాటలు గుసగుసలు వోవును. సామాన్య సంభాషణమునం దెట్టి యావేగమును లేకపోవుటవలన ధ్వని సమాన గతిని బొందియుండి, తత్సంభాషణము శ్రమరహితమై యుండును. ఉచ్చనీచగతులందు బయలుపెడలు వాక్కులు ఆవేశ పూర్ణములై యుండుటవలన శ్రమైకసాధ్యములై యుండును.

ఆవేగమునఁగా మనోవికారము. ఇది కలిగినప్పుడు భావణము ఉచ్చ నీచగతులఁ బొందుచుండునట్లే, రాగము సైతము మనస్సునందుఁ బొడమిన యావేగము ననుసరించి యుచ్చనీచగతుల నందుచుండును. కావున శృంగారాది రసముల కాశ్రయభూతములగు హర్షామర్షాది భావములను బ్రకాశపఱచునదై నియత నియమములతోఁ గూడిన స్వర సమ్మేళనమే గానము. మానవుని యాయా రసభావ ప్రభేదములంబట్టియు, వాని యతిశయములంబట్టియు స్వరము మంద్ర మధ్య తారములనెడి స్థాయిభేదములను, ఆరోహణావ రోహణగతులను బొందుచుండును. ఈ స్వరగతి ప్రభేదములై శాఖోపశాఖలుగాఁ బెరిగిన గానవృత్తమునకు బీజాంకురము. ఈ స్వరగతిభేదముల యావిష్కరణము చిత్తావేగమున కనుగుణముగా నుండుట యవశ్యము గావున, గీతము - సుందరపద నిబద్ధమై, ఆ గీతమును బ్రకాశపఱచు రాగ మా గీతమందలి రసభావద్యోతకమున కనురూపమై యుండవలయును. అప్పుడే యది యాహ్లాదజనకమై యుండును. సంగీతమును బ్రేరేచుటకుఁ జాలినంత రస పోషకములుకాని భావములను గీతములందుఁ బొందుపఱచి యట్టి గీతములను తాడఁగడంగుటవలనను, భావములు రస సంపర్కకములై యుండియు వాని కనురూపములుగాని పదములం గూర్చి గీతము లల్లుటవలనను, నెట్టి ప్రయోజనము నుండదు. ఇట్టి గీతము లస్వాభావికములు గావున నశాస్త్రీయములై, అశాస్త్రీయములుగావున వసమీచీనంబులై యుండును. వెద్య జ్యోతిషాది గర్భములందలి శ్లోకము

లిందులకు నిదర్శనములు. అనురూప స్వరభావ సమ్మేళనము గలిగి గీయమానములుగ నుండు గేయంబులై యశ్శుభ్రములై నవి.

గానాభినయాది కళలు బహుప్రాచీన కాలమునుండి మన భారతదేశమునం దాదృతి గాంచుచున్నవి. తుంబుర వారదులు రంభాద్యపురనలు గాననాట్యములం దారితేటిన వారలెకదా! అర్జునుడు విరాటరాజు తనయ్యయగు నుత్తరకు నాట్యమును నేర్పినట్లు భారతమునందుఁ జదువ్చున్నాము. మౌర్యుల కాలమందు ఉత్తర హిందూస్థానమున గానాది కళలు, శిల్పములు, సత్తికయించినట్లై, దక్షిణమునఁజోళ పాండ్య రాష్ట్రములందుఁ దత్సమానకాలమున గానాది కళలు శిల్పములు వెలసియుండెను. ఆంధ్రులు సంగీత నాట్య చిత్రలేఖనాది కళలయం దాదరము గలవారని 'గాథాసప్తకతి' లోని యనేక గాథలు నుడువుచున్నవి. గుప్తు కాలమున (క్రి. శ. 320-600) సకల కళలకును నుత్తేజనంబుండెను. సముద్ర గుప్తుఁడు సంగీత సాహిత్యములందు మిక్కిలి ప్రోవీణుడై "కవిరాజు" అను బిరుదు వహించెను. విక్రమాదిత్య, శ్రీహర్షుల కాలములందును, తరువాత రాజపుత్రుల కాలమందును, గానాది కళల కాదర ప్రోత్సాహములుండెను. జయదేవుఁడు 'గీతగోవింద' మను గేయ గ్రంథమును పండిండ్లవ శతాబ్దారంభమున రచించెను. అజంతా సాంచీయందలి చిత్రము లాకాలమందలి రాజన్యులు సంగీత నాట్యాది కళల కెంత

ప్రోత్సాహమొసంగిరో వెల్లడి చేయుచున్నవి. 'శివకవులు' రచించిన 'శివతత్త్వసారము,' 'బసవపురాణము,' 'పండితారాధ్య చరిత్రము,' 'వల్సాటివీర చరిత్రము,' మున్నగు గ్రంథములఁ జదువఁ గాకతీయుల రాజ్యపాలనము నందు సంగీత నాట్యకళల కధిక వ్యాప్తియు, జనాదరణమును నుండినట్లు తెలియుచున్నది. 'గురునానకు' (1489-1539) గానముచేయుచు జనులకుఁ బ్రబోధించుచుండెను. శ్రీ కృష్ణదేవరాయల కాలమందును, దానికిఁ బూర్వ పరము లందును, కళలకుఁ బ్రోత్సాహముండినది. రామరాజ భూషణ కవి "సంగీత కళారహస్యనిధి" యై యుండెను. మొగల్ చక్రవర్తులును కళాభివృద్ధికిఁ జాటుపడినవారే. బాబరు కవియు గానకళాభిజ్ఞుడై యుండెను. హుమయూన్. అక్బరు, జహంగీరు పాదుషాలు గాన చిత్ర కళలకు, స్థాపత్యమును మిక్కిలి ప్రోత్సాహించినవారు. ఔరంగజీ బాక్కుడే రాగవిరాగియై యుండెను. షర్వా నైతము గానాభిజ్ఞుడై యుండెను. అక్బరు గేయములను దానే రచించి, తానే పాడుచుండెడివాఁడు. అతని యాస్థానమునఁ బెక్కండు గాయక గాయనులుండిరి. వారిలో తాకసేక (ధనసేనుడు) ప్రఖ్యాతి గాంచిన గాయకుఁడు. ఇతడు హిందువుగానుండి ముసల్మాను మతమును స్వీకరించినవాఁడు. ఇతఁడు గానాలాపనము చేసినపుడు యేనుఁగును సాధుచేయుచున్నట్లును; మఱి 'మేఘ

రోజి, 'మలయమారుతము' అను రాగముల నాలాపనము చేసి, మేఘములు గర్జించునట్లును, చల్లగాలి విచునట్లును జేయుచుండెనట. అక్కరు కాలమున గానకళాభిజ్ఞురాలును, భక్తురాలునగు రాణి మీరాబాయి యుండినది. అక్కరునకు గాన రసాస్వాదన ప్రీతి యధికముగా నుండినదనుట కీ కథ నిదర్శనమై యున్నది; అక్కరు చక్కవర్తి యొక సామాన్య హైందవ పౌరుని వేషము వేసికొని, తన యాస్థాన గాయకుఁ డగు 'తాన్ సేన్' ని వెంటఁగొని, మీరాబాయి భక్తిగానము వినుటకై హైందవ దేవాలయమునకు వెళ్లి, యామె పర వశత్వమునఁ జిలుకు గానరసమును గోలి వృష్టుడై, తన కంతమందలి రత్నాల సరమును పుష్పమాలతోజేర్చి యామె దోసిట నిడెనట. పిష్వాని కాలమందును కళలకు వెనుఁజాటు కలుగలేదు. కర్నాటక గానకళను నభివృద్ధి చేసిన త్యాగయ్య గారును, బందొమ్మిదవ శతాబ్దారంభమున నుండినవారే. విదేశీయులయిన యాంగ్లేయుల ప్రభుత్వము వలనఁ గళల కంతగా ప్రోత్సాహ ముండలేదు. అప్పుడు కళాభివృద్ధి యంతయుఁ బ్రజలమీఁదనే యాధారపడి యుండెను. 'సినిమాలు' వచ్చిన తరువాత జనులకు గానరసాస్వాదనాపేక్ష యతిశయించి, యిప్పుడిప్పుడు స్వరాజ్యము వచ్చుటవలనను, 'రేడియోల' సంఖ్య హెచ్చుటవలనను, కళోత్సాహము ప్రబలుచున్నది.

అభినయము - నాట్యము

ఉపన్యాసకుల భాషణ ధోరణి వాచిత్యావేశములబట్టి మాటుచుండును. ఒక ప్రవక్తచేయు నుపన్యాసమును వినుచో, అభిరుచిలేని సామాన్య విషయములం గూర్చి పలుకు నప్పు డతని స్వరము కాల్యయందలి జలమువలె వేగములేక తిన్నగాఁ బాటుచుండును; ఉదాత్తవిషయములం గూర్చి వక్కాణించినప్పు డతఁడు ఆవేశవ్యగ్రుడై యుండి చూపులు దువ్వును; చేతులు దిగిప్పును; చిందులు దొక్కును; మఱియు నతని కంఠస్వరము ఉచ్చగతినిబొంది, సముద్ర మందలి యలలవలె కాలపరిమాణ గతులతో స్పందించు చుండును. ఈ కాలపరిమాణ గతులె యేక, తిగిపుట్ట, రూపకాది వివిధ తాళగతులకు మూలములు. ఈ తాళ గతుల నాశ్రయించి, యభినయమును (కుండలీ, ప్రేరణీ, దండ లాసకాది) నృత్యభేదములును మద్భవించెను.

అవస్థానుకరణమే యభినయము. అభినయము చతుర్విధము. ఆహార్యము, వాచికము, ఆంగికము, సాత్వికము అని. భూషణాదులచేఁ గలిగినది యాహార్యము, వాక్కులచేఁ గలిగినది వాచికము, అంగవిన్యాసముచేఁ గలిగినది యాంగికము, సత్వముచే - రోమాంచాదికముచేఁ గలిగినది సాత్వికము. ఈ చతుర్విధాభినయముల వలన భావార్థములుఁ బ్రజ్ఞన్య రసంబులుఁ బ్రకటింపఁబడుచుండును. అభినయమునకు లోక మోహ ప్రమాణము.

నటరాజయిన పరమేశ్వరుడు నాటకమునకు మూల పురుషుడు. నాట్యకళయందుఁ బ్రసిద్దులు బ్రహ్మ, మాధవుడు, నందికేశ్వరుడు, నారదుడు, యాజ్ఞవల్క్యుడు, వాసుమంతుడు, విఘ్నేశ్వరుడు, వణ్మఖుడు, తావణుడు, బృహస్పతి, అర్జునుడు ; స్త్రీలలో గౌరి, ఉష. రంభాద్య పురసలు, ఉత్తర మున్నగు వారెందఱో యుండిరి.

మన భారత గ్రంథమునుబట్టి చూచినను, సంస్కృత నాటకములఁబట్టి విచారించినను, ఆయా కాలములందు నాట్యకళకుఁ బోతాహ ముండినట్లు తెలియుచున్నది. మధ్యకాలమున నది కొంత యధఃస్థితి గాంచియుండినను, ఇప్పుడు తలయెత్తుచున్నది. వంగదేశమునను, దక్షిణాపథమునను భరతశాస్త్ర ప్రకారము భావ రాగ తాళములతోఁ గూడిన నాటకము వాడుకలో నున్నది. కేరళదేశములో భావ తాళ ప్రధానమైన 'కథాకలి' యను నామమున నాట్యము వెలయుచున్నది. గుజరాతునందు భావ రాగ ప్రధానమైన 'గర్భా' నాట్యమునం దెక్కువగా స్త్రీలే పాల్గొనుచున్నారు. వీరు రాసక్రీడ, గోపికా వస్త్రావహరణము మున్నగు మధురరస కల్పితములైన విషయములను గూడ నభినయించి, శృంగారరస మొలికింపఁ జేయుచుందురు. అస్సాములో రాగతాళములంతగా లేక భావము మాత్రము ప్రధానముగాఁగల మణిపురావృత్తము వ్యాప్తిలో

నున్నది. ఇందు మూకాభినయ మెక్కువగా నుండును, గాన నిది యధికతర భావనాశక్తి నపేక్షించునదై యున్నది; ఈ నృత్యము కేవల సాంకేతికమై యుండును. కోయలు, ఎఱుకలు, లంకాడీలు, బోయలు, కాపులు మున్నగు గ్రామ్యజనులు పండుగలందును, పెండ్లిండ్లయందును తేరుతిరు నాళ్ల యందును కోలాటము వేయుచు, చిందులు త్రొక్కుచు, పాటలు పాడుచు, దమ నాట్యాభిలాషను నావిష్కరించు చుండుట మనము చూడఁగలము.

మన దేశమందలి వంగ మహారాష్ట్రాది ప్రాంతములలో నాట్యము గౌరవదృష్టితోఁ జూడఁబడుటచేత సత్కులీన తాలికలు, నవయువతులు నాట్యకళాభ్యాస కుతూహలా యత్తచిత్తలై యున్నారు. పురుషులు యవేకులున్నారు. వీరిలోఁ బలువురు భరత నాట్య శాస్త్రాభిజ్ఞులేగాక, అజంతాలోని నృత్యచిత్రములను, లోకమును గమనించి, తమ నాట్యకళను నభివృద్ధి చేసికొన్న వారయి యున్నారు. వీరు గాన సమ్మిళితమగు నాట్యము తోడనే రమణీయముగా భావప్రదరసము చేయఁగలుగుచున్నారు.

ఆంధ్రదేశము నాట్యకళాభివృద్ధియందుఁ జాల వెనుకఁ బడియున్నది. ఆంధ్రజనుల దృష్టి నాట్యకళమీద నింకను బోకుండుట చింత్యము. విద్యాకాలలలో జాతికలకు నాట్య

కళను నేర్వఁబూనుట యత్యావశ్యకము. ఇటీవల బాలికా పాఠశాలలందు నాట్యకళ కొద్దిగా బోధింపఁబడుట శుభ సూచకము,

నాటకము :-

గానమును, సంవాదమును, అభినయమును, అనుకృతిని మేళవించి, వానిని సాహిత్య సూత్రములకుఁ బొందుపఱచి కవులు నాటకములను రచింపఁ గల్గిరి. అనఁగాఁ బ్రత్యేక కళలై యున్న సంగీతము, నాట్యము, కవిత్వము నభివృద్ధి గాంచినప్పుడు అవి యొక్కచోఁ గూర్పఁబడగాఁ నాటక మాయెను. సంస్కృత నాటకములు, గ్రీకునాటకముల సంపర్కమునఁగాక స్వతంత్రముగ నే యుద్భవించినవని శాబ్ద శాస్త్రమునుండరచాసు మొదలగు పండితుల యభిప్రాయమై యున్నది. 'అమృత మంధన' మను నాటకమును దేవత లాడిరఁట. కంసవధ. వ్రాలంజవధ, చాణూరమర్దనము అను నాటకము అప్పరసలచేఁ బ్రదర్శింపఁబడినవని 'పతంజలి' చెప్పుచున్నాడు. క్రిస్తుపూర్వము నాల్గవ శతాబ్దికిఁ బూర్వముండిన భరతముని తన నాట్యశాస్త్రములో నాట్యరంగ మును, దానికిఁ గావలసిన యుపకరణములను రచించు పద్ధతులను వచించినాడు. 'పాణిని' 'శిలాలి' కృతాశ్వులను నాటక కర్తల పేర్లను నుదాహరించి యున్నాడు. కనుక భారతీయ రూపక రచనాసరణి పాణిని పతంజలుల కాలము నాటికే, యనఁగా క్రి. పూ. రెండవ శతాబ్దియందు సంపూర్ణ

ర్ణముగ నేర్పడియుండెను. శ్రీపురాణము సూరిశాస్త్రిగారు తమ 'నాటోత్పల' మం దిట్లు నుడువుచున్నాడు. "మహాచర స్వామికి రెండువందల సంవత్సరముల పిదప నివసించిన 'భద్రవాహ' స్వామి రచించిన కల్పసూత్రములలో నీక్రింది కథను నుదాహరించి యున్నాడు. ఒక సాధుశిష్యుడు గురు నన్ని ధానమున కాలస్యముగఁ జేరెను. ఏల నీ జాగని గురు వడుగ, 'దారిలో నాట్యావలోకమునఁ గొంత తడవయ్యె' నని యంతేవాసి సమాధాన మిడెను. అందున గురువు నటులు ప్రయోగించెడి నాటకాదులను సాధకులు చూడఁ గూడఁదని వారించెను. మఱియొకసారి యిటులనే నటీ ప్రయత్నము రూపకమవలోకించి కాలయాపన మొనర్చి వచ్చిన శిష్యుడు, నటప్రయత్నమైనను, నటీప్రయత్నమైనను, మానవ విలోకనము సాధువులకు గర్హమగునని వారించఁబడెను. ఈ సంగతులంబట్టిచూడఁ కీర్తిస్తు పుట్టుట కనేక శతాబ్దాలకుఁ బూర్వమే యార్యావర్తమున నటీనట ప్రయత్నములగు నాటకములు వీధులలో నాడఁబడుచుండెనని తేలుచున్నది.

నాట్యము, చిత్రరచన, సంగీతము మున్నగు కళల "యశదు" గౌతమబుద్ధున కభిమానముండినట్లు, 'లలితవిస్తార' మను బుద్ధజీవిత చరిత్రమందుఁ జెప్పఁబడినది. బుద్ధుని సమకాలికుఁడగు బింబిసారుని యెదుట నొక దాక్షిణాత్యుడు బుద్ధుని జీవిత నాటకమును బ్రదర్శించినట్లు తెలుపఁబడి యున్నది. శోభావతీ నగరాధీశుని సమక్షమునఁ గూడ

బుద్ధనాటకము పూయోగింపఁబడినట్లు కీ). శ. 300 వర్షమున నా భాషలోఁ బరివర్తింపఁబడిన 'అవగాతీ' శతకములో వాయఁబడినట్లు తెలియుచున్నది. తరువాత భాస (క్రి.పూ. నాల్గవ శతాబ్ది), సౌమిల్ల కవిపుత్రులు నాటకములు రచించిరి. భాసుని నాటకము లిటీవల దొరికినవి; ఇవి తెలిగింపఁబడినవి గూడ. సౌమిల్ల కవిపుత్రుల నాటకము లెందైన నున్నవో, ఖలమైపోయినవో కాలము చెప్పవలసియున్నది. భాసాదుల పదప కాళిదాస భవభూతులు తమ యతిశయ కాశలముతోఁ కథాకల్పనా చమత్కృతియు, రసభావపుష్టియు, పాత్రోచితియుగల నాటకములు రచించిరి. కాళిదాసుని మూఁడు నాటకములలో నుత్తమమైనది శాకుంతలము. ఇందు మర్త్య స్వర్గలోకములు రెండును జోడింపఁబడి, సన్నిహిత మొనర్పఁబడినవి. ఈ నాటకముం బదివి 'గీటీ' యను జర్మనీదేశపుఁగవి యానందము పట్టలేక నాట్యము నలెను. ఇందుఁ గరుణరసము చిప్పిలు పద్యము లుండి, యది శిల వైనను గరగింపఁజాలును. కాళిదాసకవి నాల్గవ శతాబ్దినో, అంతకుఁ బూర్వముననో యుండెనని యందురు. భవభూతి యొగిమిదవ శతాబ్దిని రచించిన మూఁడు నాటకములలో 'నుత్తర రామచరిత' శ్రేష్ఠమైనది. శూద్రకుఁడు భాసుని 'దరిద్ర చారుదత్త' మను నాటకము ననుసరించి 'మృచ్ఛికటిక' నాటకమును రచించెను. ఇతఁడు కాళిదాసుని కంటెఁ బ్రాచీనుఁడని కొందఱు చరిత్రకారులు నుడువు

చున్నారు. ఈ 'మృచ్ఛకటిక' కాళిదాస భవభూతుల నాటకములకంటె విలక్షణమైన కథాచమత్కృతి కలిగియున్నది. క్రీస్తుశకపు లేడవ శతాబ్దిపువాడగు శ్రీహర్ష మహారాజు 'ప్రియదర్శిక,' 'నాగానందము,' 'రత్నావళి' యను నాటకములను రచించెను, ఇవి కాళిదాస భవభూతుల నాటకములవలె మిక్కిలి ప్రాచీనములు గాకున్నను స్వాభావిక వర్ణనలు గలిగి కొంత గౌరవము నరసియున్నవి తొమ్మిదవ శతాబ్దిని భట్టనారాయణుడు 'వేణీసంహారము' ను, విశాఖదత్తుడు 'ముద్రారాక్షసము' ను రచించిరి. ఇవియు నూతన మార్గమును దొక్కినవే. ముద్రారాక్షసమున స్త్రీపాత్రయే లేదు. అటువలెవాతఁ బదియవ శతాబ్దిని రాజశేఖరుడు 'కర్పూరమంజరి,' 'బాలరామాయణము,' 'బాలభారతము' అను నాటకములను; పదునొకండవ శతాబ్దిని 'కృష్ణమిశ్రుడు' ఆధ్యాత్మిక విషయమైన 'ప్రబోధ చందోదయ' నాటకమును, పదుమూడవ శతాబ్దిని 'జయదేవుడు,' 'ప్రియన్నరాఘవ' మను నాటకమును రచియించిరి. ఇవియే సుస్కృత మందుగల ప్రసిద్ధ నాటకములు.

పదుమూడవ శతాబ్దికివలె ముసల్మానుల రాయిడికిఁ గాబోలు నాటక ప్రయోజనము లడుగంటెను. దీనిఫలముగా హిందూదేశమున నాటకరచన విరళమయ్యెను. కాని కాళి ప్రాంతముల 'రాసలీల' అను పేరితోడను, వంగదేశమున 'యాత్ర' అను నామముతోడను, మహారాష్ట్రమున కీర్తన

లను నభిదానముతోడను, ఆంధ్రదేశమున 'భాగవత' గాథలను నామధేయము తోడను, శ్రీకృష్ణ చరితలను, భాగవత కథలను బిగ్గిదర్శింపజేసిరి. ఇందు ముద్రాభినయము, తాళప్రసరణము, నృత్యము ప్రధానాంశములు. జనులీ ప్రయోగములఁ జూచి యానందించు చుండువారు. ఈ నాటకప్రయోగములు 'కూచిపూడి భాగవతము' అని యాంధ్రదేశమున వెలసినవి. పాఞ్చీన సంస్కృత నాటకములు, నాటక రంగములఁ బ్రయోగింపఁబడక, వఠనీయములుగ మాత్రముండినవి. కాని యాంగ్లేయుల సంపర్కమువలన మనదేశమున నాంగ్లవిద్య ప్రబలఁగా, సంస్కృతాంగ్ల నాటకములను నాదర్శములుగాఁ గొని కవులు తమ దేశభాషలలో వనేక రూపకములను నిటీవల రచియించి వానిని బ్రయోగింపఁదొడంగిరి.

సంస్కృతమందలి రసనన్నాటకములన్నియు నాంద్రభాషలోనికి వనువదింపఁబడినవి; కాని స్వతంత్ర నాటకములు తెనుఁగునఁ బందొమ్మిదవ శతాబ్ది మదివఱకు మధ్యమం బందలేదు. 'ఆంధ్రవాఙ్మయ సంగ్రహము' పెక్కు పాఞ్చీన స్వతంత్ర నాటకముల పేళ్లను నుడివి కొన్నిటిని మదాహరించుచున్నది. కాని యవి 'యక్షగానము' లై యుండి, రూపకములని పేరెన్నికఁగన్నవి కావు. పాత్రోపేషణము, కథాసంవిధానముఁ గల్గినచరిత్ర రసనన్నాటకము లుండిన నవి యెందుచాగియున్నవో! సంస్కృతమందలి 'ప్రేమాభిరామము' వ

కనుకరణమైన 'కీర్తిదాఖిరామ'మను వీధినాటక మొందు తెనుగునఁ గలదు. ఇది శ్రీనాథుని సమకాలికుఁడైన తిరుకొండ వల్లభరాయ కృతముగాన, పదియేనవ శతాబ్దారంభమున రచింపఁబడినదై యుండును. ఇది హాస్యరస ప్రధానమైన తుద్రీనాటకముగాఁ దలపఁబడుచున్నది. పందొమ్మిదవ శతాబ్దింత్యమున శ్రీధర్మవరము రామకృష్ణకవియు, శ్రీ కోలాచలము శ్రీనివాసరావుగారును నాంధ్రమున స్వతంత్ర నాటకములను రచించిరి. అందు మొదటికవి 'ఆంధ్ర నాటక పితామహుఁ'డను బిరుదమును సార్థకముగఁ బడయఁగలిగెను. అటుతరువాతఁ దెనుఁగునఁ బలునాటకము లుత్పన్నము లాయెను. కాని ప్రకృతము 'సినీమా' లనఁబడు వాక్సహిత చలనచిత్రములు ప్రబలి నాటక ప్రదర్శనమునకును, నాటక రచనమునకును బ్రతిబాధకములై యున్నవి.

4. కళాజ్యోదయ పరిణామములు -

చిత్రకళ, స్థాపత్యము, కావ్యము.

హైందవాద్యులు సింధూనదిని చాటి, సింధు - గంగా మధ్యభూభాగమును జిగివేళించినప్పుడు, అది యరణ్యమయమై యుండెను. అక్కడ నమ్మహానదులును, వాని యుపనదులును, నల్ల బిల్లిగా నల్లకొనియుండుటను ఉత్తర దిగ్భాగమున హిమాచ్ఛాదితములగు సుత్తుంగ పర్వతశ్రేణులు రమణీయ

ములై పెట్టనికోటలై యుండుటను గాంచి వారాకృష్టులైరి.
 ఆ ప్రదేశములందలి ప్రకృతి సౌందర్యము వారి కానందప్రదమై
 యుండెను, వారి జనసంఖ్య వృద్ధికాగా, వారు అరణ్యములం
 గొట్టి, బయళ్లేర్పఱచి, సూర్యచంద్రాతప ప్రసారమున కవ
 కాశము గలిగించి, పెక్కు ఋష్యాశ్రమముల నిర్మించిరి ;
 గోవులమందలం జెంచిరి. కృషిచేసి సస్యాభివృద్ధి గావించి
 ఉదరపోషణము చేసికొనఁగలిగిరి. హింద్వాద్యులు నాగరకులగు
 టవలనఁ జిక్కిరిసి, ప్రపంచమందలి సర్వస్వమును స్వల్పకాలభం
 గురమనియు, పరిణామవిశిష్టమనియు, నశ్వరమనియుఁ దెలిసి,
 తమలో భాసిల్లు నాత్మచైతన్యమొక్కటే కాశ్వతంబనియు
 గ్రహించి, నశ్వరమగు జాహ్వాప్రపంచమును కాశ్వతమగు
 నాత్మప్రపంచములో సమన్వయము చేసి, జాహ్వాప్రపంచ
 మందలి శోభావిలాసంబులను స్థిరముగా భావనయందు ననుభ
 వించుటకుఁ బ్రయత్నించిరి ; ఇంతేకాక యంతఃప్రపంచ
 మందుఁ బొడమెడి సుఖదుఃఖాది భావములయొక్కయు
 హర్షామర్షాదిగాఁగల యావేశములయొక్కయు రసములను
 స్థిరముగా భావనయం దనుభవించుటకును బ్రయత్నించిరి.
 ఈ జాహ్వాభ్యంతరమందలి యీ సౌందర్య రసానుభూతికి,
 జిరస్థాయిత్వ మిచ్చుటకు మహాత్ములు ప్రేమోద్విగ్నులై
 చేసిన గభీరప్రయత్న ఫలములే చిత్రలేఖనము. చిత్ర
 రంజనము, శిలాతక్షణము, కవితారచనము, రసాభిజ్ఞులకు
 సౌందర్యానుభూతి గల్గినప్పుడు. తదనుభూతి యాత్మావిష్క
 రణ ప్రేరకమగుట సహజమే కదా.

చిత్రకళ - స్థాపత్యము

చిత్రలేఖనము, చిత్రీరంజనము (Painting) స్థాపత్యము:- స్థాపత్యమనఁ బ్రీతిమా రచనము, గృహ దేవాలయాది వాస్తునిర్మాణము. ఇవి పరికర సాధనములు, కవిత్వము యొక్కయు, గానము యొక్కయు, నాట్యము యొక్కయు సాధనములు, స్పర్శవేద్యములుగానివి (Intangible); కావున నమూర్తములు. చిత్రలేఖనమునకు లేఖనియు, మసియు, కాగితమో. పటమో, పలకయో ఖడ్గమో కావలసియుండును. చిత్రీరంజన చిత్రలేఖనములు సమతలముమీఁదఁ జిత్రింపఁదగినవి. ఇవి కావ్యతముగా నిలుచునవిగాక, కాలక్రమమున మాసిపోవునవి. స్థాపత్యమునకు ఘనపరిమాణముగల శిలాలోహ దార్వాదులు కావలసియుండి, యివి యులితోఁ జెక్కఁబడి తీర్చఁబడుచుండును. దారుప్రీతిమలు శిలాలోహప్రీతిమలవలెఁ జిరకాలముంధవు.

చిరకాలమునుండి మనకుఁ జిత్రకళయం దభిరుచిగలదు. స్త్రీల వస్త్రముల యంచులు, జెఱుగులు హంసాదుల చిత్రములతో నలంకరింపఁబడుచున్నవి. గృహస్థాంగణములందు స్త్రీలు చిత్రవిచిత్రములగు రంగవల్లులం దీర్చుచుండురు. మనస్థాతలు వివిధాకృతులుగలవై, చిత్రితములై, మందరములై యుండును. సంస్కృతాధ్యక్షింథములందుఁ బలుకావులందుఁ జిత్రపుల సౌందర్యచర్చ

లున్నవి: ఉపాకన్య తనకలలోఁగాంచిన వరుని వర్జింపఁగా,
ఆమె చెలికత్తెయగు 'చిత్రరేఖ' యా వరుని తూపమును
జిత్రింపఁగలిగినది. భారతమునందలి మయసభావర్ణనముం
జదువఁ జూచిన కాలపుఁ జిత్రకళా స్థాపత్య నైపుణ్యము
భాసము కాఁగలదు. భారతమందు మయసభా వర్ణనము
'నన్నయ' యిట్లు గావించినాఁడు :-

సీ॥ సుదుచిర హరినీల కిరణజాలంబులఁ
బద్మరాగారుణ పద్మములను,
రాజిత రాజీవ రాజహంసావళి
నిర్మల సౌవర్ణ కూర్మములను,
కమనీయ వైడూర్య కుముదంబులను వజ్ర
మీన మౌక్తిక నవఘ్నేనములను,
మరకత కైవలీత్తరముల విరిసిల్లఁ
గొలనని సన్మణిస్థలము నూచి

ఆ॥వె॥ పలుఁగురాల కుడ్యముల రుచుల్ గప్పి
జలములున్న యెడలు వెలయఁజూచి
యననుపస్థంబయని జనులెఱుంగక
యుండునట్లుగా మయుండుచేసె.

ప్రప్రథమమున నాదిమ చిత్రకారులు ప్రకృతిని
నున్నదున్నట్లే చిత్రింపఁగడంగిరి. ఏలన ననుకరణము
ప్రాణికి సహజము. అందున మనుష్యప్రాణి యనుకరణమును

రూపకల్పనగా మార్చి, సృష్టికిఁ బ్రీతిసృష్టి చేయఁగలిగెను మఱియు వికాలమగు ప్రకృతి దృశ్యమును పరిమిత స్థలములో సర్వవివరములతోఁ జీతించుట వానికి సాధ్యముకాని డయ్యెను, ఒకవేళ సంపూర్ణ వివరములతో వాఁడు చిత్రింపఁ జాలినను, నా చిత్తరువు సువిస్పష్టతలేక యస్తవ్యస్తమై యుండెను; అది దృష్టికవబోధముగను, హృదయంబున కింపుగను లేకుండెను. అట్లగుటఁ జిత్రకాఢఁడు చిత్రణములను జీర్ణించుచోఁ ప్రకృతిని మన్నదున్నట్లుగాఁ జీర్ణించుట మాని, భావప్రదర్శనమునకుఁ గావలసిన కొన్ని దృశ్యవిషయములను మాత్రము, తన బుద్ధిని నుపయోగించి, యేరికొని, వానినె ప్రదర్శింపఁ బూనెను. మనుష్యరూపమును జీర్ణించు నప్పుడును, శిల్పి వాని యంతరమును సూక్ష్మదృష్టితోఁ బరిశీలించి, గ్రహించి, వాని మనఃస్థితినిబట్టి వాని ముఖమునఁ గనుపటు మార్పులను గమనించి, వాని స్వస్వరూపమును చిత్తరువున నాలిఖింపఁ గడంగెను. ఇట్లు చిత్రింపఁబడిన చిత్తరువులు జనులకు సులభావబోధములుగను, హృదయరంజకములుగను నుండెను. ఇట్టి చిత్తరువులంజూచి కవులును హృష్టులై, సృష్టికిఁ బ్రీతిసృష్టి చేయుటకాని, సృష్టిని ననుకరించుటగాని నిజమైన కవిత్వము కాదనియు, బాహ్యసృత్తములదఱు యాత్మానుభవముతోఁజేర్చి యావిష్కరించుటయే నిజమైన కవిత్వమనియుఁ దెలిసికొనఁగలిగి, యట్లై కవితారచన చేయఁగడంగిరి.

పాశ్చాతీనాద్యుల కాలమునాటి శిలా శిల్పములేమియు నిప్పుడు కన్పడవు. భాసరచిత 'ప్రతిమానాటకము'ను బట్టియు, భవభూతి కృతమైన 'యుత్తర రామచరిత'ను బట్టియు జూడ, రామాయణ కాలమునాటికే మూర్తశిల్పము, చిత్రకళ, యుండినట్లు తెలియుచున్నది. సింధుదేశమందలి 'మొహింజా దారో' ప్రదేశము త్రవ్వబడినప్పుడు దొరకిన వస్తువులను, ముద్రికలను బట్టి పరిశీలించిన, ఆ కాలమందలి (క్రీ. పూ॥ 5000) జనులు చిత్రీకరణమునకు మృణ్మయ పాత్రలను, వెండిబంగారు భూషణములను వాడుచుండినట్లును, గజాశ్వములుగలిగియుండు నట్లును చెలియుచున్నది. వీరారులుకారు. భరతవర్షమును నాక్రమింపవచ్చిన యారులు వీరికంటె బ్రాచీనులు. ఆరులు క్రమక్రమముగా వింధ్యాద్రిలను దాటి దక్షిణప్రాంతములకు దిగిరి. ఇట్లు దక్షిణమునకు వచ్చిన యారులలో అగస్త్యముని మొదటివాడు. ఇతడు తామ్రాణుడయ్య విదర్భ రాజతనయ యగు 'లోపాముద్ర'ను వివాహమాడి, భార్య పమేతుడై, బహుశిష్యగణ పరివారముతో దక్షిణమునకువచ్చి, యందు ఆర్యసంస్కృతిని వ్యాపింపజేసెను. అగస్త్యుడు 'సకలాధికార'మను వాస్తు శిల్ప విషయక గ్రంథమును రచించినట్లును, తమిళభాషకును, దాని లిపికిని మూలపురుషుడై నట్లును చెప్పుదురు. దక్షిణమందప్పుడు పాలించుచుండిన పాండ్యరాజుతని పోతాహమునఁ గొన్ని శివాలయములు నిర్మించినట్లు తెలియుచున్నది. అగస్త్యుడు 'కాంభోజము'

నకుఁ (Combondia) బోయి, యందును కొన్నిశివాలయములు నిర్మించి, యటనుండి 'శ్యామ' దేశమునకు (Siam), 'బర్మిణ ద్వీప'మునకును(Borneo), కుశద్వీపమునకును, వరాహద్వీపమునకును, శ్యాక్యద్వీపమునకును (ఇవి 'శుండా' ద్వీపసమూహములోనివి కాబోలు)బోయినట్లును తెలియుచున్నది. 'సుమత్రా,' 'జావా'ద్వీపములందును శివాలయములెకాక, అగస్త్యాలయములు నున్నవి. వీనినిబట్టి చూడ అగస్త్యుఁడు కాకపోయినను అగస్త్య గోత్రజులా ద్వీపములకు వలసపోయి యందువెలసినట్లు తోచుచున్నది. అగస్త్య విగ్రహములు శివగురుఁడను పేరనో, భట్టారకగురుఁడను పేరనో నేటినికిని పూజలందుచున్నవి. జావా ప్రాగ్భాగమున నుండు నగస్త్యవిగ్రహమును, ఆతని శిష్యుఁడగు 'తృణబిందు'ని విగ్రహమును మిక్కిలి సుందరముగా నున్నవని చెప్పుదురు. ఇట్లులార్యసంస్కృతి యార్యావర్తమునుండి తరలి దక్షిణ ప్రాంతములకును, కాంభోజ, శ్యామ చంపామలయాది దేశములకును, సుమిత్రా, జావా, బోర్నియో మున్నగు నతి ప్రాచ్య ద్వీపములకును ప్రాకియందు విరాజిల్లెను.

సంస్కృత నాటకములంబట్టి విచారించిన, గాన చిత్రకళలకుఁ బ్రాచీనకాలముననే యాదరప్రోత్సాహము లుండినట్లు తెలియుచున్నది. అవంతిదేశపు రాజగు ప్రద్యోతుఁడు తన కుమార్తెయగు వాసవదత్తను, యువకుఁడును గానవిద్యాప్రవీణుఁడును వత్సదేశపు రాజుమనగు నుదయనునకిచ్చి

పెండ్లి చేయ సంకల్పించుకొని, మాయోపాయముచేత వత్స రాజును బట్టించి, తన రాజధానియగు నుజ్జయినికిఁ దెప్పించి, సుందరియగు వాసవదత్తకు సంగీతమును నేర్పుమని యామెను నాతనికొప్పగించినట్లును, ఆమెకాతఁడా విద్యను నేర్పి వీణా వాదనమందును నిపుణురాలిఁగా జేసి వివాహమాడినట్లును, 'ఘోషవతి'యను పేరుగల యావణియ నామె వడసియుండి నట్లును, భాసరచితమగు 'స్వప్న వాసవదత్త' యను నాటకము వలనఁ దెలియుచున్నది. మఱియు కాళిదాసుని 'కాకుంఠల', 'మాళవికాగ్నిమిత్ర' నాటకములందును, భవభూతి కృత మగు 'మాలతీమాధవీయ' మందును, శ్రీహర్షుని 'రత్నావళి' 'నాగానందము' లందును, వేఱుకొన్ని గీర్వాణ నాటకము లందును నాయకులు, నాయికలు, వీరి చెలికత్తెలు గాన చిత్ర కళలందు నిపుణులై యుండినట్లు గోచరించుచున్నది.

అశోకునికిఁ బూర్వము రచింపఁబడిన శిల్పము లింత దనుక నిలిచియున్న వేవియులేవు. కాశీ సమీపమందలి 'సారనాథు' నందలి సింహ చిత్రములు గల స్తంభము, 'జారజారు' గుహాకుడ్యముల యద్దపు నున్నదనమును నేటికిని జూపఱి కాశ్చర్యము గొలుపుచున్నవి. 'కనిష్కుడును,' నతని పుత్రుఁడగు 'హవిష్కుడు'ను (కీ॥ శ॥ 120-162) 'పేషావరు' నందును, 'తక్షశిల' యందును, 'అమరావతి' యందును, 'సాంచి' యందును బౌద్ధమతములను, స్తూపములను, హిందూగ్రీకు సంపర్కమువలన

నేర్పడిన గాంధారశైలిని, పెక్కింటిని నిర్మించెను. అమరావతి స్థూపచిత్రములు కడుమనోహరముగా నున్నవి. బౌద్ధ రాజులనేక దేవళములను, స్తూపములను, రాజమందిరములను గట్టించినందున, శిల్పులకుఁ దమ నైపుణ్యముం జూపుటకు సమయము దొరకెను. 'నాగ్నశిత్తు' డనువాఁడు శిల్పమును గుఱించి యొక గ్రంథమును వ్రాసెను. ఈ గ్రంథమందు మందిరములను గట్టుటను గుఱించియు, విగ్రహ రచనమును గుఱించియు, చిత్రపటములను వ్రాయుటను గుఱించియు, చెప్పఁబడియున్నది. * 'కార్తి' యంశలిచైత్యమండపములను మనోహరములయియున్నవి. 'కుషానుల' తరువాత 'స్వర్ణయుగము' నాఁజరఁగు 'గుప్తుల'యు గమారంభమాయెను. గుప్తరాజు (క్రీ. శ 320-480) శాస్త్రాధ్యక్షమతమును వర్జిల్లఁజేసిన పరమ భాగవతులు. వీని కాలమునఁ గళలకుఁ జాలినంత విజృంభణముఁ గలిగెను. కావ్యములు, నాటకములు, చిత్రకళ, శిలాతఱణము వాస్తువిద్య, మఱిగణిత, జ్యోతిషశాస్త్రములు కభివృద్ధిగాంచెను. 'నలందా' విశ్వవిద్యాలయము స్థాపించినవాఁడు పథమ కుమారగు పుండ్రు (427). ఆ కాలమందా విశ్వవిద్యాలయము "చిత్రితగోపుర హృతచిత్రము, కోటకొమ్ములచేతను, మనోహరమై, మేఘచుంబిత నక్షత్రకాలలచే మహనీయమై, శీతలచ్ఛాయ

* శ్రీ కొమఱ్ఱాజు వేంకటలక్ష్మణరావుగారి 'హిందూదేశకథానంగ్రహము' ప్రథమ భాగము : పుటలు 154-155.

లీను తరువాతకలచే సుభగమై, కలువము నెఱ్ఱఁదామరలుఁ గలిగి, పృథాకమానమగు కొలఁకులచే నుల్లసితమై, పలు వన్నెల వల్లభులుగలిగి, పయికప్పులు వింత చాయలనీను నోడుబిళ్ళలతోఁ గప్పఁబడి, దిదృక్షువులకు నానందప్రదమై యుండెను." సముద్రగుప్తుని కాలమున (850) నిర్మింపఁ బడిన యినుపకంబ మిప్పటికిని తుక్కుపట్టక ఢిల్లీలో నలరారు చున్నది. ఇది యిరువది యడుగుల యెత్తును, పందొమ్మిదిఁ టన్నుల బరువును కలిగియున్నది.

భారతతీయ కళాసృష్టలు తమ యంతఃసృష్టిచే నడువఁబడినవారయి, కళారచనమునకు రూపభేదము, ప్రమాణము, భావము, లావణ్యము, సాదృశ్యము, వర్ణిక భంగి మముననెడి పడంగములు అత్యావశ్యకములని యెఱుంగఁ గలిగి, వానిని నాధ్యాత్మిక పరిచర్యకొఱకై యావిష్కరింప సాగిరి. అజంతా గుహాలయములు చిత్రకళా ప్రకృతిగలిగి, ప్రాచీన నాగరకళాచారములను, ఆధ్యాత్మిక సృష్టిని బ్రదర్శింపఁ జాలియున్నవి; మఱియు నవరసరంబులనెకాక భక్తిరసమును గూడ సమకూర్చఁజాలినవై యున్నవి. శ్రీకై వి. లక్ష్మణరావుగారు వీని విషయమై యిట్లు నుడువు చున్నారు: "ఇట్టి విహారములలో ముఖ్యముగా మధ్యనొక్క విశాలమైన కూటమి (hall) యు, నందుఁ జక్కగాఁ జెక్కఁ బడిన స్తంభములును, వాని వెనుక భిక్షు నివాసమునకై చిన్న గుహలును నుండును. అజంతా విహారములలో గోడ

లపై బుద్ధుని జీవితములోని కొన్ని ప్రసంగములను, బౌద్ధాచార్యుల చరిత్రలను సూచించునట్టి చిత్రములును జెక్కఁబడియున్నవి. అందలి స్త్రీ పురుషుల ప్రతిమల యొక్క ముఖవికాసములు సత్త్వవృత్తిని సూచించుచు, ఆహ్లాదజనకములై యుండును. ఇందుఁ గొన్ని (IX, X) గుహాలయములలోని చిత్రములు కుషానుల కాలమునాటివని చెప్పుదురు." శ్రీహద్దుని (హర్షవర్ధనుని) కాలమున, నేడవశతాబ్దిని, గళలకుఁ గడుఁ బోతాహముండెను. తరువాత నెన్నిదవశతాబ్దినికైపులగు చాళుక్యుల కాలమున 'బాదామి' మొదలగు స్థలములందు సుందరములగు దేవళములు నిర్మింపఁబడెను. 'మద్రాసు' సమీపమందలి మహాబలిపురములోని చిత్రిత శిలారథములను నిర్మింపఁజేసినవాఁడు రాష్ట్రకూటరాజగు అమోఘవర్షఁడు, చిదంబరములో నటరాజు యొక్క నాట్యభంగిమములు నూటయెనిమిది రకములు రాతిలోఁ జెక్కఁబడినవియున్నవి. ఇవిగాక దక్షిణదేశమున కంచుప్రతిమలనేకములు వెలయుచున్నవి. వీని యొక్కొక్కటియందును హైందవకళ ప్రకృతి పురుషుల సమ్మేళన మొనర్చుట వ్యక్తమగుచుండును.

అటు పిదప 'రాజపుత్రులు' వెలిసిరి. వీరి రాజ్యములు మిక్కిలి చిన్నవయ్యును, వారు జనరంజకముగాఁ జూలించుచు, గళలకుఁ వాఙ్మయమునకుఁ బోతాహమియ్యఁగలిరి. ఈ మధ్యకాలముననే పంగదేశము నేలిన గోపాలధర్మపాలాది 'పాల' రాజులు కళావాఙ్మయములను

నాదరించి, విక్రమశిలానలంద లందలి విశ్వవిద్యాలయములను బోపించిరి. దక్షిణమున చోళరాజులు తంజావూరియందంద మైన గోపురంబులతోఁ గూడిన శివాలయమును గట్టించిరి. ఆ మధ్యకాలముననె 'సోమ నాథము,' 'ఎల్లోరా,' 'తాదామి,' 'రామేశ్వరము,' 'శ్రీరంగము,' 'మధుర,' 'కువనేశ్వరము, తిరుపతి, మున్నగు స్థలములందు ననేకములగు నాలయములు, గోపురములు శిల్పవైపుణ్యముతో నిర్మితము లయ్యెను. కంచి, శ్రీరంగము మొదలగు క్షేత్రముల విష్ణ్వాలయములును, గిర్నారు, శతుంజయము, ఆబూపర్వతము మున్నగు తావుల శైవాలయములును గట్టబడెను. విజయనగర రాజులగు రాయలు (క్రీ॥ శ॥ 1583 - 1595) దక్షిణ దేశమునఁ గొన్ని దేవాలయములను గట్టించుటయేకాక, తమ రాజధానియగు విజయనగరమునందుఁ జెక్కుగుళ్లను, గోపురములను గట్టించి, యందు శిల్పకళను బ్రదర్శింపజేసి నగరంబును శృంగారించిరి; ఇప్పుడివి శిథిలావస్థనబొంది చెన్నటియున్నవి.

మహమ్మదీయ రాజులనాటి శిల్పము ఢిల్లీ సమీపమున వెలయు 'కుటుబ్ మినార్' స్తంభము. 'ఫిరోజ్' (1591-1605) హిందూ, జైనాలయములను ధ్వంసముజేసి, యాసామగ్రితో మసీదులను గట్టించెను. మొగల్ చక్రవర్తులందఱును కళల నాదరించినవారె. ఢిల్లీ, యాగ్రా పట్టణములు

లందలి యెఱ్ఱరాతి కోటలు వీరు కట్టించినవె, ఢిల్లీ సమీపమున నుండు హుమయూన్ సమాధియు, ఫెటపూర్ సీక్రీయందలి పంచమహల్ మున్నగు సుందరమగు కట్టడములును అక్కరు కట్టించినవె అగ్రాయందలి 'తాజ్ మహల్' తన భార్యయగు 'మమతజ్ మహల్' యొక్క గోరిపై 'షాజహాన్' చక్కవర్తి కట్టించిన రమణీయమైన కట్టడము. ఇది ప్రపంచమందుఁ జూడఁదగు వింతవస్తువు లేడింటిలో నొక్కటియని కళాభిజ్ఞులు నుడువుచున్నారు. దీనిని నిర్మించుట కిరువది సంవత్సరములు పడైననియు, తొమ్మిదికోట్ల రూప్యములకంటెఁ గొంత ఎక్కువగనే వెచ్చింపఁబడెననియు జెప్పుదురు. ఈపాదుషా నిర్మించిన మయూరాసనము నవరత్నఖచితమై కన్నులకు మిఱుమిట్లు గొలుపుచుండెనట. ఈ మయూర సింహాసనము 1739 వ సంవత్సరములో 'నాదర్ షా'చే పరిషియాకు లేవఁదీయఁ బడెను. దీనిని మోసిన యమ్మత శిలాపీఠము ఢిల్లీకోటలోఁ బ్రాణము పోయిన బొందివలె నేటికిని నులివడి యున్నది.

ఈ శిల్ప నిర్మాణములు ఆ యా శిల్పుల వ్యక్తిత్వమును బ్రదర్శించుటయకాక, ఆ యా కాలపు జనుల నైతికాభ్యాత్మిక శీలమును వ్యక్తపఱుపఁ జాలినవై యున్నవి

పిచ్చుట యూరోపియనుల రాకవలన హిందూదేశమునఁ గలతలు హెచ్చెను. వీరు స్వదేశ సంస్థానాధీశుల యందుఁ జరస్సర స్పర్ధను, ఈర్ష్యను ప్రజ్వలంపఁజేసి,

యొందొరులకు యుద్ధములు ఘటిల్లఁగాంచి, తామొక్కొక్కప్పు డొక్కొక్క పక్షమును వహించి ప్రతిపక్షులతోఁ బోరి. హైందవరాజులను దుర్బలలఁగా నొనరించి, రాష్ట్రము నంతయుఁ గ్రామక్రమముగా నాక్రమించిరి. ఈ సంక్షోభ కాలమున (1700-1800) మడువఁదగిన శిల్పములేవియు నుత్పన్నములు కాలేదు. అంగ్లేయులకు దేశమంతయు స్వాధీనమైనతర్వాతఁ దమ యక్కఱలకొఱకై మద్రాసు, కలకత్తా, బొంబాయి, కొత్తఢిల్లీ మున్నగు ప్రధాన నగరంబులందుఁ గొన్నిరమణీయములగు కట్టడములను గట్టించిరి, అందులోఁ గొన్ని గగనమును జూచించు 'సిమెంటు' సౌధములై యున్నవి. ప్రకృతము ప్రపంచమంతయు శాస్త్రజ్ఞుల రచితములయిన ధూమశకటములు, మోటారుబండ్లు, వాయువిమానములు, ఆకాశబాణ సదృశములైన విమానగ్రాములు, వ్యోమోపగ్రాహక సంఘస్థితులైన నావలు, సముద్రాంతగ్రాములు, మున్నగు నానావిధ యానసాధనములచేతను, బాంబులు, అణు బాంబులు, రోగాపాదక వాయువులు, మారణోప కరణములచేతను, తత్ప్రతికార సాధన మారణ కరణములు మున్నగు మారణోప కరణముల చేతను, తత్ప్రతికార సాధనముల చేతను దొల్లాడుచున్నది. ఇవిగాక దూరశ్రవణ, దూర దర్శన సాధనములు (Telephone, Telegraphy) దూరదృశ్య సాధనములు (television), రేడియోలు, రాడారులు, మున్నగునవి ప్రపంచమందంతటను వ్యాప్తిగాంచినవి. చంద్రాది గ్రహములకుఁ బోవుటకు మానవుఁడుంకించు చున్నాడు.

ఇట్టి సాధన సౌకర్యసంపత్తి వలన విశ్వమంతయు నొక్క యిల్లువోలే వెలయుచున్నది. కాని తద్గ్రహచ్ఛిద్రము లంత రించలేదు. కాస్త్రసాధిత నవ్యోపకరణము లన్నియు నన్యోన్య నిధనమునకై వినియోగింపఁబడునను దిగులు మాన వాసీకమును బీడించుచున్నది. మఱి భోజన సామగ్రుల ధరలనాఁటి కావాఁటికి పాచ్చుటచేఁ బ్రజకేవిధముగను నెమ్మది లేదు. కాని యిప్పుడిప్పుడు ప్రపంచదృష్టి విశ్వ మానవాభ్యుదయము వంకకుఁ జనుచున్నది.

కావ్యము :-

ప్రాచీనార్యుల కాలమునాఁటి శిల్పము లేవియు నిప్పుడు లేకపోయినను, ఆకాలమునాఁటి మహాకావ్యములు - వాల్మీకి వ్యాసుల రామాయణ 'మహాభారత'ములు - నేటికిని వ్యాపించి జనామోదముం బడసియున్నవి. ఇవి ప్రాచీనకాల మందలి సాంఘిక రాజకీయ నాగరిక స్థితిగతులను ప్రదర్శింపఁ జాలియున్నవి. రామాయణ కాలమునాఁటి జనసంఘము సహజమగు సాత్త్విక స్వభావము గలిగి యుండి, దుర్మయ మును ధిక్కరింపఁ గలిగిన నైతిక బలముచే నడువఁబడినది; భారతమునాఁటి జనసంఘము స్వచ్ఛంద ప్రవర్తనము గలిగి, సంకీర్ణమై, కుత్సితమై, యెల్లరులచేతను, విపుల విప్లవముల చేతను, నిరంకుశోద్ధండ పరిపాలనము చేతను, సంకుభితమై యుండి బుద్ధిబలముచే నడువఁబడినది. మఱియు రామాయణ, భారత కర్తలగు వాల్మీకి, వ్యాసులు గతించిన బహుశతాబ్దముల దరువాత వచ్చిన కాళిదాసుని కాలమందు గానము, నాట్యము, నాటకము, వాస్తువిద్య, చిత్రకళ ఆరామకృషి,

స్వర్ణ కీర్తియ మొదలగు కళలు “శర్వత్ర వ్యాప్తిగాంచి పాశ్చాత్యముంబడసి, జనుల మహితోత్సాహము నాకర్షింపఁగలిగి, వారి జీవితమందును, వారిచైతన్యమందును, దమ ముద్రలను ముద్రింపఁగల్గెను.”* మఱియునప్పుడు భౌతికసుఖోపభోగమే యధిక పాశ్చాత్యముం బడసియుండెను. ఈతఁడు రచించిన ముఖ్యమగు శాస్త్రకావ్యములు: రఘువంశము, కుమారసంభవము; దృశ్యకావ్యముల మూఁటిలో నభిజ్ఞాన శాకుంతలము మిక్కిలి ప్రసిద్ధి గాంచినది (పు. 21).

ఇతర సంస్కృత కవులను ఉత్కృష్ట కళారాధకులగుటవలనను అంధ్రీకవిత్వమునకు ములాధారులగుట వలనను వారు చేసిన కృషినిగొంత స్మరింతము.

రామాయణ భారతముల తరువాత నిప్పటికి లభించిన కావ్యములలో బహుప్రాచీనమైనది “అశ్వఘోషుని” బుద్ధచరిత్రము. అశ్వఘోషుఁడు కనిష్ఠుని కాలము నాఁటివాఁడు కావున గీర్తిస్తకము ద్వితీయ శతాబ్దినాఁటివాఁడనియుఁగాని దాసునికిఁ బూర్వపు వాఁడనియు నుడువుదురు. నీతి బోధకమగు ‘పంచతంత్ర’ మగు వచన కథాగ్రంథమొకవ శతాబ్దికిఁ బూర్వమే వ్రాయబడి పెక్కుభాషలలోనికి భాషాంతరికరింపఁబడినవి. కాళిదాసుని తరువాతఁ బ్రఖ్యాతుఁడగు కావ్యకర్త భారవి. ఇతఁడు కీర్తిస్తక మాణవశతాబ్ది మధ్యమున జీవించియుండి ‘కిరాతార్జునీయ’ మను పద్య కావ్యమును వ్రాసెను. భర్తృహరి యేడవశతాబ్దియందుండిన వాఁడు. ఇతఁడు నీతి శృంగార వైరాగ్య శతకములను

* శ్రీ అరవిందుల “కాళిదాసు”

రచించి, నైతిక భౌతికాధ్యాత్మిక సంస్కృతులకు, జాగ్రత్త స్త్రీముంగనబటచినాడు. 'దశకుమార చరిత్ర' మను గద్య ప్రబంధమును రచించిన 'దండి' కవి యాఱవ శతాబ్దియందుండినవాడు. ఇతఁడాకాలముందలి సాంఘిక మతాచారములను దన గ్రంథమున నభివర్ణించెను. జాణుఁడు 'కన్యాకుబ్జము' నేలిన 'హర్ష వర్ణనుని యాస్థానకవియైయుండి 'హర్ష చరిత్ర' మను గద్యకావ్యమును వ్రాసెను. ఇతఁడు మొట్టమొదట దుర్వింశతుఁడైయుండి పిదపఁ దన వర్తనమును మార్చుకొనెను. బాణోచ్చిష్టంజగత్స్వీమృను విమర్శకుల మాటల వలన నితని వర్ణనాసామర్థ్యము స్పష్టమగుచున్నది. తొమ్మిదవ శతాబ్ది ప్రారంభమున వెలసిన శ్రీ శంకరాచార్యుఁ డదైవత సిద్ధాంత ప్రవర్తకుఁడై 'శివానందలహరి', సౌందర్యలహరి మున్నగు స్తోత్ర రాజములను మృదుమధుర వాక్కులను వచించెను. 'శిశుపాలవధ' యను నతి ప్రాధికావ్యము నకు బ్రదేశితయగు 'మాఘుడు' పదునొకండవ శతాబ్దినాటివాఁడు, ఈ శతాబ్ది నాటివారగు బిల్హఁడు, ఊమేంద్రుఁడు వరుసగా 'వికృమాంక దేవచరిత్రము'ను 'దశావతార చరిత్ర'మును, రచించిరి. ఆకాలముననే 'రాఘవ పాండవీయ' మను ద్వ్యర్థికావ్యమును 'కవిరాజు' రచించెను. కృష్ణభక్తుఁడును, వంగదేశి యుఁడునగు జయదేవుఁడు మనోహర గేయప్రబంధమగు 'గీతగోవింద' మును బండ్రేండవ శతాబ్ది యారంభమున రచించెను. ఆశతాబ్దినే శ్రీ హర్షుఁడు శృంగార ప్రబంధమగు నైషధమును (నలచరిత్రమును) వ్రాసెను. పదునాల్గవ శతాబ్ది చివర అప్పయ్య దీక్షితులు వైరాగ్య శతకము నొకదానిని

రచించెను. కాంచీపురవాసియు శ్రీ రామానుజ మతావలంబియునగు వేంకటాధ్వరి 'విశ్వగుణాదర్శ'మను కావ్యమును పదునేడవ శతాబ్దిని రచించెను; ఇందిరువురు గంధర్వులు విమానముమీఁద సంచరించుచుఁ బలుజ్ఞేత్రముల వర్ణింతురు. నేటి కాలమునను సంస్కృతమునఁ గావ్యములను, మఱియితర గ్రంథములను రచించువారున్నారు.

ఇట్లు కవులు నీతి శృంగా రాధ్యాత్మిక విషయంబుల వర్ణించుచు భారతీయ సంపూర్ణ జీవనము కుదురుపడుటకై పాటుపడువారు. ఉత్తమయుగముయొక్క రాక శ్రీ శంకరాచార్యులతోఁ గ్రీస్తుశకము తొమ్మిదవ శతాబ్దిని నారంభమాయెను. అప్పుడు ప్రారంభమైనను దానికి విఘాతములు పెక్కులు సంభవించెను. పాశ్చాత్య నాగరకత సంపర్కము వలన భౌతిక కాంక్షయే మనయందతిశయించినది. నీతి ధర్మ పారమార్థిక కాంక్షలును, వానిని బ్రీతిపాదించు గ్రంథములును దఱుఁగుదల గాంచినవి. అయినను మన భారతదేశీయులధికమగు నోజశ్శక్తి గలిగియుండి, పునర్జన్మయందును, పునరుజ్జీవన యందును దఱుఁగని నమ్మకము గలవారగుటచేత నాధ్యాత్మిక జీవనముపట్ల వారికిఁగల యాదరము స్తంభించి పోలేదు. శ్రీ శంకరునితోఁ ప్రారంభమై, తరువాత శ్రీ రామానుజ మధ్యాచార్యుల ప్రోత్సాహముంబడసి మధ్య కాలమునఁ గృశించిన యీ యాధ్యాత్మిక జీవనము దక్షిణ దేశమున విజయనగర సామ్రాజ్య స్థాపనాచార్యుఁడగు శ్రీ విద్యారణ్యులతోడను, వంగదేశమున శ్రీ చైతన్యనితోడను, ఉత్తరదేశమున శ్రీ గురునానక్తోడను, మహారాష్ట్రదేశమున

చత్రపతి శివాజి గురువగు శ్రీ సమర్థరామరాసుతోడను, బునరుజ్జీవింపఁబడి, శ్రీ రామకృష్ణ పరమహంస వివేకానందుల చేతను, గాంధీమహాత్ముని యాదర్శక జీవనముచేతను, వ్యాప్తిగాంచినది. శ్రీ అరవిందులు పుదుచ్చేరియందుండి యాధ్యాత్మిక యుగముయొక్కయు, భవిష్యదుత్తమ కావ్య యుగముయొక్కయు రాకకై యెక్కువ కృషిసలిపినవారు. వర్తమానకాలమున శ్రీ మాతగారు శ్రీ అరవిందులు గావించిన యాధ్యాత్మిక కృషిని దాము సాగించుచు మిక్కిలి పాటుపడుచున్నవారు. ఉత్తరమున గంగానదీ తీరస్థమైన ఋషికేశమున నన్నాసులగు శ్రీ శివానందులు పారమార్థిక జ్ఞానవ్యాప్తి గావించుచు లోకోద్ధరణముచేయుట యందు గణ్యులై యున్నారు.

5. కళా ప్రయోజనము

కళలవలని ప్రయోజనము సూక్ష్మమును నగాఢమునైనై వెలికి గోచరముగాక యుండును; మఱుఁగుననున్న దీని ప్రయోజనమేదోఁ దెలిసికొనుటకుఁ బ్రయత్నింతుము.

చరిత్ర, ఖాష, కావ్యము, మతగ్రంథపఠనము మున్నగు వానికంటె సుత్రమతరములు కళలు. కళలు విరామకాలమందుత్పన్నమైనవి గాన, విశ్రాంతియు, విత్తమును, సుఖోపభోగమును ననుభవించు ధనికులకే యవి యుపభోగ్యము లగునుగాని, జనసామాన్యమునకవి నిరర్థకములనియుఁ గొందఁ బులిపియపడుచున్నారు. కాని మానవులు తమ యూడిగములొకటకుఁ బ్రకృతి కక్తులను వశపఱచుకొన్నకొలదిని, వివిధములగు సుత్పాదక సాధనమునను సఁపూర్ణస్థితికిఁ దేగలి

గినకొలఁదిని, అల్పశ్రమచేత మహత్పలములను సాధించు నుపాయముల నెఱింగిన కొలఁదిని, సాంసారిక వ్యవహార నిర్వహణమునకు వలయు జ్ఞానమును నతి శీఘ్రకాలములో గడింపఁగల్గుటకు విద్యావిధానమొక చక్కని వ్యవస్థకు వచ్చినకొలఁదిని, వారికి విరామమధిక మగుచుండును. విరామమధిక మగుడు, వారు తమ శారీర కావశ్యకతలఁ ద్వారలోఁ దీర్చి కొనఁగలిగి వనితాశృంగారసాంగత్యము, సుఖోపఖోగ కాంక్ష, ఆహ్లాదక వస్తువులందుఁ గామన మున్నగు ప్రాణిక (vital) వాంఛలఁ దీర్చుకొనుటకై ప్రయత్నపడుచుందురు. ఈ ప్రయత్నమే జనులను సౌందర్యరసాస్వాదనమునకుఁ బ్రోత్సహించు నదియై యున్నది. సౌందర్య ముత్తమకళయందు నిబిడమై యుండును గానఁ కళోపాసనయే సౌందర్యోపాసన యగును.

కళయొక్క మొదటి ప్రయోజనము సౌందర్య విషయమైనది; రెండవ ప్రయోజనము విద్యాబుద్ధుల విషయమైనది; మూడవ ప్రయోజనము ఆధ్యాత్మిక విషయమైనది. ఈ మూడు ప్రయోజనముల గుఱించి శ్రీ ఆరవిందులు తమ 'కళకుఁగల జాతీయ ప్రయోజన' మను గ్రంథమున నుడివిన విషయములను నిక్కడ ననువదించుట యుత్తమము.

కళ మానవాభివృద్ధికి సుత్తమమైన విధముగను, సంపూర్ణముగను, బ్రయోజన పడవలయునన్న సౌందర్యరసము తనపనిని జేయవలసి యుండును. ఈ సౌందర్యరసము తన ధర్మమును నెఱవేర్చిననేకాని మానవలోకము కళయొక్క పూర్ణ ప్రయోజనమును బొందుటకు నిజముగా యుండదు. మానవాభ్యుదయముయొక్క యొకానొకదళ

యందు సౌందర్యభావ మత్యంత ప్రయోజన పడునట్టిదియై యుండును; అది యారణ్యకజనుని యందలి తుదగ్గికాంతల యెడలను వానియావేగోద్వేగములయెడలనునభిరుచిని మెల్ల గఁ గల్పించి, గడుసుఁదనమందును, మౌఢ్యమునందును, దుర్నిత రీతుల యమితత్వములందును అనభిలాషను బుట్టించి, వాని నడవడిని సుత్కుప్తపఱచి శుద్ధము చేయుచుండును. మఱియు నయ్యది వికారరహితమును, సుఁదరమును, యోగ్యమును, సముచితమును నగు విషయములను బొందవలయునను వాంఛను, బ్రయత్నమును నొడఁగూర్చి మానవుని ప్రవర్తనమును సాత్త్విక గుణ ముఖమునకుఁ ద్రిప్పి వానిని సంయమ పఱచు చుండును. శుద్ధసౌందర్య రసమును నాస్వాదించుట వలననే జనులు తమ పాశవ స్వభావమును వీడి, కామ క్రోధాదులను నవనయింపఁజాలి, సౌశీల్యమును గడించు కొనఁగలుగుదురు.

“శుద్ధసౌందర్యముండు చోట శుద్ధప్రేమ యుండును; శుద్ధ ప్రేమగల చోట శుద్ధా నందముండును. కావున సౌందర్యాభిజ్ఞత నైర్వృణ్ణమును బాటఁదోలి నయదయా దాక్షిణ్యసౌజన్యాది సద్గుణములఁబెంపఁదఁజేయును. నీతికిని శుద్ధసౌందర్యమునకును సన్నిహిత సంబంధ మున్నది సౌందర్యము శుద్ధప్రేమతోఁబొత్తు గలసినప్పుడే సౌశీల్యమును సత్ఫలముగలుగును. ఇన్మయొక్కయుద్దేశము నీతికొఱకై నీతిని ననుష్ఠించుటకాదు; ఆనందమే దాని యుద్దేశము. సౌందర్యానందముల రెంటిని దిరస్కరించినచో నభివృద్ధి యొదవదు. సౌందర్యానందములను నిమ్నమునుండి యుచ్ఛమునకుఁ దీసికొనిపోవలయును; అప్పుడే మానవాభ్యుదయము సమ కూరును.

“జనులయందు సౌందర్య రసాస్వాదన శక్తి యతిశయించినకొలదిని వారి హృదయావేదము లుత్కృష్టములై సంయమమందు చుండును; వారిభావనా పటిమయు వృద్ధియై వారు బుద్ధిచే నడుపఁబడుచుందురు. ఈ బుద్ధి వికసనమువలన వారి యాత్మ వికసితమగుచుండును బుద్ధిని నాత్మ వికాసమున కుపయోగించుకొనని జనుఁడు తన దైవాంశమును నిజపాశవ స్వభావ సంతృప్తికై యుపయోగపెట్టు నీచరాక్షసుఁడై యుండును.” ఇందుకుఁ గీచకుఁడు, దుష్కాసనాదులు ప్రబలి నిదర్శనములు.

మన ఋషులు ప్రపంచమంతయు నానందము నుండియే యుద్భవంబంది, యానందమునందే వర్దిల్లి, యానందమునందేలీనమగుచుండునని మఱువుదురు.*

‘ఆనందమునందు సంతోషము, ప్రేమ, సౌందర్యము ననెడిమూఁడు రసములుండును.’ కావ్య ప్రకృతి యందును, మానవుని యాంతర ప్రకృతియందును, మానవుని జీవితమందును స్పందించు ‘అయ’మ గు రించి, మానవుఁడు తనయందలి దివ్యసౌందర్యమును జూడఁగలిగెను; ఆ సౌందర్యమును జేరిమింపఁ గలిగెను; ప్రేమించి యానందముం బొందగలిగెను. ఈ సౌందర్య ప్రేమానందములై యాత్మ వికాసమునకుఁ బరమ సాధనములు. ఇయ్యవే యవిద్యను బ్రాణిద్రోలి విజ్ఞానమునొసంగి జీవాత్మను బరమాత్మతో సంయోగ మొనరింపఁ జాలినది.

* “ఆనందార్ద్రేవ ఖల్విమాని భూతాని జాయంతే. ఆనందేన జాతాని జీవంతి, ఆనందం ప్రాయంత్యభి సంవిశంతి.”

“సౌందర్యము శుద్ధమనియు, తుద్రమనియు రెండు తెలుగులుండును. శుద్ధసౌందర్యము మానవాభ్యుదయమున జేకూర్చునదియై యుండఁగా, తుద్రసౌందర్యము కర్మేంద్రియములను నుద్రేకించి, మలినరసములను జేరేచునదై, జ్ఞానేంద్రియమును బుద్ధిని గలవరపఱచునదై, నిరర్థక సంప్రదాయ సిద్ధములైన మూఢ విశ్వాసములం దాదరము గల్గించునదై, జాతీయగత వైఖన స్మరణాసక్తిని మాత్రము గూర్చునదై, క్రియామాంద్యమును జనింపఁ జేయునదై, మానవాభ్యుదయమునకుఁ బ్రతిబంధకమై యుండును.”

కళలయొక్క రెండవ ప్రయోజనమగు విద్యాబుద్ధుల సంస్కారము విషయమును గూర్చి విచారితము.

ఋషిత్వమున్న నే కాని మానవుఁ డుత్తమ కళారచన చేయనేరఁడు; కనుక నుత్తమశిల్పిలు తమ మానవులరచనలే యగును, ‘వీవి నధిగమించుట వలన మనస్సు యొక్క యవగాహనశక్తి చుఱుకగును; వస్తువులందలి ఛాయామాత్ర భేదములను గనుఁగొను శక్తి సునిశితమగును; వస్తువులను జూచునప్పుడు పైపయిఁగలుగు జ్ఞానమాత్రముచేతఁ దృప్తి పడఁగూడదని బోధించును; మఱియు మనస్సు జాగ్రత్త గలదియుఁ, చుఱుకుఁగాఁ బనిజేయఁ జాలినదియు, గోమలమును, వేగవంతముగను, స్వతఃస్ఫూర్తిమంతమునునగును. కళ యిటువంటి సంస్కృతిని నెట్లాడఁగూర్చునో విచారించుము. అది మొట్టమొదట మనస్సులో బింబములను బుట్టించును. ఈ బింబములు వింగడించుట (పృథః కరణము) వలనఁదెలిసికొఁద గినవిగాక, యెరులచిత్తము తోఁదాదాత్మ్య మొందుట వలనఁ

దెలిసి కోడగినవై యున్నవి. అనగా (గావ్య హృదయమును నెఱుంగుటకుఁ దత్కవి హృదయముతోఁ గొంత తాదాత్మ్య మొంద వలసియుండును. కళదయార్ద్ర) కలితమైన లోపలి చూపును బ్రీబలముగా నుద్బోధించు నట్టిది, కళనునిశితమును, సుకుమారమును నైనది; అదితన ప్రవృత్తి వలన హృదయమును సునిశితమును, సుకుమారముగను జేయునది; మఱియు 'లయ' సమన్వితమైనది. కళా రసాస్వాదనమున కలవాటుపడిన హృదయము వ్యంగార్థములను గ్రహించుటయందు సుగ్రాహకమై యుండును. కేవల ప్రకృతి శాస్త్రములను, నధిగమించుట వలన వెలికి మాత్రము దోచు వస్తు స్వరూప స్వభావములే యవగతములగును. కాని కళల నధిగమించుట వలన, మానవుఁడు శాస్త్రాది గమమువలనఁగలుగు లాభములనుబొందుటయే కాక, అతని ప్రజ్ఞ కొంగొత్త విషయ సంపర్కము వలన (వాడియై) నిశితమై విస్తృతినందుచుండును; మఱియుఁ దత్ ప్రజ్ఞ పను వులయందు నిగూఢమై యఁడగి యుండునట్టియు, నిశ్చిత శాస్త్రోపకరణములతోఁగొలఁది వెట్టఁగరానట్టియు వస్తు స్వస్వరూప స్వభావములను సయితమవగతము చేసికొనఁగలుగును. ఒకయుత్తమమైన గేయమును విన్నప్పుడును, ఒకయుత్తమమైన చిత్తరువును దిలకించినప్పుడును వానియెడల మనకనురాగమొదవఁగా, వానియందు మనమనస్సు నివసించుచుండుట యనుభవవేద్యము. తదనంతరము తద్విమర్శన పొడమఁగా మనచిత్తమునందు మనము నివసంపఁగలిగి, అందుఁబొడము రసమును నాస్వాదించు చుండుము. ఇట్టి రసాస్వాదన తత్వ

రత వలన మనుజుఁడు సౌందర్య రసజ్ఞతను, సుష్టుతను, సహృదయతను - అనఁగా విద్యను బడసిన వాఁడై యుండును. ఈ గుణముల కలిమి వలన వాఁడు తనకుఁ దెలియకయే హృదయ సామరస్యముంబొందినవాఁడై, సౌశీల్యముంబడసిన వాఁడై, జీవితానక్తిగలవాఁడై సకలకర్మవ్యాపారములందును సదభికారమును బ్రదర్శించువాఁడై యుండును. ఈ గుణములు మానవ సంఘమునందు వెల్లివిరిసెనా, దాని రససంవేదనలును, మనోభావములును, వికాసముఁబరిణతిఁగాంచి, సామరస్యమొంది, ఉత్తృప్తి పఱువఁబడి, యది (యాసంఘము) మధురతరమును బూజ్యతరమును నగును. వేయేల? వివిధ కళారసాస్వాదనమువలన నవరసానుభూతి గలుగఁగా హృదయంబు శుద్ధమయి బుద్ధిసునిశిత మగును.

కళయొక్క మూఁడవ ప్రయోజన మాత్మవిషయమైనది. 'మానవుఁడు 'నేను' 'నే' నని చెప్పుకొనునది యీ జడదేహముగాక యనశ్వరమగు నాత్మయే యగును. ఈ యాత్మను దన్నుఁదాఁగనుఁగొను నట్లు చేయఁజాలినది యాధ్యాత్మికజ్ఞానమే; కావునఁ గళయొక్క యాధ్యాత్మిక ప్రయోజనము మహత్తరమైనది. ఆధ్యాత్మికాభివృద్ధికై శాస్త్రములు, (Sciences) మతములుచేసెడి సేవకంటె, గళలుచేసెడి సేవయే యత్యధికమైనది, యుత్తమమైనది. కళలు మనుష్యునకుఁ దెలియకయే వాని కాధ్యాత్మికాభివృద్ధి నొడఁగూర్చు జాలినవి. మతముమునకును, గళలకును సన్నిహిత సంబంధము నెఱింగిన వారమగుటచేతనే, హిందువులమగు మనము మనగుళ్లను, గోపురములను, విగ్రహము

లను, దేవతాసామగ్రిని జిత్రవిచిత్రముగా, మనోహరముగానలంకృతము చేయుచుందుము. పాశ్చాత్యులకుఁగల కళావిషయమైనదృష్టివేఱు. ఏకళసౌందర్యాత్మకములైన భౌతికావశ్యకతలను, బాహ్యజీవితమును, ఉద్వేగజన్యములగు కోరికలనుదృష్టిపఱుపఁజాలియుండునో యదియె వారిమత్తమమైన కళ. ఈ తృప్తిని బాహ్యత్వకళ వారికిఁ చేయఁజాలియున్నది. “కాని యుత్కృష్టమైనకళ ఈబాహ్యత్వప్రినేకాక, లోపలియాధ్యాత్మిక సత్యమును, వస్తువులందలి యగాధమైన తత్వార్థములను, సృష్టిసౌందర్యమును, సృష్టియందలి భగవచ్చైతన్యమభివ్యక్తమగుటను, ప్రపంచమందలి దివ్యానందమును బడయుటను నలవరించుచున్నది” భారతీయకళ యీయాన్నత్యమును నందుకొనుటకై సర్వవిధములఁ బ్రయత్నముచేసి నది, మఱియుఁ జేయుచున్నది.

“ఇట్లు కళావిషయమైన యభిప్రాయము పాశ్చాత్యమున నొక్క పాయగను, ప్రాచ్యమున వేటొక పాయగను బ్రవహించుచున్నది. ఈ రెంటి సంగమువలన నేర్పడిన కళామహాప్రవాహమే గంభీరమై, సర్వతోభద్రమై లోకమును దనుపారఁజేయఁజాలినది.”

“ఉత్తమమైనకళానుభూతి దుఃఖమిక్కితమును, స్వల్పకాల సంశోభితమునునగు నైహిక సుఖమునేకాక, దివ్యజ్ఞానమును, అఖండప్రేమను, అఖండానందమును నొడఁగూర్చఁ జాలినదైయున్నది. నిజముగ నుత్తమ కళారసాస్వాదన మమృత రసాస్వాదనమే యగును. ఈ రసము మానవుని హృదయము నందుఁ బ్రవేశించుచో, వాని జీవితమును, ప్రవర్తనమును, బలి

శుద్ధములగును. ఈరసము గంగాప్రవాహమువలె భూతలను నెఱ
బ్రవహించునేని మానవజాతియే పూతమగును. వేయేల?"
కళా రసాస్వాదనము సాంత మగుదానిని కృమముగా ననంత
మగు బ్రహ్మస్వరూపముగా మార్పుటకు సమర్థమైయుండును;
అదియే కళచేయవలసిన యత్యుత్తమమైన ధర్మము; అదియే
కళయొక్క సంపూర్ణమైన స్వామ్యము; అదియే దాని
సమగ్రమైన పర్యవసానము".

నిజమైన కళ శక్తి యుత్తమై గంగాస్రవణివలె నిరంత
రము ప్రవహించుచుండి, జనులకు రక్తి భుక్తి ముక్తులను
నిచ్చుచుండును. అశీకమైన కళ శక్తి లేక మరుభూమియందుఁ
బ్రవహించునదియై నీరసమైపోవును. నిజమైన యుత్తమకళ
కేవల తార్కిక బుద్ధిచే నడుపఁబడునది గాక. స్వతః
స్ఫూర్తిచే నడుపఁబడునదై యుండును. మానవుని మనోబు
ద్ధులు కేవల భౌతిక వ్యవహారములను నిపుణముగా నిర్వహిం
పఁజూతుట కేర్పడినవైయున్నను, వాని యాత్మంతిక ప్రయో
జనము వేఱు. మనస్సును విచ్ఛలవిడిగాఁ బోనిచ్చినచో,
నయ్యది బుద్ధిని, అంతశ్చేతనను మలిన మొనర్చును; కాని
సద్బుద్ధి, సచ్చింతన - యంతశ్చేతనను సంకుద్ధి పఱచి, పైకెత్తి
భగవదనుగ్రహము దిగుటకర్హమైనదానిఁగాఁ జేయఁజాలియుం
డును. భగవదనుగ్రహము గలుగుచో నచంచలమైన ప్రతిభ
యుద్భవంబొంది సత్కార్యమును బ్రకాశింపఁజేసి సర్వమును
నవప్రయత్నముగను నవలీలగను నడుపుచుండును. ఉత్తమ
ప్రతిభావంతునివలన నావిష్కృతమగు కళయే నిజమైన
యుత్తమ కళ.

పై విషయములం బట్టిచూడఁ, గళ విత్తమును, విరామమును గల శ్రీమంతులకే కాక, సర్వజనులకును నవశ్యమనుభవ నీయమయి యున్నది. కళప్రత్యేకజనుల స్వామ్యముకాదు. అది భాషవలెను, శాస్త్రము (Sciences) వలెను సర్వజనసంస్కృతి కావశ్యకమై, సర్వజనానుభోగయోగ్యమై యున్నది. ప్రతిమానవుఁడును గళాచతురుఁడుగా నుండవలయుననుట యనావశ్యకము; అతఁడు తన శళాభిరుచిని, రసగ్రహణశక్తిని నభివృద్ధిచేసికొన్నఁ జాలును. ఇది యలవర్చుకొన్నచో రుచిరసుందరవస్తువుల యుత్పత్తి యధికమై జనులు తమ దృష్టిని నేదిక్కునకుఁ ద్రిప్పినను నందట్టి వస్తువులే వారి దృష్టిపథమునఁ బడుచుండును. ఇట్టి స్థితివలన జనులు రుచిర సుందర వస్తువులనే మననము చేయుటకలవాటుపడి, చైతన్యాభివృద్ధిని, చైతన్య పూర్ణతను బడయఁజాలుదురు.

6. అలితకళలు: వాని ప్రయోజనము

గానము:-

“శిశుర్వైత్తి పశుర్వైత్తి వేత్తి గానరసమ్భవః”

గానరసము శిశువులను, పశువులను, సర్పములను బరవశ మొందించును. ఇంతేకాక గానము రాలఁగరఁగించుననియుఁ జేప్పుదురు. గానము దుఃఖపీడితులను నోదార్చి వారి హృదయములను కుత్తేజన మొనఁగూర్చును. శాంతిని సిద్ధింపఁజేయును. గానము జనుల హృదయములను భక్తి

శృంగార వీర కరుణ రసంబులతో నింపి వారి జీవితము లకుఁ బలురీతులఁ బ్రయోజన పడుచుండును. సామాన్యమైన వాక్కు గానసంపర్కమున అసమాన్యమై రాణించి, హృదయమున కుల్బణముఁగూర్చి, భావమునకు జీవఘపోయుచున్నది. పల్లెవదాలు, గృహ్యగీతములు, అభినయగీతములు, వీరగీతములు, 'తందనాలు' మున్నగునవి సంగీత యుక్తముగాఁ జాడఁబడినప్పుడు గ్రామ్యజమల జీవితమందలి యుబుసు పోకకుఁ బరీవాహములై యుండును; ఇంకొకరీతిఁ జెప్పినచో నియ్యవి జనుల జీవిత కావ్యమున కలంకారములై యుండును. "గానము రసములను గంభీరఽఽచి-లోతునకు దింపి-యారసములను నొకటితో నొకటి సామరస్య మొందఁ జేయును. శృతి లయానుబద్ధమగుస్వరమే గానము కావున, గానము చిత్తమును లౌకిక వ్యవహార పృష్ఠత్తినుండి మరల్చి దాని కేకాగ్రతను సమకూర్చును. గానము కర్మేంద్రియజ్ఞానేంద్రియములను, అంతఃకరణమును ఆత్మకొరకై యొక్క మొగిని, శుశ్రూషింపఁజేయును. గానమునందు వాక్కు, శ్లోకము, చిత్తము, ఏకస్థాయిని బొందుటచే, నయ్యది మానవునకు నిశ్చల భక్తిని జేకూర్చును." నిశ్చల భక్తి బ్రహ్మానందమునకు దారితీయును. మఱియు జనులకు గానమందుఁ గల యాకాంక్షన బట్టి వారి శీలముండుననియుఁ గావున గానవిద్యను బాలికా బాలురకు నేర్పవలయుననియు "అరిస్టాటిక్" పాక్షిఁడునుడువు చున్నాఁడు. శ్రీవణపేయ మయిన గానము మానవుని భక్తియుతునిగా, శుద్ధానంద పరవశునిగాఁజేయఁజాలును. కబీరు, తులసీదాసు, తుకారామ్,

మీరాబాయి, పురందరదాసు, త్యాగరాజు మున్నగు భక్తాగ్రేసరులు భావాశ్రియమైన సంగీతముతోడనే సంసారమును దరింప గలిగిరి. షేక్స్పియర్ కవి గానమును గుఱించి యిట్లు వచించువాడు; గానము నాలకించుచో నడవి మృగములె కాక, చెట్లు చేమలు, శిలలు, శిలో చ్చయములు, వాగులు, వృంతలు తమ మార్గములను వదలి యాస్వరమును వెన్నంటి చనుచుండును. గానము నందాదరము లేనట్టియు, దాని మాధుర్యముచే హృదయాందోళనము నొందనట్టియు మానవుడు వంచనలకును, విదోహములకును, కొల్లలకును దగిన వాడయి యుండును. వాని పురుష ప్రయత్నము అన్నియు నిస్తేజసములై వానియంతః కరణ మంధకార బంధురమై యుండును. ఇట్టి వాడ విశ్వసనీయుడై యుండును. (Merchant of Venice)

నృత్యము

అవస్థానుకరణమై యభినయము గదా! శరీర హస్త నేత్రాభినయములచేత భావమును బ్రదర్శించుచు నాడెడు నాట నృత్యము. నృత్య గీత వాద్యముల కూడిక నాట్యము; నటనము చేయునట్టి వ్యక్తి గానము చేసి గీతార్థమును హస్తాభినయములచేతను, భావమును నేత్రముల చేతను దెలుపును.

యతోహస్త స్తతో దృష్టిద్యతో దృష్టిస్తతో మనః ||

యతో మనస్తతో భావో యతో భావస్తతో రసః ||

ఎక్కడ హస్తము చూపబడునో యక్కడ దృష్టియు, ఎక్కడ దృష్టి నిలువబడునో యక్కడ మనస్సును, ఎక్కడ

మనస్సు నిలువఁబడునో యక్కడ భావమును మంచవలయును.
ఎక్కడ భావముండునో యక్కడ రసం బొదవును

దీనినిబట్టి జూడ భావజ్ఞానముతోఁ గూడిన యభివ్యయము
దాని నభినయించువారికిని, దానిని జూచువారికిని, మనో
హరముగ నుండుననుట యనుభవైక వేద్యము. ఇందు భావ
ప్రదర్శనము కరచరణ నేతాద్యంగ సంచలనములతోఁ
గూడి యుండుటవలన నియ్యది రసోద్దీపకముగా నుండును.
ఇట్టి రసభావానుభవము వలన ఆనందము జనించును. ఆనం
దమేకదా కళల యొక్క పరమోద్దేశము. నాట్యము పండిత
పామరులకును సుభోధమై యభిరుచి జనకముగను, ఆనంద
ప్రదముగను నుండును.

అనుకరణాభిలాషవలె, గానాభిలాషవలె, కీర్తనాభిలాష
వలె అభినయాభిలాషయు శిశువులకు సహజము. ఈ
సహజాభిలాషను దీర్చుటకై వారికిఁ బ్రవృత్తిలు వయస్సు
రాగనే నాట్యమునేర్చుట కారంభింపవలయును. నాట్యము
బాలుర కంటె బాలికల కత్యావశ్యకము. దీనివలన శరీ
రారోగ్యము, శరీర పుష్టి, శరీర లాఘవము, శరీర సౌంద
ర్యము, శరీర లావణ్యము పెంపొందును. నాట్యమును
బిడ్డలకుఁ తల్లిదండ్రులే నేర్పింపఁ బూనుట బహుధన
వ్యయైక సాధ్యము గనుక, విద్యాశాలలందే దొరతనము
వారు దానిని నేర్పింపఁ బూనుట సమంజసము. మైసొబగును
నలవరించుకొన్న బిడ్డలు ముఖ్యముగా బాలికలు. నిరంతరము
తమ యారోగ్యమును రక్షించుకొను నభిలాషగలవారై
యుండురు; ఏలనమైసొబగు శరీరారోగ్యముమీఁద నాధార
పడియుండును.

చిత్రకళ

చిత్రకళ చూపులతోడనే యర్థము చేసికొన వలసిన కళ. ఇది రేఖల లేఖలతో, వర్ణికాభంగిమములతో బాహ్య జగత్తును, భావజగత్తును ప్రదర్శించునట్టిది. ఇది మూలక కళ. స్థలబద్ధము. పరిమితస్థలమందు నొకే ఊణమున గోచరించు నునికిని-అకృతిని-చిత్రకారుఁ డావిష్కరింపఁ గలుగును. అతఁడు తన పరికరములతో సంచలనము గల దృశ్యమును, విషయమును, వర్ణింపనేరఁడు. అట్లు చేయ నుంకించుచో నతఁడు పలు చిత్రరూపులను లిఖింపవలసి యుండును. ఇట్లు రచించినను దాని ప్రయోజనముండదు. చలన చిత్రముల పటలము (Film) లోని యొక బొమ్మను దాని ప్రక్కననుండు బొమ్మలతోఁ బోల్చిచూచిన, వారి నిరర్థకత పరిస్ఫుటమగును. కావుననే చిత్రకారుఁడు ఒకే యుత్తమమైన ఊణమును, దేశమును (దృశ్యమును) జహు విచక్షణతో నుపాశ్రయించును. కావ్యమందు సంచలన మున్నది. కవి కాలదేశములందలి విషయములను స్వేచ్ఛగా వావిష్కరింప గలుగును. చిత్రకళాకారునకి సౌకర్యముండదు. కాని దాని స్థిమితత్వమే నిశ్చలత్వమే దాని కొక ప్రత్యేక మైన ప్రయోజనము నొడగూర్చున్నది. కావ్యము వివిధ రసములను నుద్భవింపఁజేసి యాయా రసములకు సంబంధించిన యానందమును ననుభవింపఁ జేయును. చిత్రకళయన్ననో తీవ్రసహానుభూతిని స్థిమిత పఱచి, పరిమితమును. నిగ్రహ తత్వమును నగు నానందముతో మాత్రము తృప్తిపడియుండ వలయునని యుద్ఘోషించును.

ఒక యుత్తమ చిత్రకారుడు తొడలు విరిగిపడి యున్న దుర్యోధనుని చిత్రమును లిఖించుచో, అతడు దుర్యోధనుడు చేసిన యాక్రోశపు మూల్గులను చూపఁజూపనకు వినిపించునట్లు దానిని రచింపఁగల్గును. లోతైన యేకైక దృష్టికి దుర్యోధనుని యప్పటి స్థితిపూర్ణముగా గోచరమగునట్లు చేయును. కావ్యకర్తయో వాని యాక్రోశపు మూల్గులను వాని స్థితిగతులను వాక్కుల మూలమున వరసగట్టి యావిష్కరించును. చిత్రకళయు, కవితాకళయుఁ దన తన పితృక లక్షణ ప్రయోజనములతో వెలయుచున్నను, రెండవది చేయఁజాలినంత పనిని మొదటిది చేయఁజాలదు. ఒక నిదర్శనము :-

సీ॥ "పొడసూపి నల్లెన వడిఁబట్ట నమకట్టి
పరికించి కానక బమ్మరించు,
మెలఁగిన యల్లెనఁ బరికింపఁ దలఁచి ని
రూపించ లేమి నశులు వహించు;
కదిసిన యల్లెనఁ గౌఁగిలింపఁ గడంగి
యారసి బొంకైన నలఁతనొందు;
ఒడఁబడ్డ యల్లెన నడరి పైకొనఁజూచి
చెన్నటి యగుట నిశ్చేష్టఁ బొరయు;
గీ॥ లలిత వివిధ విహారంబులకు లతాంగి
యెలసి సొలసిన యల్లెన నెలమిఁ గలిసి
యభిమత క్రిడ నలుపంగ నప్పళించి
వెడకి రిత్తబయల్ గని విహ్వలించు." — తిక్కన

ఈ పద్యమందు మదనోన్మత్తుడైన కీచకుడు ద్రౌపదికై పడు భావరతము యొక్క విఠోభ సంచలనము పొడకట్టుచున్నది. ఈసంచలనమును చిత్రకారుడు రూపురూపుగా బ్రేదర్శింపజేరఁడు. ఒకవేళఁ బ్రేదర్శింపఁ గలిగినను బదికంటె నెక్కువ చిత్తరువులను నాలిఖంప వలసి యుండును. అప్పటికైనను దానా దృశ్య ప్రేదర్శనమందు నెగ్గిన వాడని చెప్పుట మిక్కిలి సాహసమే యగును. దీనిం బట్టిచూడ భావావిష్కరణమునకుఁ జిత్రకారునికంటెఁ గావ్యకర్తకయ్యానుకూల్యము లెక్కువగా నున్నవని తెలియుచున్నది.

వ్యంగ్యచిత్రములు (Cartoons)

వ్యంగ్యచిత్రములు సమకాలీన దోషములను హేళన విధానమున గన్నులకుఁ గట్టినట్లు వ్యక్తపఱచును. ఇవి పండితులకును, సామరులకును సులభావబోధములుగ నుండి హృదయరంజకమై పరఁగుచుండును. కావున నివి హేళన కావ్యములు చేయఁజాలిన పనిని నవలీలఁజేయఁజాలియుండును. కాని వ్యంగ్యచిత్రము లనేకములు తాత్కాలికాభిరుచి ప్రేదములగు వైయక్తిక, సాంఘిక, రాజకీయ మతవిషయక దోషములను మాత్రమే తి చూపుటయం దాసక్తి గలవై యుండుటచే, నివి చిరకాలము ప్రయోజనముఁ గలిగి యుండవు.

స్థాపత్యము

ప్రతిమారచనము, గృహప్రాసాద గోపురాది నిర్మాణము స్థాపత్యమను పేరఁబరఁగును. స్థాపత్యము సహితము చిత్రకళలో నొక మూఁగకళయే. ఇక్కడను లయ సామ

కావ్యనిదానము

రస్యముండి, యది మానవుని “భావనాత్మక వివేచన”ను (Man's imaginative reason) స్పృశించుచుండును. గెటీ మహాకవి స్థాపత్యమును ‘ఘనీభూతగాన’ మని నుడువుచున్నాడు. గానము వాక్కుల రూపముగాఁ బ్రవహించి శ్రవణేంద్రియములకు సొంపులు గూర్చునట్లే స్థాపత్యము సైతము శిలాలోహ లోష్ణ దార్వాదులతో రమ్యాకృతులను నిర్మించి, తదాకృతులకు జీవముపోసి నేత్రేంద్రియ మెదుటఁ బెట్టుచున్నది. యోగికి శరీరమందుఁ బరమాత్మ యంతర్వర్తితమై గోచరించునట్లు, శిలాతఱకునికి గండశిలయందు సుందర ప్రతిమ లీనమైయుండుట గోచరించును. మఱి యోగి జీవాత్మను నావరించియుండు నుపాధులను దొలగించుటకై తన యంతఃప్రజ్ఞా సమజ్జ్వలమైన సంకల్పమును వినియోగించి తన తపోబలమునఁ దనలోని పరమాత్మను బడయునట్లు, శిల్పియుఁ దన యులిని సుతైను నుపయోగించి బహు శ్రద్ధతోఁ జెక్కి గండశిలలోని సుందర ప్రతిమను గాంచగలుగును. కావున శిలాతఱకాది శిబ్బులను తపోబలముగల యోగులే యగుదురు. స్థాపత్య మితర లలిత కళలవలెఁ జూపఱకు భావోద్వృత్తిని గూర్చి బుద్ధిని వికసింపఁ జేసి ఆనందమొడఁ గూర్చును. ‘ఆగ్రా’ పట్టణమందలి ‘తాజమహల్’ అన్యూపదేశక గంభీరభావ గీతమువలె వ్యంగ్య వైభవముగ వెలసి, మనదృష్టి పథమునుబట్టి, సుందరమై, మహనీయమై, విస్మయావహమై, నానార్థక బోధకమై, ఉత్తేజనకరమై. శాంతి జనకమై, ఆనందప్రదమై విరాజిల్లుచుండును.

క వి ర చ న ము

కావ్య ప్రభావము తక్కిన కళల ప్రభావమునకంటె మిక్కిలి విపులమును, చిరస్థాయియునై యుండును. నృత్య, గాన, చిత్రలేఖన చిత్రరంజన ప్రతిమా రచనాది కళా నిర్మాణమునకును అంతరుత్పన్న ప్రతిభ కావలసియున్నను, కావ్యకళ కది యధికతరముగాఁ గావలసియుండును. కవితా రచన మితర కళలకంటె మిగుల జటిలమును, కష్టమును వైసది, కావుననే కవి స్వానుభవమును, ఆత్మ సంస్కారమును నెక్కువగాఁ బడసియుండుట యత్యంతావశ్యకము.

గానము, చిత్రకళ, కవితారచనము - వీనిని గుఱించి శ్రీ ఆరవిందు లిట్లు వచించినారు: "ఈ మూడును నాత్మకు సుప్రకృతమైన విద్యాసంస్కారముం ప్రసాదించును. ఇవి యాత్మను, దాని ప్రవృత్తులను శుద్ధపఱచి, సంయమపఱచి, గంభీరపఱచి సమరసపరచును. ఇట్లని మానవ జాత్యభివృద్ధికిఁ గార్యకారులై యుండుటవలన వానిని నూరక తోనిపుచ్చ రాదు; ఉదాసీన భావముతోఁ జూడరాదు. అవి శీలాభివృద్ధి కరములు కావనియె, లేదా శీలమును గొంత యభివృద్ధి పఱచు నిందియ సుఖమును మాత్రమే యిచ్చునవనియె తలచి వానిని జిటుతపఱచుటయుఁ గూడదు. వాని నుపేక్ష సేయుచో, గలుగు నష్టములు మెండు. అవి సముచితముగ నుపయోగింపఁబడుచో, విద్యాసంస్కారమును జేకూర్చుట యందును, చిత్తోన్నతిని నలవరించుటయందును, వాగరకాభివృద్ధిని నొడకూర్చుట యందును, మిక్కిలి సమర్థములై యుండును." ఒక కళావిదుఁడు చిత్రలేఖన చిత్రరంజనమునఁ

దాను భగవంతుని దర్శించునట్లును, గానమున నాతని వలుకు వినునట్లును, కవిత్వమున నాతని ననుభవించునట్లును వచియించి తన రసానుభూతిని నావిష్కరించినాఁడు.

లలిత కళలు స్వచ్ఛంద వాతావరణమున వృద్ధి పొందునెకాని నిర్బంధమున్న తావులఁ జక్కగా లేదుగ నేరవు. లలిత కళ లభిరుచి జనకములును, ఆహ్లాదప్రదములును, స్వేచ్ఛాయుతములును నగుకీడలయి పరఁగినప్పుడే విద్యార్థు లకు వానియందు శ్రద్ధాభక్తులు జనించును. అంత వారు వానియందు సమానక్తులై కీర్తిదాబుద్ధితో వాని నధిగమించి రమణీయ కళారచనలను సహితము రచింపఁ గలుగుదురు.

7. సారస్వతము, వాఙ్మయము, సాహిత్యము.

సారస్వతము, వాఙ్మయము, సాహిత్యము అను మాటలను నెట్టి నుద్దేశమును లేక విచ్ఛలవిధిగా (loosely) వాడుచున్నాము. ఈ యొక్కొక్క మాటకును అర్థవ్యాప్తిని నిర్ణయింప దొరకొనుట యావశ్యము.

దివ్యమైన సకలాంతః ప్రేరణములకు మూలకారణ భూతురాలగు సరస్వతీదేవతా సంబంధమైనది సారస్వతము. అనఁగా సరస్వతీదేవి యధిష్ఠాన దేవతగాఁ గలిగి సర్వత్ర ప్రసరణగలది సారస్వతమగును. సకల లలిత ఫలిత కళలు, సకలచిత్రవాస్తు శిల్పయంత్రరచనలు, శిలాశాసనములు, పుత్ర్య క్రీడలు, వాని గుఱించిన యఖిల విద్యలు, సకల సాంఘిక

రాజకీయ నైతిక మతవిషయక మానసికాభ్యాత్మిక వైదిక గ్రంథములు, వైద్య, జ్యోతిష్య, వాణిజ్య, భూగర్భ, శారీరక జంత్వాది శాస్త్రములు, తర్క వ్యాకరణాది శాస్త్రములు శ్రుతి స్మృతి పురాణేతిహాసములు, దేశచరిత్రలు, మానవ జీవిత చరిత్రలు, ధర్మశాస్త్రములు, భాషా విఘంటువులు, పురాణనామ కోశములు, విమర్శ గ్రంథములు, విజ్ఞాన సర్వస్వములు, వేదములు, కథలు కథానికలు, నవలలు, నాటకములు, వ్యాసములు, ఉపన్యాసములు, కావ్యములు, ప్రబంధములు, దిన వారాది పత్రికలు మున్నగు వానికెల్ల ను సరస్వతియే యధిష్ఠాన దేవతగా భారతీయు లంగీకరించు చున్నారు; కావున నివి యెల్ల ను సారస్వత పరిధింజేరును. సంగ్రహముగాఁ దీనినే జెప్పిన, దేహమును, ఇంద్రియము లను, హృదయమును, బుద్ధిని, ఆత్మను స్పృశింపఁగల సర్వమును సారస్వతమగును. సారస్వత పరిధికి వెలియగు విషయము లట్టేలేవు. గ్రంథపట్టికలు, ప్రయాణ సౌకర్య దర్శనములు (route guides), సామాన్య పంచాంగములు, చట్ట వార్తాపత్రికలు మున్నగునవి సారస్వత పరిధికి వెలియగు పుస్తకములు.

వాఙ్మయ మనఁగా వాక్కుల మయము. పదములె, మాటలె వాక్కులు. ఏకపదము, అనేక పదసముదాయము పూర్ణ భావమును నిచ్చునేని భాషయగును. భాష ధ్వని (శబ్ద) (sound) రూపమగును, లిఖితరూపముగను, నుండును. ధ్వని రూపముగ నుండు భాష ఊరమైపోవును - చెడును, లిఖిత రూపముగా, అనఁగా నక్షతరూపముగా నుండుభాష ఊరము

కానిది - చెడకుండనుండునవి. కాని ధ్వనిరూపముగా నుండు భాషలోని సంవాదములు, ఉపన్యాసములు, గేయములు, నాటకములు మున్నగునవి గూడ 'రేడియో' మున్నగు నిప్పటి కాస్త్రియ సాధనములచేతఁ లిఖితములై చెడనివిగాఁ జేయఁబడుచున్నవిగాన, అట్టి ధ్వనిరూపముననుండు భాష సహితము వాఙ్మయ పరిధింజేర నర్హమై యున్నది. చిత్తరువులు, శిల్పములు, ప్రతిమలు, యంత్రములు, వాస్తు నిర్మాణములు మున్నగునవి వస్తువులయి, వాక్కులు కావు గావున, నయ్యవి వాఙ్మయమునఁ జేరవు; కాని వాని గుఱించిన గ్రంథములు వాక్కులు గలవగుటచేత, వాఙ్మయ పదవాచ్యమున కర్హములేయగున, కావున వాగ్యూపమైన భాషయందుఁ గాని, లిఖితరూపమైన భాషయందు గాని యుండు సర్వవిషయములు వాఙ్మయ పరిధిం జేరుచున్నవి. ఈ సంగతులంబట్టిచూడ, సారస్వతమునకును, వాఙ్మయమునకును గల వ్యత్యాస మత్యల్పమని తేటపడుచున్నది. సారస్వత పరిధింజేరు చిత్తరువులు, శిల్పములు, శిల్పయంత్రములు, వాస్తునిర్మాణములు మున్నగునవి తప్పఁ దక్కిన వన్నియు వాఙ్మయ పరిధిం జేర్చుటయే యుక్తమైయున్నది.

ఇంక సాహిత్యముం గూర్చి విచారితము. రససహితమైనదే సాహిత్యము. అట్లగుట నే విషయములు సాహిత్య శిల్పవాచ్యములు? ఈ ప్రశ్నకు త్వరము కవులు, పండితులు, విమర్శకులు తమ తమ యభిమానముల ననుసరించియు తిలీరుచుల ననుసరించియు నిచ్చుచుందురు. లాక్షణికులు కొందఱు తమ గ్రంథములకు 'సాహిత్య దర్పణ' మనియు

'సాహిత్య రత్నాకర' మనియు నామకరణము చేసి యున్నారు. ఆ గ్రంథస్థ విషయములఁబట్టి విచారింప, వారొసంగిన సాహిత్యనామము కావ్యమునకే తగియున్నది. మఱికొందఱు పండితులు తర్క వ్యాకరణాలంకారాదిశాస్త్రములకు సాహిత్యపద మన్వయించునని యందురు, "వేదవిద్యలును, సంగీత విద్యయుఁ గానివన్నియు సాహిత్య నిర్వచనంబున నిమిడియుండునట్లు శ్రీ హర్షుని యాశయముగా నుండవచ్చు" నని యొక విమర్శకుఁడు నుడువుచున్నాఁడు. "శృంగార నైషధమును దెనిఁగించిన శ్రీనాథకవి సాహిత్యమును విశదపఱచుచు, సాహిత్యమునకుఁ గావలసిన కొన్ని లక్షణములను స్పృశించి - "శబ్దంబనుసరించియు, అభిప్రాయంబు గుఱించియు, భావం బుపలక్షించియు, రసంబు పోషించియు" నని వచించుచున్నాఁడు. అట్లగుట నితఁడు సాహిత్యమన్నఁ గవిత్వమనియే యర్థము చేసినట్లు తెల్లమగుచున్నది. రామరాజభూషణుఁడు తన 'వసుచరిత్ర' మందు "సంగీత సాహిత్య నామక విద్యాయుగళంబు ఫల్గుఁ జెలికిం బాలిండ్ల జోడై" యని సంగీత విద్యను నొక స్తనముగను సాహిత్యవిద్యను మఱియొక స్తనముగను సరస్వతీదేవి కయినట్లు వర్ణించినాఁడు. ఇక్కడ సాహిత్యమనఁగాఁ గానకళ యనియే యర్థము. ఏలన సంగీత కవిత్వములకంత యొద్దిక యున్నది. కొందఱు సాహిత్యమున కర్థము వేఱువిధముగాఁ జేసినను, కవిత్వమనియే దాని కర్థము చేయువారనేకు లున్నారు. నిజముగ సాహిత్యమనఁగ భావప్రేరకమును, రసపోషకమును నగు కవిత్వమే

యగును; తర్క వ్యాకరణ చ్ఛందోలంకార శాస్త్రసమ్మత మగు కవిత్వమని నుడివినను నుడువవచ్చును. ఏ సారస్వత భాగము భావవిలసితమై, రసాస్లిష్టమై, కళాభరితమై, బొచితి యుక్తమై, రమణీయార్థ ప్రతిపాదికమైయుండునో యదియే సాహిత్యము.

8. కవి కుండవలసిన ముఖ్య లక్షణములు.

కవికి ముఖ్యముగాఁ గావలసిన లక్షణములేవి? కొందఱు తర్క వ్యాకరణ చ్ఛందోలంకార జ్ఞానంబవశ్యమని నుడువుదురు. దీనికిఁ దోడుగా లోకజ్ఞానము, మనన శాస్త్రజ్ఞానము, మేధ, రసభావాభిజ్ఞత కావలసియుండుననియుఁ జెప్పుదురు. అది యిది యననేల? 'రవి గాననిచోఁ గవి గాంచు' వాఁడగుటచే, వానికి సకల విద్యలు, సకల శాస్త్రములు, సకల కళాశిల్పములుఁ బడసియుండుట యవశ్యకము. కాని యే ప్రధాన లక్షణములు లేకున్నఁ గవి కానేరఁడు! భావన, (imagination), రసజ్ఞత (feeling), ఉపజ్ఞ (good original sense,) ప్రతిభ — యివి లేకపోయిన కవి గానేరఁడని పా్జ్ఞులు వచించువారు. ఈ వాల్గింటిని గుఱించి కొంత విచారము చేయుదము.

భావన :- భావన కేవలము, స్మృతి (memory) కాదు. స్మృతి ప్రమాణ ప్రవృత్తిచే ననుభూతమయిన విషయములను జ్ఞాపకమునకుఁ దెచ్చుకొనుట మాత్రమగును. భావనతో ననుభూత విషయములను జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకొను

టయెకాక, చిత్తగత పూర్వానుభవములను బృథఃకరించుటయు, సమ్మేళన మొనరించుటయు నుండును. కనుక స్మృతి యనునది భావన యొక్క యేకదేశము మాత్రమే; భావన వలన మానవుఁ డూహలల్లగల్గును; పరుల యింగితము లెఱుంగఁ గలుగును. వారి మనోభావములతోఁ దాను దాదాత్మ్య మొందగలుగును. నవనవ కల్పనలఁ జేయఁ గలుగును. నవ్యసృష్టులను సృజింపఁ గలుగును. లోకము నెఱింగి దాని యెడల సహానుభూతిని జూపఁగల్గును. అత్మానందమును బడయఁగల్గును. భావవాశక్తిఁ గలవానికిఁ గావ్యాలంకారములు తమంతఁ దోపఁగాఁ, నాతఁడు రసభావ సంచలనమున కనురూపముగా దాని నుపయోగించును. అతఁడు సృష్టిపరిశీలనము చేయఁగలిగి, వస్తుస్వభావ తత్త్వమును నెఱింగినవాఁడై యుండును; అతఁడు తన చిత్తమునందు బాహ్యజగత్తును బ్రవేశింపఁజేసి, దానితోఁ దాదాత్మ్య మొందఁగలిగి, దానిని దన జగత్తుగాఁ జేసుకొనఁ జాలును. వేయేల? భావనాపటిమగల కవి హృదయము విశ్వవ్యాప్తిగలదయి వెలసి, యతని రచనా విష్కృతులు చదువరులకుఁ గ్లగ్గముం గూర్చక, పరితృప్తియు, ఆనందమును గూర్చు జాలినవై యుండును.

రసజ్ఞతః- రసజ్ఞత సహృదయత యగును. ఎట్లనఁ రసాస్వాదనము వలన మానవుని హృదయము శుద్ధియగును. నవరసములను దగినరీతి ననుభవించుట వలన మానవుని యనాగరక బాల్యస్వభావము సుశిషితమై వాని హృదయము మెనమువలె మెత్తనై, దిద్దితీరి యాకారింపఁ దగినవై.

యుండును. అంత వాడు రసజ్ఞుడై శీలవంతుడై, యుచితజ్ఞుడై పరగ్రును, రసజ్ఞుడును, శీలవంతుడు, ఉచితజ్ఞుడునునైన వాడు హర్షామర్ష భయోద్వేగాది నానావిధ రసభావములను దన రచనలయందు సముచితముగా బయల్పఱచువాడై, ఈ రసమునుగాని జుగుప్స పట్టునంత యధికముగఁ బోషింపని వాడై యుండును. అతని స్వభావము నయ దయా దాక్షిణ్యములకు లోనయి యుండును.

ఉపజ్ఞ:- ఉపజ్ఞ యవగా నుపదేశములేక తనంతనె పుట్టెడి జ్ఞానము. వ్యాధుడు క్రొంచ మిధునములలో నొక దానిని గూల్చినపుడు, వాష్మికీఁ గల్గిన శ్లోకనిర్మాణ జ్ఞానము ఉపజ్ఞ. ఉపజ్ఞఁ గలవానికిఁ పరిదృశ్యమానములగు వస్తు విషయములె కావ్యములుగాఁ గన్పట్టుచుండును. వాని హృదయమునందుఁ గవితార్హములైన వివిధ భావంబులుదయమందును. ఉపజ్ఞగలఁ గవి యంతఃకరణ పరిణామములను జక్కగాఁ బ్రీతిపాదించువాడై, కావ్యోచిత్యమును రమణీయంబుగాఁ బోషించువాడై, ఉద్దిష్ట రమ్యార్థమును పూర్వోత్తరవిరోధములేక దృఢముగా నుపపాదించువాడై తాను బ్రీతిపాదించు విషయములను మంజుల సంవిధానమున నమర్చి, 'పాసఁగ ముత్తైపు సరుల్ పోహళించిన లీలఁదమలోన దొరయు శబ్దముల పొందికఁ" గల్గిన కావ్యములను రచించు వాడై విలసిల్లుచుండును. ఇతఁడు చేయు మనఃప్రత్యయములు (concepts) సంస్కరణ మందినవై, దోషవర్జితములై భాసిల్లుచుండును.

ప్రతిభ:- భావన. రసజ్ఞత, ఉపజ్ఞ పదసియున్నవానికి సకలకాస్త్రజ్ఞానము సులభముగాఁ బట్టువడును. ఇట్టివాని యంతఃకృతన్యము సముజ్జ్వలమై యుండును. ఈ సముజ్జ్వలముగు సంతఃస్ఫురణయే - యంతఃకృతన్యమే ప్రతిభనాఁ బడును. ప్రతిభాకాళికిఁ బూర్ణదృష్టియుండి సముచిత బింబ కల్పనము చేయు శక్తియు నుండును. కవి ప్రతిభావంతుడై యుండెనా, చలువఁగల వెన్నెలల చెలువునకు సౌరభము గలిగినట్లే యతని కవిత తేజరిల్లును. ఇట్టి కవికృతముగు కావ్యము కేవల బుద్ధి వలన రచింపఁబడినదిగాక, తన్నుఁ దానెఱిగిన చేతనవలన రచియింపఁబడిన దగుటచే, నయ్యది బాహ్యభ్యంతర ప్రపంచము ననుసరించి సుందరమును, రమణీయమును, సునిశితమును, తేజోదాయకమును, హృదయోద్బోధకమును, అంతఃస్ఫోరకమునునగు విషయ విశేషములు గలిగి విరాజిల్లుచుండును. అతని భాషయందలి పదసమాస వాక్యముల జోడింపు పూఁమొగ్గయందలి పువురేకుల కూర్పు వలె జిగిబిగి గలిగి, షట్టములుగా విప్పుగొన్నప్పుడు పరిమళమును వెదచిమ్మునదై యలరారుచుండును. వెండియు సూర్యుని శుభ్రీకరణజాలము సభోంభఃకణ సముదాయముగుండఁ బోయినప్పుడు, వృధఃకృతములై వింతవన్నెలుగల యింద్ర చాపరూపమును భాసిల్లునట్లు, శుద్ధసత్యము కవి ప్రతిభను బ్రేమే శిం చి వెడలునప్పుడు నానారసభావ సంశోభితంబగు కావ్యరూపమున బయలు వెడలుచుండును.

9. జీవితము - కళ

ప్రపంచమున జీవితమునకంటె మించిన భాగ్యము లేదు. జీవితము మిక్కిలి పావనమైనది, చైతన్యయుతమైనది, మధురమైనది. ఉత్తమపాపికి హేతుభూతమైనది. జీవితము ప్రవృత్తిజనకము; అనగా సూరకయుండునదిగాక కర్మప్రేరకమయినది. కర్మాచరణ నిమిత్తమే భగవంతుడు మనకు జ్ఞానేంద్రియ, కర్మేంద్రియ, బుద్ధ్యాద్యంతఃకరణంబులఁజ్ఞాపించియుండుట. ఎట్టిదైననుసరే కర్మ జీవుని కనుభవము చేకూర్చును.

ఏ కర్మయైహికాముష్మిక సుఖజీవనమున కనుకూలించునో యదియే నిజమైన కర్మ. మన యార్యులై హికాష్మిక జీవనమునే పురుషార్థము లనిరి. ఈ పురుషార్థములు ధర్మార్థకామమోక్షములని చతుర్విధంబులై పరగుచున్నవి. పురుషార్థములనఁగాఁ బురుషుడు - జీవుడు అర్థింపదగిన భాగ్యములు.

ఈ జీవితమున కావలను సంసారమున్నది. ఇక్కడ సంసారమును పదము విపులార్థమున వాడబడినది. నిఖిల సంసారమును నిర్వహింపఁ గల్గుటకు ధర్మార్థకామములై ముఖ్య సాధనములు. ఈ పురుషార్థ త్రయమునందు విషయ విశేషములు పెక్కులిమిడి యున్నవి. సదభిప్రాయము, సదాలోచనము, సత్యసంభాషణము, సత్కర్మము, సజీవనము, సత్ప్రయత్నము, సన్మనస్కత, సన్మననము, అని గౌతమ బుద్ధుఁడు నుడివిన యష్టాంగళీలమును సాధించుటయే ధర్మ సాధనమగును. ధర్మమును బురస్కరించుకొని సాధించు నర్థ

కామములె మనుష్యునకుఁ 'బ్రయోజనపడునని, అర్థము (ధనము) లేకున్న శరీరభరణము, స్వకుటుంబ పోషణము, దుర్లభమగును. గనుక, అర్థమును నార్జించు టత్వావశ్యకము. మఱి అర్థార్జనము అధర్మముతోఁ గూడినదై యుండునేని యది జీవితపతనమునకుఁ గారణమగును. అర్థార్జనము చేయుటకు శరీరారోగ్యమును, శరీరదార్ధ్యమును ముఖ్యముగాఁ బొంద వలసియుండును. ఇంకఁ గామ మనఁగాఁ గోరిక, మానవు నకుఁ బలు కోరిక లుండును. స్వకుటుంబ పాలన వర్తన శిక్షణ విషయములగు కోరికలుండును; సాంఘిక రాజకీయ వ్యవహారము లందుఁదోడ్పడి, లోకమున సౌభాగ్యత్ర మేర్పఱచి లోకసంగ్రహణమునకై పాటుపడవలయునను నభిలాష లుండును; రసజ్ఞుఁడై కళోపాసన చేయవలయునను కాంక్ష లుండును; ఇట్లు మానవుఁడు విశ్వశ్రేయంబునకై నిష్కామ కర్మ చేయుచుఁ తుదకు ముముక్షువు కాఁగోరుచుండును. కాని కొందఱు దేశకాలముల దుష్ప్రభావములకు లోనయి, ధర్మమోక్షములను విడిచి, యర్థకామములె ప్రభావము లని విశ్వసించి, దీని సంపాదనముకై జీవితమును ధారపోయుచుందురు. ఇట్టివారు భౌతిక వాదులు (Materialists), నిరీశ్వరవాదులు. బుద్ధిముచేసి మృతము భక్షింప వలయునను చార్వాకులు; పతులఁబీడించుటకై జంకనివారు. ఏ జనసంఘము నందిట్టివారు జవలసంఖ్యాకులై తమవర్తనమును మార్పుకొనక యుందురో, ఆ జనసంఘ మచిర కాలములోనే యధోగతిపాలగును. ఏ జనసంఘము నందధిక సంఖ్యాకులు పై నుడివిన చతుర్విధ పురుషార్థ సంపాదనమునకై పాటు పడుచారై యుందురో, ఆ జనసంఘమై యుత్త

మోక్షమమైది. అధోగతి పొందిన గొప్ప నాగరక జాతులన్నియు నిట్టి పతనముం బొందుటకుఁ దజ్జనుల మిత్రమీటినయర్థకామములం దపేక్షయు, ధర్మమునం దుపేక్షయు, స్వార్థపరతయు, పరపీడనమును గారణములై యున్నవి; తమ జీవిత పరమార్థమును విస్మరించి, యింద్రియ సుఖమే జీవితపరమార్థమని తప్పుదలఁచిన వారు.

జీవితమునండి కళ నేరుగాఁబ్రాదుర్భ వించుటచేతను, అది జీవితమును వెలయించి యుద్ధరింపఁ జేయుట చేతను, కళకును జీవితమునకును సన్నిహిత సంబంధమున్నది. చతుర్విధ పురుషార్థ సంపాదనమే జీవితముయొక్క పరమార్థముగదా. అట్లగుటచేఁ గళాసాహిత్యము లీపురుషార్థములను లోతుగ వివరించి వెలయించి తత్సంపాదనమునకుఁ దోడ్పడునవై యున్నవి. కళాసాహిత్యములు ప్రజలఁ గేవల హృదయాహ్లాదమును, సుఖమును నొడఁగూడుటయఁగాక, హృదయకుద్దిరి గలిగించి, జ్ఞానోదయం బలవరించి, చిత్తవికాసముం జేకూర్చి, దృఢసంకల్ప శక్తిని నొడఁగూర్చి శ్రేయఃప్రాప్తిని సమకూర్చును. ఈ కార్యములన్నిటిని నవి ప్రజకుఁ బెరియకయె చేయుచుండును; ప్రాకృత జీవితము నుండి సంస్కృత జీవితమునకుఁ బ్రజను నవ్యక్త రమణీయభంగినిఁ దీసికొనిపోవుచుండును. భూస్థితమైన విత్తనము వర్షపాతమువలన నెంత యవలిలగ నంకురించి వర్షిల్లి పుడుమై పశుపక్ష్యాది భూతశ్రేణి కాశ్రయమగునో అట్లే మానవ హృదయాంతర్నిహితమయిన కవిత్వాశక్తి, సముచిత జాహ్నన్ధితు లొనగూడుటవలనఁ, తై కుటికి కావ్యమై, జీవిశార్థ ప్రదర్శకమై, లోకోపకారకమై భాసిల్లుచుండును.

మఱియుఁ గళాసృష్టి లోకముకొఱకేమై యుండును, గావునఁ గళానుభూతి సంఘమున్నంగాని పొసగనేరదు. సంఘజీవిత మనాగరక స్థితియందుండునప్పుడు దానికిఁ దగిన యసంస్కృత కళయై పుట్టును, సంఘమునకు ఆభ్యున్నతిఁ గాంచినప్పు డుత్కృష్టమైన కళ యుద్భవించును. ఎట్లన్న గవి దేశీయేతిహాస సంప్రదాయములను, ఐతిహ్యములను, రసభావములను, మతధర్మములను, పరిసర స్వభావములను, నైతిక భౌద్ధిక సాంఘిక రాజకీయ పరిస్థితులను బురస్కరించుకొనియే తాత్కాలిక మానస మానసస్వభావమును గుర్తించి కళాకావ్య రచనకుఁ గడంగును. అతఁడు దీనిని మించిపోలేడు. కాని యొకానొకప్పుడు మహాకవి యొకఁ డుదయించి భావిగతులను దన యంతర్దృష్టితోఁ జక్కగాఁ గనుఁగొని, యుత్కృష్ట కావ్యమును రచింపఁ గల్గును. కాని యా కావ్య మానాటి జనుల కర్థముఁ గాకుండును. దానిని ననుభవమునకుఁ దెచ్చుకోవలయునన్నచో, సంఘముయొక్క సంస్కృతి యా మెట్లునకు రావలసి యుండును. కావునఁ గావ్యకళ సాధారణముగా సామాన్య జనజీవితము ననుసరించియే యుండును. "కానిఁ గావ్యకళ జనుల యాదర్శక జీవితమునుండి వేఱుచేయఁజూచుచోఁ గళాదృష్టి నుండి కావ్యమును, జీవితదృష్టి నుండి జనసంఘమును గైవ్రాలి తెండును సంతృప్తికరములుగఁ దోపకుండును."

కవి సృష్టించిన కావ్య మాతనికి మాత్రమేఁగాక, మానవసంఘ మంతకంతకును నిరంతరము ప్రయోజనపడునదై

యుండును. ఇదియే యున్నత నాగరకతాభివృద్ధికిఁ గవి యొసంగెడి శాశ్వతమైన సరదానము. ఉత్తమ సత్కావ్యము జీవితాదర్శకార్థ ప్రదర్శకమై, సర్వజన తేజోదాయకమై, అంతరదృష్టి సంజనకమై, రమణీయమై కొమరారు చుండును. సాహిత్య నాగరకతలు ఒకటితో నొకటి చేయూతఁగొని జోడుగ విహరించుచుండును.

జనులయందలి గుణదోషములు జాతీయ కళలయందుఁ బ్రీతి ఫలించుచుండు వనెడి 'రక్తికా' మహాశయునీ యభిప్రాయ మందెంతయు సత్యమున్నది. ఉత్తమ కళాసృష్టి కేవల మను కరణము వలనఁగాని, ఒరుల మేలిరచనలఁ గొంతకొంత కైకొని వానిని మేళనమొనర్చుట వలనఁగాని నున్నతస్థాన మందుటలేదు. ఉత్తమ రమణీయసృష్టి సంస్కృత జీవితము వలన నుదయమందుట నిజము. చెట్టు చెడినప్పుడు కుక్క మూశిపిందెలు పుట్టునట్లు, సమాజము చెడుచో, నందుఁ బుట్టు కళాకవిత్వములు కురూపములై, ప్రయోజన హీనము లై యుండును.

లలిత కళాభ్యుదయమునబట్టి ఫలిత కళాభివృద్ధి యుండును. ఫలిత కళలు, లలిత కళలతో సమా నాదరముం గాంచినప్పుడే జనాంగముఁగైక సంపన్నమై, జీవిత సంతృప్తి గలదియై జీవిత పరమార్థము నెఱింగినదై, ఉచ్చదశనందినదై పరఁగును. ఏ సమాజమందుఁ గళాసృష్టియు, కళోపాస నయు నుండవో, అయ్యవి వట్టి యుపయోగముంబట్టి వస్తువులను నిర్మింపఁజాలిన కేవల వణిక్సంఘమై యుండును. అది యెంత ధనసంపత్తి గలదియైయున్నను, జీవిత పరమార్థ

దృష్టి నేవిదగు ఒక సమాజము నికృష్టమైనదై యుండును. ఒక సమాజము నాగరకతాభివృద్ధి గాంచిన దనుటకు దాని ధనసంపదనుబట్టికాక, దాని పారమార్థిక జీవితమును బట్టియే నిర్ణయింపవలసియుండును. ఉత్తమమగు సాత్త్విక కళయు, ఉత్తమమగు సాత్త్విక జీవితమును నొందొకటి పొత్తు జాయనివై యేకముగ నుండును.

కళ పురుషార్థ సంపాదనమునకుఁ దోడ్పడునని నుడివీ తిమి. అది యెట్లా పరిశీలంతము. కళాసృష్టి రమణీయసృష్టి; అందు దివ్యసౌందర్యము గోచరించును. ఇట్లు గోచరించు దివ్యసౌందర్యమును నిర్మల హృదయముతోఁ జేరిమించుట సహజము. ప్రేమ సాత్త్విక గుణంబగుటవలన నయ్యది మానవుని దైవసాన్నిధ్యమునకుఁ గొనిపోవునదై యున్నది. మఱియు సత్ప్రవర్తనము, నిర్మల జీవనము, లోకహిత సేవయు, ప్రేమయొక్క ప్రతీకములె యగును. కావునఁ గళాసృష్టి తాను సృజించు రమణీయ సృష్టులంబట్టి సత్ప్రవర్తన ముండును, నిర్మల జీవితముండును లోకహిత సేవన ముండును - ధర్మార్థకామమోక్షములందు - జనుల కనురక్తిని బుట్టించు వాఁడయియుండును. ఇంక కళోపాసకుడో (art lover) కళాసృష్టులందలి సౌందర్య రసంబును నాస్వాదించువాఁడే కాక తత్ సృష్టులయందుండి జీవితాదర్శమును గూడ గ్రహించువాఁడై యుండును. జీవితాదర్శములను గ్రహించు వ్యక్తి సమాన దయాదాక్షిణ్య సౌజన్యాది గుణంబులతో నొప్పురి పరిశ్రమానక్తుడై, లోకోపకారియై, సర్వజన

పొందర్యము గలవాడై సంతసిల్లుచుండును. ఏ సమాజము తన కకాభికాంక్షను నావిష్కరించుకొనుట కవకాశమును ఘట్టఁజేసికొనదో యది యాత్మోపలబ్ధిని పొందనేరదు.

10. కవిత్వ నిర్వచనము

గోవు వలని ప్రయోజనము నుడువుట సులభము కాని దాని స్వరూపమును నిర్వచించుట సులభముకాదు. మన యింటి యావును గుర్తుపట్టుట సులభము కాని దాని స్వరూపమును వచించుటెంతయుఁ గష్టము. ఇట్లే కవిత్వ మిది యని నుడువవచ్చును గాని కవిత్వ తత్త్వస్వరూపమును నిర్వచించుట, యసాధ్యము గాకపోయినను, సులభసాధ్యము కాదు. కవిత్వ స్వరూపము, ఎండమావులవలె, దూరము నుండి కాన్పించును గాని, దానిఁ బరిశీలించ సమీపమునకుఁ జనుచో నది దవ్వలఁ బోవుచుండును.

కవిత్వ మననేమి యనుటను విమర్శకులేమి, కవులేమి, పాశ్చాత్యులేమి, ప్రాచ్యులేమి విచారించియున్నారు. వీరిలోఁ గొందఱి యభిప్రాయములను దెలిసికొందము.

“ఇందోబద్ధమగు వాక్య రచనయే కవిత్వ” 1
మని జాన్ సన్ తన నిఘంటువునందు నుడువుచున్నాడు.

1. Poetry is 'metrical composition,'

కోర్కొవు, చందోబద్ధమైన భాషలో భావనాకలితములగు తలపులను, రసములను యథారీతి నావిష్కరించి, తన్మూలమున హృదయోల్లాసమును జేకూర్చు కళయే కవన' 2 మని వచించుచున్నాడు. కార్తెలు "కృపణ రంజకమైన భావోత్కర్షమే కవిత్వ" 3 మని చెప్పుచున్నాడు. హృదయోద్వేగమును శాంతిసమయమందు స్మృతిపథమునకుఁ దెచ్చుటయే కవిత్వ" 4 మని వర్ణువర్ణుకవి పల్కువాడు. 'జనజీవితమందలి సర్వజనీనమైన విషయమును నావిష్కరించుటయే కవిత్వ' 5 మని బుచ్చరు వాకొనుచున్నాడు. ఎమర్సన్ 'ప్రాతిభాసిక ప్రాప్తించిక విషయములం గూర్చి సహృదయుం డావిష్కరించునదే కవన' 6 మని వాక్కుచున్నాడు. 'మానవుని సమగ్రమైనట్టియు, ఉన్నతమైనట్టియు నుడికారమే కవిత్వ' 7 మని మాధ్యు ఆర్నాల్డ్

2. Poetry is the art of 'producing pleasure by the just expression of imaginative thought and feeling musical language,

3. Poetry we call Musical Thought.'

4. Poetry is 'emotion recollected in tranquillity'

5. Poetry 'is an expression of the universal in human life.'

6. Poetry 'is the expression of a sound mind speaking after the ideal and not the apparent.'

7. Poetry 'is simply the most delightful and perfect form of utterance that human words can reach.'

నోడువుచున్నాడు. బేన్ అను పండితవర్మడు 'భాషారూపమున గాంచి న భావముచే హృదయమును నలరింపఁ జేయునట్టి అలితకళయే యుత్తమ కవిత్వ' ⁸ మని యనుచున్నాడు. వేటొక మహాశయుడు 'పదముల నుపయోగించి యత్యవిష్కరణమును, వస్తుసాక్షాత్కారమును గల్పించుటకై మానవుడుచేయు గభీరప్రయత్నమే కావ్య' మని వక్కాణించుచున్నాడు. 'గంభీరమగు తాత్త్వికార్థమును బ్రతిపాదించు కావ్యమే యుత్కృష్టమైన' ⁹ దని డూయీ వల్కుచున్నాడు. బుక్కాకా 'సంసార ప్రపంచమందుఁ దాను గనుఁగొన్న నూత్నార్థములను రసావేశమున మననము చేసికొని శ్రవణపేయముగాఁ జెప్పునతఁడె కవి' ¹⁰ యని యుగ్గడించుచున్నాడు.

ఇవి కవన విషయమైన కొన్ని పాశ్చాత్యుల యభిప్రాయములు. ఇంకఁ దద్విషయమై ప్రాచ్యుల యభిప్రాయములను గొంత తెలిసికొందము.

విశ్వనాథుడు 'వాక్యం రసాత్మకం కావ్య' మ్మని నుడువువాడు. ఇక్కడ రసమునకు సౌందర్యమనెడి యర్థము గ్రాహ్యము. పండితరాయలు 'రమణీయార్థ ప్రతి

8. Poetry is a fine art operating by means of thought conveyed in language

9. The best poetry is that which is informed by the soundest philosophy.

10. The poet is he who sees life, newly, assimilates it emotionally and translates to utter it musically.

పాదిక శబ్దః కావ్య' మ్మని వచియించెను. రమణీయ విషయములను బ్రీతిపాదించు శబ్దమే కావ్యమని యాతని మతము. 'విశ్వశ్రేయః కావ్య' మ్మని హాగనుళాసనుఁడు పలుకుచున్నాఁడు. ఇందుఁ బ్రయోగింపఁబడిన 'శ్రేయః' శృంఖలము విశేషార్థప్రదమై యున్నది. ఇట్లు చెప్పినప్పుడు కవి కళోపనిషత్తులోని రెండవ వర్ణియందలి

శ్రేయశ్చ ప్రేయశ్చ మనుష్యమేతః
తా సంపరేత్య వివినక్తి ధీరః
శ్రేయోహి ధీరోభి ప్రేయసో వృణోతే
ప్రేయో మందో యోగజ్ఞేమా ద్యృణోతే '

యను శ్లోకమును జ్ఞప్తియందుంచుకొని యుండును. పెళ్ళోకమున కర్థము - శ్రేయస్సును ప్రేయస్సును మనుష్యుని గూర్చి వచ్చుచున్నవి. ధీరుఁ డీరెంటిని విచారించి, వేఱు పఱచి, శ్రేయస్సునే వరించును; మందుఁడన్ననో యోగజ్ఞేమములతోఁ గూడిన ప్రేయస్సునే వరించును. ప్రేయస్సునఁగా యోగజ్ఞేమములుగల యైహిక సుఖము; శ్రేయస్సునఁగా శుభము, ధర్మము, మోక్షమును నగును. కావున సమస్తమగు నైహికా ముష్మికా సుఖమును గలిగించునదే కావ్యమని యాతని యాశయము. మమ్మటాచార్యుఁడు

"నియతి కృతి నియమ రహితాం
ప్రలోదేక మయీ మనన్య పరతంత్రీం
నవరస రుచిరాం నిర్మితి మా దధితి

భారతీ క వేర్జయతి." అని కవి సృష్టిని కొనియాడుచున్నాఁడు. కవియొక్క వాణి సాంకేతిక నియమములకు

బద్ధముగాక యానందైకమయమై, నవరస రుచిరమై, లోకోత్తర వర్ణనాచాతుర్యము గలదై, స్వతంత్రముగ నిర్మింపఁ జడినదై వెలయుచుండునని యాతని యభిప్రాయము. శ్రీ అరవిందుల యభిప్రాయ మిది: 'కవితా రచన మొక మనోవైజ్ఞానిక ప్రవృత్తి; ఆ కవిత్వోద్భావము మానవుని మనస్సు యొక్కయు, అతని యంతరాత్మయొక్కయు సుత్కటశక్తి ప్రేరితమైనదై వ యావిష్కరణము.' *

ఇంక కవిత్వ విషయమై తెనుఁగు వారి యభిప్రాయములను గొంత తెలిసికొందము -

“అల్పాక్షరముల ననల్పార్థ రచన

కల్పించుటయ కాదె కవి వివేకంబు.

కొద్ది మాటలతోడనే విషయ విశేషంబులఁ గల్పించుటే కవిత్వమని నన్నెచోడుఁడు సుడువుచున్నాఁడు. కొందఱు దీనికి వ్యతిరేకముగాఁ దేటతెల్లముగా భావమును దెలుపుటే కవనము కాదనియు, చమత్కారముగా భావమును వ్యక్తికరించుటయే కవిత్వమనియు; ఇట్లు చమత్కారముగా, రసోజ్జ్వలభావముగా భావమును బ్రకాశపఱచుట కెక్కువ మాటలతోఁ దాంభికరీతిఁ బలుసమయములఁ జెప్పవలసియుండుననియు సుడువువాడు. ఇందులకుఁ బ్రమాణముగా వారు 'అదోషా సగుణా సాలంకారా శబ్దార్థా కావ్య' మ్మనుటను వచించుచున్నారు. పెద్దన 'యుక్తి విశేషము కబ్బం । బుక్తి

* Poetry is a psychological phenomenon, the poetic impulse a highly charged force of expression the mind and soul of man.

విశేషంబు గాదు' అని చెప్పువాఁడు, అర్థయుక్తి విశేషమె -
అర్థగౌరవమె - అపూర్వార్థ కల్పనమె కవనముగాని, శబ్ద
ముల పొందిక, లాలిత్యము మాత్రము గల కవిత్వము కవి
త్వముకాదని యాతని మతము. దీనినే విడఁదీసి చెప్పిన,
చాగాడంబరముగలవాచ్యకవి కవిగాదనియు, స్వానుభవమును
భావంబునఁజూపించి, రసమువృత్తిల్లఁగఁజేయువాఁడె నిజమైన
కవియనియు నాతని హృదయంబగుట తేటపడుచున్నది.

క॥ "చతురోక్తుల నుతిపద బహు.
గతుల నలంకార భావకాంతి రసార్థో
న్నతిఁ గృతి నతి రసికులు వర
నతి గతి నెఱిఁగింప వలదె సౌభాగ్యమునన్."

చాతుర్యముగల మాటలతోఁగూడి, పదముల కూర్పులు
బహువిధ రసభావముల కనురూపములుగా నుండి, అలంకార
ములు, భావకాంతి, రసస్ఫూర్తి విషయోన్నతికిఁ దగినట్లు
చెలయించి, తన ప్రియస్థితి పలుకు పలుకులు రసికుఁడగు
చతికింపగునట్లుగాఁ గావ్యము చెప్పవలయునని కవి నుడువు
చున్నాఁడు. ఇంకొక కవి 'ప్రకృతికిఁ జాష్యప్రకృతల్
కవుల్' అని వచించుచున్నాఁడు. ఇక్కడఁ జిక్యతియనగా
జాహ్న్విభ్యంతర ప్రకృతులని యర్థము. జాహ్న్వింతర ప్రకృతు
లకు భాష్యములను వ్రాయువాఁడే కవులని భావము. ప్రకృ
తికిఁ జాష్యము వ్రాయుటయనఁ జిక్యతి ప్రక్రియల గమ
నించి వ్రాసి జీవితార్థములకు రమణీయముగా, రసోల్ల
సేతముగా నన్వయించి పలుకుట యని తాత్పర్యము.

మఱియొకకవి కబ్బమును గుఱించి యిట్లు నుడువుచున్నాఁడు -

చ॥ 'కవిత యనంగఁ బద్యములు
గద్యములున్ రచించుచునె? భా
వ విలసనంబు, లోకహిత
వర్తనముం బచరింపఁజేసి, క
నవకును నద్దమెట్లటుల
గృంథచమత్కృతి నేర్పుపెంపునన్
బ్రవిమల వస్తుతత్త్వమును
భాసలఁజేయుటగాక యారయఁకా.'

గద్యపద్యముల నల్లుట కవిత్వము కాదనియు, భావ ప్రకాశము గలిగి విశ్వశ్రేయమగు జీవనమును బ్రసరింపఁజేసి, అతిశయమగు చమత్కృతి గలిగి, మానవుని స్వస్వరూపమును బ్రతిఫలించఁజేయఁజాలిన పవిత్రమగు వస్తుతత్త్వమును వెలయింపఁజేయునదే కవనమని వక్కాణించుచున్నాఁడు.

కవిత్వ తత్త్వ స్వరూప విషయమైన యీ నిర్వచనములు వారివారికిఁ గవిత్వముపట్లఁగల యభిమానమును బట్టియు, అభిరుచింబట్టియు వచింపఁబడినవై యున్నవి. కనుక నివియతి వ్యాప్తిదోషమునకో, అవ్యాప్తిదోషమునకో గుఱియైయున్నవి. ఇయ్యవి కవిత్వ తత్త్వ స్వరూపమును నిరూపింపఁజాలినవై యుండుట నిజమే. కాని విమర్శన దృష్టితో వానినిఁ బరిశీలించునప్పుడు వానిలోఁ గొన్ని మిక్కిలి సరికుచితములై కవిత్వ తత్త్వ స్వరూపమునయథాతథముగా నిర్ణయింపఁజాలకున్నవి. కవిత్వ తత్త్వ

స్వరూపమును వచోవలయంబున బంధించుట సులభసాధ్యము గాదు. కనుకఁ గొన్ని పద్యములను నిదర్శనములుగాఁ గొవి. వాని నాశ్రయించి కావ్యతత్త్వ స్వరూపంబును ననుభవ మునకుఁ దెచ్చుకొనుటకుఁ బ్రయత్నింతము. ఇదియే సులభ తరమైన మార్గము.

11. కవిత్వ నిరూపణము

చైతన్య జ్యోతిషాది గ్రంథములందలి విషయంబులు ఛందోబద్ధములై యున్నవి; అంతమాత్రమున నా గ్రంథములు కావ్యసామమునకుఁ దగినవై యుండుటలేదు. విషయములను సులభముగా జ్ఞప్తియందుంచుకొనుటకు శ్లోకములు, పద్యములు ననుకూలించును గావున నయ్యవి ఛందోబద్ధములు చేయఁబడినవి. అందలి శ్లోకము లేవేని రసోబ్బణము గలిగియుండు నేని, యవి కావ్యపరిధిం జేర్చఁబడుట కర్హమగును. ఉదాహరణము :-

శ్లో॥ "నఖముఖ లాలన సుఖదాపామా
వామా నితంబ విస్తారా
స్నేహ కనకరస గంధః గచ్ఛతి
పూర్వావరా వశం యాతి."

పామ యనఁగా గజ్జి, వామ యనఁగా స్త్రీ. గజ్జీ నఖముఖ లాలనమున (కొనగోళ్ళతో గోఁకీకోనుటవలన) సుఖమిచ్చును; అది నితంబములందు (పిఱుదలందు వ్యాప్తిచునది;) స్నేహము

కనకరస గంధములచే (నూనె, ఉమ్మెత్త, పాదరసము, గంధకము వీనిచే) గచ్ఛతి - పోవును. స్త్రీ నఖ ముఖ లాలనములచే (నఖ ఉతాదులచే) సుఖము నిచ్చును; అది విస్తారములగు నితంబములు (పిఱుదులు గలది); స్నేహ కనక రస గంధములచే (చెలిమి, బంగారు, రసము, గంధము వీనిచే) వళం యాతి - వళమగును. ఇందు క్లేషాలంకారము చేతను, 'పామా వామ'లను శబ్దసామ్యము గల పదముల చేతను రసముత్పన్నమైనది గావునఁ గావ్యతా గుణమున్నది. కాఁబట్టి యెట్టి విషయముగాని కవిశక్తివలనఁ గావ్యతా గుణముఁ బొందఁగలుగుచున్నది.

కావ్యవస్తువులు భావ్యాప్రాప్తపంచిక విషయంబులుగాను, భావప్రాప్తపంచిక విషయములుగాను నుండవచ్చును. తానుగాని దంతయు భావ్యాప్రాప్తపంచము; తన మనంబునకును నాత్మికును సంబంధించిన దంతయు భావ ప్రపంచము. భావ ప్రాప్తపంచ మునె మనః ప్రాప్తపంచమనియు, అంతర ప్రాప్తపంచమనియు, మానవ ప్రపంచమనియుఁ జెప్పుదురు. తరులతానికుంజ నదీ పదకాననకాసార విద్యుత్పవన కాదంబిని గుహాపర్వత పత్ర నాదులును, కిరీమికిటక సరీసృప పశుపక్షి మానవులును, మఱియుఁ బంచేంద్రియ గోచరములగు సకల వస్తువులును, లోకవృత్తములును, భావ్యాగత్తునకుఁ జేరినవి. కావుననే వామాపామలు భావ్యాగత్తునందలి విషయంబులె యగును. రస - భావములు, సత్త్వానందములు, జనన మరణములు, నిర్భాగ్యములు, త్యాగ మోక్షములు, ఆత్మ చేతనలు మున్నగు మనోగోచరములగు విషయంబులన్నియు భావ

జగత్తునకుఁ జేరినవి. భావజగత్తునకు జేరిన విషయంబులను వర్ణించునది భావకావ్యమగును. కాని భావజగత్తును దన యంతర జగత్తుగఁ జేసికొని, యారెంటికిని సామరస్యమును బొందుపఱచి యావిష్కరించుటయుఁ గలదు. ఇట్టిది గూడ భావకవిత్వమగును. రసభావావిష్కరణము లేకున్న నిజమైన కవనమే పొసగఁదనుట నిజమే. ఈ కారణమున భావకవిత్వ మను పేరు నిరర్థకమని కొందఱు చెప్పుదురు. కాని రస భావావిష్కరణ మధికముగాఁగల కవిత్వము లయాన్విత ముగాఁజెప్పఁబడినప్పుడ, దానికి భావకవిత్వమను సాంకేతిక నామమిడుట తప్పుగాదని తోచుచున్నది.

దుష్టంతుఁడు గాంచిన కణ్వాశ్రమంబును వర్ణించుటలో నన్నయ కవి

సీ॥ ‘శ్రవణ సుఖంబుగా సామగానంబులు
చదివెడి శుకముల చదువుగలిగి,
కదలక వినుచుండు కరులయుఁ గరికర
శీతలచ్చాయఁ దచ్చీకరంబు
కణముల చల్లని గాడ్చాన పడిదానిఁ
జెంది సుఖంబున్న సింహములయు,
భూసుర ప్రవరులు భూతబిలుల్ దెచ్చి
పెట్టు నీవారాన్న పిండతతులు

గీ॥ కడఁగి భక్షింప నొక్కటఁ గలసియాడు
చున్న యెలుకల పిల్లల యొందు సహజ
వైరితత్వలబులయు సహవాసమపుడు
చూచి మునిశక్తి కెంతయుఁ జోద్యమందె

వని నుడివినాడు. మునిశక్తివలన వనములు శాంతిభూయిష్టములై యందలి జంతుజాతములు తమ సహజవైరమును వీడి యున్నవని కవి కణ్యాశ్రమంబును సహజముగను, రమణీయముగను వర్ణించినాడు. మునిప్రభావమున కట్టిశక్తియుండునని యెఱింగినవాఁడగుటచేతను, అట్టి శాంతియుతమగు సుత్తమ కాలము ముందొకానొకప్పుడు వచ్చునని యాశించువాఁడగుటచేతను నన్నయ యట్టి వర్ణనము చేసినట్లు తోచుచున్నది. ఈ పద్యమందు శాహ్మ్యసస్తువగు మున్యాశ్రమమే వర్ణింపఁబడినది. కవి తన నిశిత దృష్టితోఁ బరిశీలించి యూహించిన సంగతులనే మన యెదుటఁ బెట్టినాడు; కాని తన యాత్మానుభవముతో విషయములను మేళవించి, వానిని దన యాంతర జగత్తుగాఁజేసికొని, యా విష్కరింపలేదు. ఇందుశాహ్మ్యప్రకృతివర్ణనము మాత్రమున్నది.

‘శృంగార నైషధము’ లో నలదమయంతుల కౌతుకాగారమును వరించుచు శ్రీనాథకవి విద్యుద్ధీపములు వెలుగుచుండినట్లు మడుపుచున్నాడు.

సీ॥ ఒక దీపమార్చిన నున్న దీపంబులు
 నప్పుడ తమకుఁ దామారుటయును,
 దారి వృంతానిల చేలాంచలాదిక
 వ్యాపారముల దీపమారమియును,
 నారివ దీపంబు లప్రయత్నంబుగ
 మఱిమాడఁజూడంగ మండుటయును,
 మండి యారియు నారి మండిన దీపంబు
 వెలుగుఁ జీకటియుఁ గావించుటయును,

గీ॥ గలుగునట్లుగ వరశక్తిగడఁక రాజు

శిల్పమున నవ్వుటాలకుఁ జేయుచుండ...

శ్రీనాథకవి పదియైదవ శతాబ్దియారంభమున నుండిన వాఁడు. ఆ కాలముననే విద్యుద్దీప్తములు (Electric light) ఆపురూపమున నుండునని తెలియుచున్నది. విద్యుచ్ఛాస్త్రము "సౌదామినీశాస్త్ర" మను నామమున మన దేశమందుండినట్లు శ్రీ బెంగుళూరు సూర్యనారాయణరావుగారు వచింపఁగా నేను చదివియువినియునున్నాను. శ్రీనాథుని విద్యుద్దీప్తముల వర్ణన కేవల మూహకల్పితము గాదు; ఆతఁడా శిల్పచమత్కారము ప్రదర్శింపఁబడుట కనుతార నెందోచూచి యుండవచ్చును. కవి తనరసభావముల నందుఁ జొప్పింపక, యెట్టి అలంకారములను గూర్చక, వర్ణనకుఁగడంగక, ఎక్కువగను దక్కువ గను మాటల నుపయోగింపక, చూచిన దానిని జూచినట్లు చెప్పినాఁడు. ఇట్టి కవితాభాష "నగ్న" (The language of poetry is bare) మని చెప్పుదురు. ఇట్టి నగ్న భాషయందు, వ్రాయబడిన కవిత్వమెల్ల కావ్యములందును నుండును. శ్రీనాథుని కాలము నాటికి విద్యుద్దీప్తములు పితృయగు సుందరవస్తువులైయుండు కారణమునఁదద్వర్ణన మాకాలపు జనులకు మిగుల నభిరుచిజనకమై చింతయై యుండుననుటకు సందేహములేదు.

క॥ 'ఇనుఁడు దనకడకు నేతెం

చిన రాగ ముఁబొందుటది యుచిత మనఁగాఁగెం

పున మెఱసి పశ్చిమాశాం

గన జనసృభావనలను గౌతుక మందెక.

విరాట పర్వము నందొక్క యెడ సూర్యాస్తమయ
వర్ణనమును తిక్కనా ర్యుఁడీపై ని పద్యముతో జ్ఞాపించి
నాఁడు. ఇక్కడ 'నినుఁడు,' 'రాగము' అను పదములను
శ్లేషముగాఁ గవి ప్రయోగించినాఁడు. మగఁడు భార్య
కడకురాఁగా నామె సంతోషమున వివర్ణయైనట్లు, సూర్యుఁడు
పశ్చిముదిశను జేరఁగా నక్కడఁగెంపావ హించెనని యర్థము.
కవి యీ వర్ణనమందు సూర్యాస్తమయమును జాహ్వా
వ్యాపారమును (phenomenon), దన యనుభవముతో-
తన చెంతకుఁ దన భార్య రాఁగఁగలిగిన యనురాగానుభవ
ముతో- సామరస్యముం బొందుపఱచి రమణీయముగా నీ
పద్యమును నుడివినాఁడు.

ద్రౌపది మహానస గృహంబునకు రాత్రివేళఁ బోయి
తన పరాభవంబును గూర్చి భీమసేనునితోఁ జెప్పి, యాతనిం
గీచకు వధకు నొడంబఱచి, పిదపఁ 'దన నిదిగించు నెలపునకుం
బోయి, పర్యంక భాగంబునఁ దనువువైచి' యంకిలిదేఱని డెం
దంబు కొందలంబుతోడి నిశ్చయంబుఁ బొరయ నిద్రిం బొర
యని కనుదోయి మొగిడ్చియుండె.' అంతఁ బ్రభాతంబయ్యె-
ఆ ప్రభాత వర్ణనమును తిక్కనార్యుఁడు కథతో నిమిడ్చి
యెంత రమ్యముగాఁ జెప్పినాఁడో కనుఁడి:

తే॥ 'ద్రౌపదనందన పరిభవ దుఃఖమునకు

సుల్లమున దురపిల్లుచునున్న సరసి

వేడినిట్టూర్పులోయన వెడలఁగొత్త

తావి మూతులు విచ్చు నెత్తమ్మివిరుల.'

ఇందు కవి హృదయము జాహ్నవిప్రపంచముతో నైక్యముం బొందగాఁ “బ్రీక్మతికిఁ జాష్యప్రణేతయైచాఁడు కవితీ క్కన. ఇట్లు జాహ్నవిషయములను కథావస్తువుతో, సాంసారిక ప్రపంచముతో సమ్మేళన మొనరించి చెప్పుట కవులకు సహజమె. లోకమందు మానవులకుఁ దమ యాంతర ప్రపంచము ననుసరించి జాహ్నవిప్రపంచము గోచరించుట నిసర్గమే కదా.

చ॥ తరుణి ననన్యకాంత నతి

చారుణ పుష్పశలీ ముఖవృధా

భరవివ శాంగి వంగభవు

జారికి నగ్గముచేసి కూర్చుండె

యదిగె మహాసురాధ ముండ

హంకృతిలో నని రోషబీషణ

స్ఫురణ వహించెనో యన న

భోమణి చాల్పెగపా యదీధితిఁ

ఈ పద్యమున పెద్దనార్యుఁడు వరూధిని ప్రవర్తనము కోషయమై తనకుఁగల యామోదమును, ప్రవరుని విషయమైన యేవయును గుప్తముగా నుడుపుటకై యవకాశమేర్పఱచుకొని సాయంకాల వర్ణనమును చెప్పముగాఁ బెట్టుకొని, ప్రీక్మతికి వరూధిని యెడ సహానుభూతి యుండునట్లును, ప్రవరుని యెడనమర్న ముండునట్లును వర్ణించినాఁడు.

క॥ “కరకా చిటపట రవ భీ

కరమై ఫెళఫెళ నినాదఘనమై జంరఘా

మరుదుర్ఘ్నిత బిలి మంద్ర

స్వరమై యక్కొండ నొక్క వర్షము గురెనెఱా

ఈ పద్యమున వడగండ్రతో, నులుములతో, గూడిన వర్ష పాత రవము చెవులకు సోఁతునట్లున్నది. పెద్దనకవి యిక్కడ భావమున కనురూపమయిన శబ్దములను బొందుపఱచి శ్రవణ రంజకముగను, హృదయం గమముగను వర్షమును వర్ణించి యున్నాడు. ఇక్కడ భావసౌందర్యముగాని, అతిశయమగు బింబసౌందర్యము (Beauty of the image) గాని, రససౌందర్యము (Beauty of Emotion) గాని లేదు. ఇందు శబ్ద మాధుర్య ముండఁబట్టి కైలిని 'నగ్న'మనిచెప్ప నలివికాదు.

ప్రవరుఁడు దానింటలేమికిఁదన తల్లిదండ్రులు, భార్యయు శిష్యులును నెంత దుఃఖింతురో యని చింతించుచు, అతిథి సంతర్పణంబులు, నిత్యకర్మలు సేమయ్యెనో యని విచారము బొందుచుఁ దనమనోవేదనను వెళ్ళఁబోసికొను చున్నాఁడు. ఈ క్రింది పద్యమునందు స్మృతికిఁ దేబఁడినభావము లెంత స్వాభావికముగను, సర్వజన హృద్యముగను నున్నవి! ఆ నుడి కారమెంత సొంపుగానున్నది! ముఖ్యముగఁ "బాటవైచిత్రె మిన్నులు వడ్డచోట", యను పలుకు లాపద్యమునకుమకుటప్రాయమై యెంత కరుణ రసస్ఫోరకములైయున్నవి! చూడుఁడు

సీ: 'నను నిముసంబు గానకయున్న నూరెల్ల.

నరయు మజ్జనకుడెంతడలునొక్కొ.

యెప్పుడు సంధ్యలయందు నిలువెళ్ళనీక న

నోమెడు తల్లియెంతొడలు నొక్కొ.

యనుకూలవతి నాదు మనసులో వత్తించు
కులకాంత మది నెంత గుందునొక్కొక్క,
గెడ తోడునీడలై కీడించు సచ్చాతుల
లింతకు నెంత చింతింతురొక్కొక్క.

గీ॥ యతిథి సంతర్పణంబు తేమయ్యె నొక్కొక్క,
యగును లేమయ్యె నొక్కొక్క. నిత్యంబులైన
కృత్యములఁజాపి దైవంబ! కినుక నిట్లు
పాఱవైచితె మిన్నులు వడ్డ చోట."

హిమగిరిలోఁ బ్రవరుండు సంచరించునప్పుఁ డాతని
రూపరేఖావిలాసంబులం గాంచి మదనార్తివడు వరూధిని
యాతని దారి కడ్డుచని నిలచెను, ప్రవరుండు విభ్రాంతుడై

ఉ॥ 'ఎవ్వతె వీవు భీత హరి

దేక్షణ? యొంటిఁ జరించె దోటలే
కివ్వనభూమి? భూసురుడ
నేఁ బ్రవరాఖ్యుడఁ దోవఁదప్పితిన్
కొప్పున నీ నగాగ్రిమున
కుం జనుదెంచి; పురంబుఁజేర నిం
కెవ్విధిఁ గాంతుఁ దెల్పుగద
వే తెరువెద్ది శుభంబు నీకగున్."

అని తన కథ నెఱింగించి తోవ నడిగిన. నవ్వెలది 'చిట్టా...
నవ్వుతో నిట్లనియె. ఈ చిట్టా నవ్వులో నెంత భావము
గర్భిభూతమై యున్నదో చదువరు బూహింతురు గాక, తమ

చిటు నప్పు తాను 'నర్మగర్భంబుగాఁ జెప్పఁబోవుదాని కుపో
హితమై యున్నది.

ఉ॥ “ఇంతలు కన్నులుండఁ దెరు
జెవ్వరివేఁడెదు భూసురేంద్ర! యే
కాంతము నందు నున్న జవ
రాండ్ర! నెపంబిడి పల్కరించు లా
గింతయ కాక, నీవెటుఁగ
జే మునువచ్చిన తోవచొప్పు? నీ
కింత భయంబు లే కడుగ
నెల్లిదమైతిమె? మాటలేటికిఁ.”

ఈ పై పద్యమందు గర్భితంబైన నర్మాభిప్రాయ
మేమొ విచారితము. వరూధిని, 'ఇంతలు కన్ను' లని తన
పుడిసిలి చూపి మడుపుటలో ప్రవరుని కన్నుల సౌందర్య
మును, 'భూసురేంద్ర' యని సంబోధించుటలో రంభాది
యప్పరసలకును నిందునికిని నెట్టి సంబంధమున్నదో యట్టి
సంబంధమే యప్పరోంగనయగు తనకును భూసురశ్రేష్ఠున
కును గలుగునను నూహయు, 'ఏ కాంతమునందునున్న జవ
రాండ్ర! నెపంబిడి పల్కరించులా' గనుటలో, దానొంటిగా
నుండుటయు, యౌవనవతి యనియు, వలపున స్త్రీనిఁ బల్క
రించుటకు వెదకిన కారణమే దారియడుగుట యనియు,
నీవెటుంగవె వచ్చినతోవ చొప్పు' అనుటలో, గల వ్యంగ్యా
ర్థమున, 'ఇంతభయంబులే కడుగ నెల్లిదమైతిమె' యను
టలో తాను సులభపాద్యము కాదనియు — అన్యథాఁ
దానప్పరస యనియు, 'మాటలేటికిఁ' అన్నటలో, 'దాను

సత్వర కార్యపూర్తి కాళించునట్లును సూచ్య రహస్యార్థ మేర్పడగా కవి యయ్యంగననోటఁ బలికించుచున్నాఁడు.

ఇందు నల్లసాని పెద్దన యొక్క శృంగార రసాభిలాషయు, అతని యైందిక సౌందర్య (Sensious Beauty) లాలసయు, అతని యిందియోత్కర్షక యథార్థరూప కల్పనయు (Sensuous Realism), అతని జాను తెనుఁగును, అతనివలుకుఁబడి సొంపును, అతని కైలీ మాధుర్యమును, అతని విలక్షణమైన భావతీవ్రతయు, అతని భావనా వైదగ్ధ్యమును, అతని కవిశాశిల్పమును, అతని వ్యంగ్య వైఖవమును గోచరించును. కావుననే మనుచరిత్ర తన మించు మెఱుంగులతోఁ దక్కు బెక్కులతో యువకులను దన్మయత్వము నొందించునదై యున్నది.

అత్మతో నాత్మకు ననుసంధానము గల్గుటయే ప్రేమ యొక్క యాత్మైతిక ప్రయోజనము. దీనిని నిరూపించుటకుఁ 'బ్రభావతీనద్యమ్నము' నందుఁ బద్యమ్నఁడు తన చిత్తమును ప్రభావతిప్రై నెట్లునిల్పి యామెరూప సాక్షాత్కారముం బొందెనో యాచూర్ణమగు శ్రీవణ, మనన, నిధి ధ్యానన, ధారణ సమాధుల మూలమున, యోగులు బ్రహ్మస్మాక్షాత్కారముం బడయుటకు, బోల్పి, కడురమణీయముగాఁ దత్కవియగు పింగళి సూరనార్యుఁడు వివరించుచున్నాఁడు.

కా॥ “ప్రద్యమ్నండు ప్రభావతీ రుచిర రూ-

ప బ్రహ్మము హంస యో-

పి ద్యాభార్యధురీణ వాగుపనిమ.

త్పిద్ధాంత మార్గానుసా-

“రోద్యత్ ప్రజ్ఞాను బల్మణుః మనన సం

యక్తంబు గావించుచుఁ

హృద్వంబై యది యంతకంత కలరఁ

నిల్పెం గడుం జిత్తముఁ”

ఈ పద్యమందు వర్ణింపఁబడినదియ్యది: ప్రభావతీరుచిర
 రూపమే బ్రహ్మము; ఈబ్రహ్మమే యధార్థ వస్తువు. ఈ
 యధార్థవస్తువును గూర్చి యుపనిషత్తులు నుడివినట్లు హంసాం
 గనయగు శుచిముఖ ప్రభావతీ రుచిరరూపమును నెఱుక పఱ
 చినది. శ్రీవణము ముగిసినది; చింతన యారంభ మైనది.
 ప్రద్యుమ్నుఁ డామె రుచిరరూపమును మననము గావించు
 వాఁడు. కేవల మననము వలన వస్తువుయొక్క యధార్థ
 స్వరూప మలవడనేరదు. కావున నతఁడు నిది ధ్యానన
 మునకు — మఱిమఱి తలపోయుటకుఁ — గడంగెను. అంతఁ
 బ్రద్యుమ్నుఁడు, కన్యకామణియగు ప్రభావతి యొక్క
 మనోజ్ఞరూప రేఖావితాసము నుండి, తన యాత్మను మర
 లింప లేకుండెను; అనఁగా నతనికి ధ్యాననిష్ఠ గలిగెను. అప్పు
 డాతఁడు “కనఁడొద్దనున్న వారిని; తల్పిబ్బుగాఁ జలుపుఁ
 గ్గియలు...” ఈ ధ్యానారంభ దశయందు వస్త్రస్వరూప
 సాక్షాత్కారము దూరమైయుండి, యది మసక మసకగఁ
 దోచెను. అంత విఘ్నములు సంభవింపఁగా ప్రద్యుమ్నుఁడు
 ప్రభావతీయొక్క సర్వాంగములకు నుపమలు కల్పించుకొని—
 ముఖము చంద్రునికిని, శిరోజములు చంచరీకములకును —
 బొందుపఱచికొని యామె రూపమును స్థూలముగాఁ గాంచఁ
 గలిగెను. తరువాత దృఢధ్యానము కుదురఁగా మనసు తన

చంచల స్వభావమును మానినదై “హృద్యతరాంగి మూర్తి
సౌఖ్యగెల్ల నొకింతగఁజూచు నాత్మలోక.”

ఉ॥ “ఉద్య దపేక్ష పక్షివని

తోక్తుల వెంబడిఁ జంచరీక చం

దాద్ర ద్యుపమాన శోభిత స

హసని గుణంబుగ హెచ్చఁ గేశవ

క్రాద్య భలాంగ లక్ష్మి మది

కందిన నంతయును నయించి యా

హృద్యతరాంగి మూర్తి సౌఖ

గెల్ల నొకింతగఁ జూచు నాత్మలోక.”

అట విదప నతనికి “నమ్మదిరాక్షి రూప మెయ్యది
యదియే కనబడియె.” అనఁగా మనసు లయమై
‘యచ్చపు బుద్ధి’ మేలుకొని యుండుట చేత—సమాధి స్థితి
యలవడుట చేత—యోగికి బ్రహ్మ స్వరూపోపాఖ్యి యొదవు
నట్లు, అతనికి ప్రభావతీ రుచిరస్వరూపము హస్తైను.

జీవాత్మ పరమాత్మ యొక్క స్వస్వరూప మగుట
దెలిసికొన్నది. ఇంక నాత్మతో నాత్మ పొత్తు గలుగుటయే
మిగిలి యున్నది.

ఇట్లు స్త్రీ పురుష సంయోగాభిలాషను జీవాత్మ పర
మాత్మల సంయోగాభిలాషగా నభివర్ణించుటయే వాక్యాత్మ
సాహిత్య మందుఁ గాని కలదా? ఏమి యీ భావవైదగ్ధ్యము!
కళావైభవము భావవైదగ్ధ్య మందుఁ గదా యుండును.

“పాండురంగ మహాత్మ్యము” నందలి నిగమశరొత్తి పాఖ్యానములో నిగమశర్మ తన మనంబును దార్ఠీయ పురుషార్థమగు కామమునకే తార్చి, వైదికాచారమునకు దూరుడై, కొత్తగాఁ దాను వివాహమాడిన భార్యను నేలక, వేశ్యాలంపటుడై, యిల్లు గుల్లచేయఁ గడంగెను. అది విన్నవాని పెదసోదరి వాని శిక్షింప నెంచి, తన మగనిని బిడ్డలనుగొని వుట్టినింటికి వచ్చెను. ఆమెకు “ఇంతలు నంతలు నగు తన సంతానము చంట వెంట సందడిసేయున్” దమ్ముని కుపచారములు సేయుచుండెను. “అఖిలాన్నంబుల్ కనుగీటి నంతలోననె” యమరించు చుండెను; అ కలకంఠి కుంతుండగు తన తమ్మునకిట్టి ప్రబోధించెను:

చ॥ పడఁ బడఁ జాటుచుకా పడఁకు
పట్టిన తల్లినిఁ దండ్రి, నేలలో
వెడలని 1 తమ్ముఁ గుఱ్ఱల, న
వీస కులాంగన నోరులేని యీ
తొడుకుల 2, బాటుఁ 3, బైద, 4 విడఁ
ద్రోవక 5 పోవఁగ నెందునీక పా
ల్పడినది కర్ణునాఁ దలనె
భారత సంహిత నిల్పు చాడ్పునన్

ఉ॥ “నాదుసహోదరుండు సూజ
నస్త వనీయనయప్రసక్తి 6 బి

1 తమంతకుఁదాము నిల్వలేని; 2 ఆవులకు; 3 కొలుపుడు కాండ్రును; 4 బిడ్డలను; 5 పోనూకక.

6 సజ్జనులను బొగడునట్టి నీతివిషయక ప్రసంగములో;

హృదులమెచ్చు; డే నతని
 యజ్ఞమునం గడుఁ బూజ్యురాలనై
 వేది యలంకరింతు నని
 వేపురలోపలనాడికొందు; నీ
 వేరియులేక సర్వగుణ
 హీనుఁడవౌట యెఱుంగఁ దమ్ముడా!"

కా॥ "వీరావేశముదాల్చి సర్వధనమున్
 వెచ్చింతు గాకేమి, ము
 క్కారుంబందు నఖండసేతు వృతముల్ ?
 గే

దారంబుల్⁸ దెగనమ్మఁగాఁ జనునె? ని
 ధ్దారుండవే? వెన్నె
 వ్వారున్ లేరె సహౌదరాదులు? కుల
 ధ్వంసంబు నీకర్తవ్యమే?"

ఈ యుపదేశములెంత స్వాభావికములుగ నున్నవి!
 "పడఁబడఁబాటుచున్ వడఁకపట్టిన తల్లిని దండ్రి" ననుటలో
 భావము ధ్వని ననుసరించి, పార్థకలక్షణములు సూచితము
 లగుచున్నవి. ఆనాటి వైదికాచారములంబట్టి "ఏనతని యజ్ఞ
 మునంగడుఁ బూజ్యురాలనై వేది యలంకరింతునని వేపురి
 లోపలనాడికొందు"నని యక్క చిప్పుచున్నది. ఆకాలమున
 వెదికులు యజ్ఞములు చేయుటయే యధిక గౌరవమని తలఁ

8 భార్యలేనివాడవా.

చుచుండిరి. వైదికాచారములును, వేదవిద్యయుఁ గాలపౌష్యమునుబట్టి యిప్పుడు బ్రాహ్మణులు మానినారు.

మొట్టమొదట సోదరి యువకసంసారియొక్క కర్తవ్యములను నుడవి తమ్మునిఁగొంత పొగడి, పిదప వానిదౌష్ట్యమును దడపుచున్నది. అప్పుడును నిర్దారుండవే? వెన్నెనెవ్వారున్నారె నహోదరులు?" అని చెప్పుటలోఁ గరుణారసంబుబొందుచున్నది; నయలబు ప్రియంబు కదురుచున్నది.

తే॥ "అక్కయారీతి నయము ప్రియమ్ము గలుగ
నానతిచ్చిన సద్భుద్ధి యాదరించెఁ
జాల దినముల నుండియు మైలవడిన
బడుగు గావున వాడన్నపానకాంక్ష."

అక్కపల్కిన బుద్ధిమాటలను నిగమశర్మ 'యన్నపానకాంక్ష' వాదరించెనేకాని, తనబుద్ధిపూర్వకముగ నాచరించలేదు. కావుననే వాడు వంచకుడై 'తేనెపూసిన కత్తి' యైనాడు.

ఈ క్రింది పద్యమువలనఁ బదియాటన శతాబ్దినాటి సామాన్యజనుల గృహ్య సాంఘిక రాజకీయ పారమార్థిక వ్యాపారము లెట్లుండినవి తెలియుచున్నది.

సీ॥ "రాజాలయమునకు * రాకపోకలు సేయు,
మాసినచదువులు మరలఁ జదువు;
నిన్నాళ్ళనెచ్చెలు తెదురై నఁ దలవలచు,
గులవధూరత్నంబుఁ గుస్తరించు! ;

నాచార్యజనము ప్రత్యహము సంభావించు,
 సర్వావళికి నుపహార² మిచ్చు
 నర్పించుఁ గుతవవేళా గతాతిథికోటిఁ
 బసినేదు³ దర్శించుఁ బైరువచ్చు;
 గీ: దండ్రి యుద్గమనీయంబుదానెయుదుకు,
 నత్తికాభర్తతో⁴ నవ్వు; నల్పసరణి
 గామకార్యంబు దీర్చునంగడికి వచ్చి.
 తేనెపూసిన కత్తిఛాత్రీసురుండు.

అంత వాడు

“మాతృభూషలు నత్తికామండనములు
 నిజయువతిదాల్చు సొమ్ములన్నియు హరించి”
 “ఒకనాటి రాత్రి పడుపడు
 కకుఁ జెప్పక యిల్లువెడలి-గాఢతమతమో
 నికర మ తనదగు తోడు గ
 నొకరుండ పేరడవితోవ నూడనిఁబాడె”⁵ .

ఈ కందపద్యము పయి పద్యములకు శిఖరప్రాయమై యెంత లలితముగ నున్నది! తెనాలి రామలింగకవి సామాన్య జీవితమందలియొక్క ఘట్టముం గొని యావిష్కరించి తన కవనంపుఁ జవిచేతఁ జదువరుల హృదయంబుల నలరించువాడు; మఱియు భావనా వైలక్షణ్యము గలిగి, తన మనోగత బింబములను రమణీయముగా వ్యక్తీకరింపఁజాలినవాడు.

2 కామక; 3 పనులఁగాపాడును;

4 అక్కమగనితో-భావతో; 5 పాటిపోయెను.

శుభవ్రత, ప్రియవ్రతుడనువారు భార్యాభర్తలు. వీరికి సులక్షణయను కూతురు తండ్రి గండంబున జన్మించెను. ఆ బాలయంతంత వర్ణిలగాఁ దండ్రికి మరణచింత వర్ణిల సాగెను. తనయకుఁ బెండ్లిచేయ నుంకించెను గాని, తండ్రికిఁ జింతాజ్వరముపై న జ్వరముదాఁకఁగా నతఁడు మరణించెను; అతని భార్య శుభవ్రతయుఁ బతి ననుగమించెను. సులక్షణ "దుఃఖావేశయయ్యును ధీరోదాత్తఁ గావునఁ, దాత్పర్యంబు నం దల్లిదండ్రుల కార్థ్యదైహిక విధుల నిర్వర్తించి నిజాంతర్గతంబున" నిట్లు నిర్వేదనం బొందె

సీ॥ "ప్రాణంబు ప్రాణములైన తల్లిని దండ్రి
హృదయంబులో ననేనెట్లు మఱతు?
పితృమాతృ హీననై యతి శూన్య వృత్తి నే
నెబ్బంగి నీఁడుదు భవాద్ధి!
ఏల కల్పించె నాకీ రూపులవణ్య
సౌభాగ్య సంపద బలజ భవుడు?
కులశీల రూపాది గుణములు వీక్షించి
యెవ్వని కీనేర్తు నేన నన్ను;

ఈ నాలుగు సీసపద్యములలో నశ్చాల తనకోకంబును నెంత రసోల్పణంబుగా వెళ్లబోసి కొనుచున్నదో గమనింపుడు జననీజనకులవైఁ దనకుఁగల భక్తి, తన రూపలవణ్య సంపద వలని భయము, తన యసాయత, తాను భర్తను గైకొనుచోఁ దగిన జీవితభాగస్థుఁడు దొరకునాయనుశంకయామెను భాధింప సాగెను.

తుది కా బాల 'పురుషునెవ్వని జిత్తుంబుచొరంగ నీక!
బ్రహ్మ చర్యవ్రతస్థితి' నుగ్గి తపంబు చేసె.

అప్పుడొక మేక వచ్చి యబ్బాలతో సాంగత్య మొన
రింప నామెయు దానిని "కూర్మి చెలికత్తియ కైవడిఁ జేర్చి
మొనర్చుచుండె." అది

తే॥ రాత్రి దూర్వా ప్రవాళ చర్వణ మొనర్చి
యుత్త రాదిత్యకుండిన నుదకమాని
పగలు నాల్జాలు సేవించుఁ బద్మనయన
వత్సల తమిఱ నల వోక వయసు మేక"

అంతఁ బెద్దకాలంబునకు మహేశ్వరుండు ప్రత్యక్షమై
వరము వేడు మనిన నాతని కబ్బాల యిట్లనియె.

తే॥ "మీన కేశన దమన! యీమేక పిల్ల
ప్రాణ సఖివోలె నాయొద్దఁ బాయకుండు;
శర్య! యీనోరు మాలిన జంతువునకు
మొదల వరమిమ్ము, వరమిమ్ము పిదప నాకు."

ఏమి యబ్బాల స్వార్థ పరిత్యాగ శీలము! ఆమె కారు
ణిక హృదయము! ఈ చిన్నకథ శ్రీనాథుని 'కాశీఖండ'
మను పురాణము లోనిది. పురాణములు మిత్ర సమ్మితములు
గదా; హెచ్చుపెంచి నుడవక మితముగాఁ జిలికి బోధనేయు
చున్నవి. ఈరమణీయదృశ్యమెంత కొంచెములో సాక్షాత్కరింపఁ
బడినది! మృదుమధుర కవితా రూపమున నావిష్కరింపఁ బడిన
యీకథను నాకళింపఁ గాఁ గళకుఁ గోరికల నుండి నరులను

విరుగడచేయు సామర్థ్యమున్నదని చెప్పు కళాసృష్టల (Artists) పలుకులలో సత్యమున్నదని తెలియుచున్నది. ఉత్తమ కళ యొక్క పరమలక్ష్య మయ్యదే కదా. ప్రపంచము తోడి మన తగులమును గొంతయైనవిస్మరింపజేసి, మనకుఁగల విశ్వ సంబంధము తోడిసంపర్కమును బ్రదర్శించుటయెకదా కళా ధర్మము. ఈపద్యములు మనయెడతెగని సాంసారిక వ్యవహార బంధములనుండి మన మనంబును నొక్కడణమేని తిప్పజూలి నవిగావా? అందలి సౌందర్యము చిత్తోత్తే జన మొనరింపదా?

కర్తినకై లిలో శృంగార నైషధమును' వాంఛమున రచించినమహాకవియగు శ్రీనాథునికి మనోహర సులభకైలిపై వాదరము చివరకుఁ గలుగనేల? పాతక మహాశయు లూహిం తురుగాక.

ముక్కంటి కంటిచిచ్చు వలనఁ దన చెలికాఁడగు మన్మథుండు భస్మ భూతుండగుట దెలిసి, వసంతుడు తన చెలికాని శారద్యుని రక్షిదేవిని సూరార్య వచ్చినప్పుడు శ్రీనాథకవి యామేస్థితిని 'హరివిలాసమున' నిట్లు వర్ణించుచున్నాడు.

సీ॥ " కేవురించిన లేత చెక్కుటద్దంబులఁ

దాటంక యుగళంబు తన్నియాడ,

నాకోళవరి వేదనాక్షర వ్రాతంబు

కంత గద్గతికచే గ్రక్కుపడఁగ,

హరి నీలముల రాయలక్షి గోళ్ళమ్ముల

సొబగుగాఁ గన్నీటి సోనగురియ, "

ఈ వర్ణన శోకార్తయగు రతీదేవి యాకృతి నెంతయు మనయెదుటఁజెట్టుచున్నది, ఆమెతన జీవితమందు నిఃస్పృహ గలదియై, “నీవును బరమ మిత్రుడవు గావున నన్నును నగ్నిముఖంబున నీనఖుంగూర్పు” మని నుడివి, శోకావేశంబున తెండియు నిట్లు దీనతం జార్చించు చున్నది-

సీ॥ “హస్తయుగ్మము మోడ్చి పార్శ్వించి పలికెదఁ
దమ్ముఁడా నాకిమ్ము తగఁ జితాగ్ని,

మందమందంబుగా మలయానిలయంబులు
వెరవుతో నుండంగ విసరుఁగాతఁ;

బరలోక తృప్తికై బంధులిద్దఱకును
ధర్మోదకం బిండు తమ్మితేనె;

సహకార మంజరీ చరుపిండ కబళంబు
పెట్టెండు మాకునై పికము ముట్టఁ

గీ॥ తేనెపెట్టుండు కస్తూరి దీర్చియచటఁ,
జేరగొజ్జంగి పూనీటఁ జెంబులిడుఁడు,
నన్ను వలరావఁ దలఁచి మన్నన, దలిర్పఁ
దగ సమర్పణ చేయుఁడు దంపతులకు.”

ఈ పద్యమందుఁ జెప్పఁబడిన యుత్తరక్రియా పరికరములు - చితాగ్ని, మందమలయానిలము, తమ్మితేనె, సహకారమంజరీ చరుపిండము, పికము, గొజ్జంగిపూనీరు - ఇవి మన్మథుని కింపై, వసంతుని కండుబాటులో నుండునవై యుండుటచేతను, ఆ యుత్తరక్రియా విధులు మన ప్రాండవాచార యుక్తముగా నుండుటచేతను, ఆ పరికర సామగ్రి

తోడనె తన నాథునికిని, చావనున్న తనకున్న తనకును దర్పణం బియ్యఁగోరుటచేతను, తన చెలికాఁడగు వసంతుని మనస్సేకాక మన మనస్సును శోకరసార్ద్ర మగుచుండును. కాని యిక్కడ రతీదేవియు, వసంతుఁడును బొందు దుఃఖము వృత్త్యక్షమైనది; మనకుఁ గల్గు శోకతాపమో కావ్యమూలమున శమించి, చల్లనై, 'రసమై,' యాస్వదనీయమై, యానందప్రదమై యుల్లసిల్లుచున్నది.

పై రెండు పద్యములును సీసములే. శ్రీనాథుఁడు సీసపద్యములను రచించుటయం దద్వితీయుఁడు. ఈ పద్య పాదములందలి శబ్దముల బోడింపు, అందలి స్వరమాధుర్యము, అందలి తూఁగు సొబఁగు, అందలి యొయ్యారపు నడక చదువరులు గమనింతురుగాక.

శైలరాజునకు నదీలలామయగు శుక్తిమతియందు సంతానము గలిగెను. ఆ శుక్తిమతి తన సంతానమును చాలించు విధమును రామరాజభూషణకవి (బట్టుమూర్తి) యీరీతి నుడుపుచున్నాఁడు.

చ॥ "జలకము లార్చి, పాండు జల
జచ్చదపాళికఁ గప్పి, తమ్మి సం
కులఁ దెలిదేనెలు గులిడి,

కొందరగల్ గదలించు కల్వతో

బైబులఁ గుమారుఁ గూతును ఘ

టించి భజించు నదీల లామకో

మల కుముదాగతాళి కుల

మంజు రవంబుగ బోల పాడఁగ

కవికిఁదెలిదమ్ములె పొత్తికలైనవి, తామర రేకులె
యుగ్గుపోసెడి శంఖపాత్రములయినవి, తేటతేనెలె యుగ్గులైనవి.
కల్వ పూవులగమి యుయ్యెలలైనవి, అలలు చాదులయి
యుయ్యెల లూపుచున్నవి; తుమ్మెదలు చెలికత్తెలై తమ
తీయనిధ్యని చేత లాలిపాటలు పాడుచున్నవి. ఇక్కడ బిడ్డల
తల్లియగు నదీమతల్లికి నన్నిహితంబులగు నుపకరణములే
కవి స్వీకరించి రమణీయంబుగ వర్ణించినాఁడు. ఈపద్యము
మధురకోమల శబ్ద విన్యాసముగల్గి ఎంత సొంపుగా నున్నది!

కా. “రాజీవాతుల నేచుపాతకి విచం

ద్రా! రాజవానీవు నీ

రాజత్వంబునఁ జక్రిముల్ మనియెనో;

రంజిల్లి నత్నంతతుత్

తేజంబందెనె? దించెనో యహిభయో

ద్రోకంబుఁ తాఁ జెల్లరే!

రాజై పుట్టుట రక్తిమాత్ర ఫలమే?

రాజౌట దోషార్థమే?

రామరాజ భూషణుఁడీ చంద్ర దూషణమును గిరికా
దేవి నోటఁబలికించు చున్నాఁడు. ఇందు శ్లేషాంకారముచేత
నర్థద్యయము తెలియుచున్నది. ఒకటి చంద్రపరముగను మఱి
యొకటి రాజపరముగను:

రాజవానీవు = నీవు చంద్రుఁడవేనా, నీవు మహిపాలుఁ
డవేనా; నీరాజత్వంబున = నీచంద్రత్వముచేత, నీప్రభుత్వము
చేత; చక్రిముల్ మనియెనో = చక్రివాకపతులు (సూఖముగా)

బగ్గిదుకఁగలిగెనా, రాష్ట్రములు (సుఖముగా) జీవించఁ గలిగెనా
 సత్సంతతుల్ రంజిల్లి తేబంబందెనొ = నక్షత్రముల గుంపుల
 కాంతితోఁ బ్రకాశించెనా, సజ్జనులసమూహము సంతోషమున
 వెలసెనా; (చంద్రుఁ డాకాశమున వెలుంగునప్పుడు నక్ష
 త్రములు కాంతిహీనములై యుండును.) అహిభయోదే
 కంబుడిందెనొ = రాహువు నిన్ను మ్రింగునను భయమువీడెనా
 రాజునకుండు స్వపక్షభయము పోయెనా; ('అ హి భ య'
 మనుపదమున కర్థము 'శ బ్ధ ర త్నా క రము' ను జూడుఁడు
 రాజై పుట్టుట రశ్మిమాత్ర ఫలమే = కిరణ సంపద బొందుటకు
 మాత్రమేనా చంద్రుఁడవై జన్మించుట. ధనార్జన నిమిత్త
 మేనా రాజజన్మము నెత్తుట; రజౌట దోషార్థమే = చంద్రుఁ
 డగుట రాత్రీకొఱకేనా; రాజగుట పాపముకొఱకేనా?

రామరాజభూషణకవి సంగీత వికారదుండని చెప్పు
 దురు. కావుననే కాబోలు నితని కవనము శ్రావ్యసుందర
 లలితపద నిబర్ధమై యున్నది. ఇంత లలితముగను, శోభాయ
 మానముగను బద్యములను - గాదు గ్రంథమునె రచించఁ
 గల్గుట కితనికి ఖాషాదేవి వశమై యతని నాల్కమీద నాట్య
 మాడుచుండును. ఇతని కవనమందు బౌద్ధిక సౌందర్యము -
 బుద్ధిని మెప్పించు సౌందర్య మధికముగా నున్నది. విడివిడిగా
 నున్న విషయబులను సంయోగపఱచు సామర్థ్యమును
 మనమున రుచిరబింబములను బొందించు సామర్థ్యమును
 విరివిగా నున్నవి. కాని వీరరౌద్రాది గంభీరౌదార రసము
 లను నడుపునట్టి మహాశక్తి యితనికి లేదు.

నారదమహర్షి తాను స్వర్గమునుండి తెచ్చిన పారిజాత
 పుష్పమును రుక్మిణి సమక్షమునఁ గృష్ణుని కిచ్చెను. కృష్ణుఁడు

దానిని రుక్మిణి కియ్యగా ఆమె దానిని భక్తితో స్వీకరించి తన కొప్పున ముడిచికొనెను. ఈ వార్త సత్యభామకుఁ దెలియఁగా, పతి తనకంటెను రుక్మిణిదేవిసే యెక్కువ ప్రేమించుటగా వగచి, ఆమె ఈర్ష్యాకషాయిత హృదయమై, కోపపరీత చిత్తమై, కోపగృహంబునఁ బరుండెను; అంతఁ గృష్ణుఁడు వచ్చి యామెను గోపమునుండి తేర్చుటకై యామెను నర్మిలి మొక్కెమ. అప్పుడా భామ కృష్ణుని శిరమును దన “వామపాదంబునం దొలంగం దోచె.” కవి యగు ముక్కు తిమ్మన యిప్పట్టున ‘నాథుల్ నేరముల్ సేయఁ చేరలుకం జెందినయట్టి కాంతలుచిత వ్యాపారముల్ నేర్తురే’ యని నుడువుచున్నాఁడు, ఇది నిజముగా ననుచిత వ్యాపారమే యగును. కాని కృష్ణుఁడు దానికిఁ గిన్నపూన లేదు; ఆమెను మఱిత యోదార్చెను. కాని యామె

క॥ “మానంబె తొడవు నతులకు

మానమె పొదాధికంబు, మానమఖిల స

మ్మానములకు మూలంబగు;

మానరహిత మైన బ్రదుకు మానిని కేలా? ”

యని నుడిచి, తన యాత్మగౌరవమె పోయినట్లు వగచి, ఆత్మగౌరవముఁ గోల్పోయిన మానిని బ్రదికి యుండుట తగదని పలికి, మరణోద్యోగంబునకుఁ దాను గడంగు నిట్లు సూచించు చున్నది:

సీ॥ “ఉవిదయెవ్వతె నోచియున్నదో యీశ్వరము

తకరత్నమింక నో దలఁపరించ

నీరైవతక శైల బారుకూట విటంక
 కేలి కింకెవ్వతె పాలు పడునో!
 ఎవ్వతె కబ్బునో యీవసంతా రామ
 కర్పూర కదళి కాగార వసతి!
 లీల నీమణిసాధ జాలకంబుల నిన్నుఁ
 గూడి యెవ్వతె వాత్రిఁ జాడఁ గలదో!"

గీ॥ అకట! నేఁబెంపఁ బెరిగిన శుకమయూర
 శారికాబృంద మెవ్వతెఁ జేరునొక్కొ!
 నన్ను నాతోడి సవతులు నగకమున్న
 పంథమలరంగ నిన్ను మెప్పింతుఁ గాక."

కవియగు ముక్కు (నంది) తిమ్మన్న యాత్మగౌరవము
 గల సత్యభామా స్వభావమును, దక్షిణనాయకుఁ డగు కృష్ణుని
 స్వభావమును నిప్పట్టుననెంత సహజముగాఁ బ్రకాశింప జేసి
 నాఁడు! సత్యభామ యనుభవించు చుండు భోగ్యసామాగ్రి
 యెంత మనోహరము త్రెనవిగాఁ గవిగ్రహించినాడు! "ఈ
 మరుచిరా భోగవస్తు కలాపమును నింకే సవతితోఁ గూడి
 యనుభవించ నున్నావో! నాతోడి సవతులు నన్నుఁజూచి
 నవ్వుటకుమునుపే నీకభిష్టమగు నామరణమును నేనే నాపంథ
 మలర నెఱవేర్చి నీకు మెప్పుగలిగించెద" నని సత్యభామ
 పోటఁ బై రమణీయ పద్యమును బలికించుటలో ముక్కుతిమ్మన
 కవి నాయకయొక్క భోగాభోగతను, ఆమె కోపమును, ఆమె
 యోర్యోతేని తనంబును నెంతమృదు మధురముగ, లలితసుభ
 శిషముగ సభివ్యక్తమునాఁడు.

ఈకవిత్వముసొబగై, సులభమై, దీప్తివమై, యల్లాసము
జనకమై, యెంతయు హృదయరంజకముగా నున్నది. ఈ
కావ్యము మానవజీవితమందలి యొడుదుడుకులను బ్రదర్శించి,
మానవుడు తమగలిగి మెలగుట సర్వతోభద్రమని నీతిబోధ
గావించుచున్నది.

దేహము మలినమయ్యును హృదయకావ్యము గలిగి
మనీషాతలోఁ జుట్టఁ బడిన మానికంబువలె నున్న మాలదా
సరిని 'అ ము క్త మా ల్య ద' కవియగు శ్రీకృష్ణదేవరాయ
మహీపతి యెట్లుపర్చించినాఁడో చూడుఁడు:

సీ॥ “చమురైన తోల్కుబుసంబు తెంకియును ని
నిత్తడి శంఖ చక్ర కుండలము లమర
దివెదారి కొమ్ము తోల్తితియి జోడమ్ము
మెడమీది మొగలాకు గొడుగు దనర,
మల్బాద రక్షయు మాపు వెన్నెలుకఁగు
ట్టినయోటితి విరిదండెయును మెఱయ,
చిటి తాళములు చంకపుటిని నొక్కకమాటు
గతిరయమునఁ దాఁకి కలసి మెఱయ,

గీ॥ వలుదవనమాల కంటెయు, మలినతనువు
బట్టెతిరుమన్ను, బెదరుఁ గెంబట్టు చూపు,
వసుపుబొటి తోలుపల్లంబు, వెనకమెనఁగ
వచ్చుసేవింప సురియాకు వెష్టవుండు.”

విష్టుభక్తుఁడగు మాలదాసరి యొక్క చముదంటి
మానసతోలుచొక్కాయ, వానికుళ్ళాయి, వానిశంఖచక్రములు

చెవులపోగులు, వాని గరుడ గంబము, వాని తోలుతిత్తి, వాని చేయమ్ము, వానిమెడమీడి మొగలాకు గొడుగు, కాలి జోడు, గుఱ్ఱపుజూలు వెంటుకలతోఁ గుట్టినయోటి సొర కాయదండె, వడిగానడచు నప్పుడు ఒకటితో నొకటితాఁకి శబ్దించుచుండు చంకపుటికలోని చిటుతాళములు, వలుదయగు తులసిపూసల సరము, వాని మాసిన శరీరము, కాల్యమట్టి తిరునామములు, వాని సహజమగు జేగురుబెదరుఁ జూపులు, వాని పసుపుపూసిన చిన్నతోలుగంత-ఇవిగలిగి తానువనించు నెలవునకు మూడు యోజనముల దూరమున నుండు 'తిరుక్కురు' గుడికి విష్ణుసేవకై పాత్రార్చ్యులందు వచ్చిపాడుచుండువాఁడు.

ఇందు మాలదాసిరి యొక్క యచ్చవరూపు మన కన్నుల యెదుటనెంత స్ఫుటముగా నుంచఁబడినది! ఏమియీ స్వభావోక్తి! ఈబింబకల్పనసౌందర్యము! మాలదాసిరియొక్క దేహభిమానములేని భక్తిభావము, వాని కులోచితాచార మందలి యనురక్తి, వాని మనస్సంతుష్టి, యిందుఁబొరగట్టుచున్నవి.

ఇట్టి చిత్రవర్ణన ముత్తమ చిత్రకారునకుఁ దన కుంచెలతో, వెన్నెలతో, జలించుట సులభసాధ్య మగునేమో కాని, కలికిఁడనభావో సామాగ్రితో చిత్రించుట సులభ సాధ్యముగాదు. చిత్రకారుని కార్యక్షేత్రమును శ్రీకృష్ణదేవరాయ కవి యాకర్షించి, కావ్యవర్ణము నందుత్తమ కవియని కీర్తిగాంచినాఁడు.

కా॥ “గండాభోగములకా ముదశుగ్రిహరూఢ్
 గప్పకా నుతుల్పాడి యా
 దండకా వేగిగులుడించి భక్తిజని తో
 డ్యత్రాండవంతాడు నా
 చండాలేతరశీలుఁ డుత్పులక్తియై
 చండాలికకా మీటుచుకా
 గుండుల్ నీరుగ నెండగాలిససి తా
 కుం జూడ కాప్రాహ్లాముకా.”

ఈ పద్యమునందా మాలదాసరి - సామాన్య చండా
 లురకు వ్యతిరేకమైన నడవడిగల యా మాలదాసరి - భక్తి
 పారవశ్యము వర్ణితమైనది. వాడు చండాలికను వాయించుచు,
 నాట్యము నల్పుచు, కీర్తనలు పాడుచుండ వాని
 చెక్కిళ్ల యందంతటను సమ్మోదాశువులు జాలువాటుచుండు
 నట; వాని దేహము పుల్కరించునట; ఎండయు, గాలియు,
 ఆకలియుఁ దోచకుండునట. కవి వాని యనుభావములను,
 వాని యంగచెష్టలను సెంత సునిశితముగా నభివర్ణించినాడు!
 సామాన్యమగు కవిదృష్టి యున్నత రాజజీవిత విశేషములను
 గమనింపఁ బరుగిడునట్లు. శ్రీకృష్ణదేవరాయ పార్వభౌమ
 కవి దృష్టి నిమ్నజీవిత విశేషములను గమనింప నుత్సహించెను;
 ఇది సహజమే కదా.

ఈ ఘట్టమునందు శ్రీ కృష్ణదేవరాయల హృదయా
 ద్వారములను, చిత్తవైశాల్యమును, యోగ్యులను నాద
 రించి గౌరవించు బుద్ధియుఁ బొడఁగట్టుచున్నవి. ఇట్టి
 మహానుభావుఁడు కాఁబట్టియే కవులకుఁ గాళ్లంటి గండ

పేందేరంబుఁ దొడిగెను; కవులను బల్లకిలోఁ గూర్చుండఁ బెట్టి తన భుజమిచ్చి మోసి యూరేగింపు నడిపెను; పెద్దన కవిని “నెదురైనచో మదకరింద్రము నిల్చి కేలుఁత యిచ్చి యెక్కించుకొనెను.” శ్రీ కృష్ణదేవరాయా! నీ గుణగ్రహణ పారీణత యెవ్వరికిఁ గలదు?

ఇతఁడు సుందర సుకుమార పదముల నేటికొని ధ్వని విన్యాస కలితమగు కవితను రచించుటలో నిపుణుఁడు కాఁడు; తన కవితా వైశిష్ట్యమును బ్రదర్శింపవలయునను బుద్ధితోడ నె యితఁడు శ్రుతికటవులైన మూలగొట్టు పదములతోఁ గవి త్వమును నారికేళపాకమున రచించినాఁడు. ఇందలి వర్ణనలు గూడ విభజనమైన భావనాసౌందర్యము (imaginative beauty) బౌద్ధిక సౌందర్యము - బుద్ధిని దృఢీకరింపఁచు సౌందర్యమును (Intellectual beauty) బడసియున్నవి. ఇంతే కాక కవి భక్తిభావమును బ్రదర్శించి యాధ్యాత్మికమైన యాదర్శక సౌందర్యమును (ideal beauty) గూడఁ గావ్యము నందుఁ గొంత పొందుఁజేసినాఁడు. కావ్యము నారికేళ పాకమున నుండఁబెట్టి సులభగ్రాహ్యముగాదు, కాని శ్రమించి లోనిసారమును గ్రహించుచో రుచికరముగా నుండుననుటకు సందేహములేదు.

నీ సోదరి “యష్టమగర్భంబు నిన్ను హరియించుఁ జూపి” యనెడి యాకాశవాణి పలుకులు విన్న కంసుఁడు తన చెల్లెఱగు దేవకిని దెగవేర్చి గమకించు సమయంబున నతని భావమఱుది యగు వసుదేవుండు డగ్గటి.

క॥ "జపాప చిత్తుమత్తుం
గోపాగ్ని శిఖానువృత్తుఁ గొనకొని తన న
ల్లాపామృత ధారా వి
క్షేపమునం గొంతకాంతుఁ జేయుచునుండె॥"

ఉ॥ "అన్నపు నీవు చెల్లెలికి
నక్కట మాడలు చీరెలిచ్చుటో,
మన్నన సేయుటో, మధుర
మంజుల భాషల నాదరించుటో,
మిన్నుల మోక్షితలే నిజము
మేలని చంపకుమన్న మాని రా
వన్న! సహింపుమన్న! తగ
దన్న! వధింపకుమన్న! వేడెద॥"

చు॥ "చెలియల్ కన్నియ ముద్దరాబల నీ
సేమంబె చింతించు; ని
ర్మల దీనిఁ బయలాడు మాటలకు నై
మర్యాద పోగొట్టి స
త్కుల జాతుండవు పుణ్యమూర్తి వకటా!
కోపంబు పాపంబు, చె
చ్చెలి నోహో తెగవేయఁ జాడియగునే?
చింతించు భోజేశ్వరా!"

ఈ పలుకు లెంత రసభావ వర్తనంబును, లోకహిత
వర్తనంబును బచరించునో గమనింపుడు. ఇంతతో నిలువక
వసుదేవుడు వేదాంత విషయంబులను బ్రబోధించుచు

న్నాడు. కవియగు బమ్మెర పోతన వేదాంతి కావునఁ దన కిష్టమైన గభీరమగు నాధ్యాత్మికార్థంబులను ఈ సమయమున సముచితముగ వసుదేవుని వదనముగుండ వెల్విడఁజేయుచున్నాడు. మొట్టమొదట జనన మరణంబులు వేఱుపడక యొండొకటితో మణఁగియుండునని యిట్లు నుడువుచున్నాడు:

సీ॥ “మేనితోడన పుట్టు మృత్యువు జనులకు
నెల్ల నేడైన నూతే-డైకైనఁ
దెల్లంబు మృత్యువు దేహంబు పంచత
నందఁ గర్మానుగుడై శరీరి
మాటుదేహముఁ దాల్చి మఱితొంటి
దేహంబుఁ జాయును.....”

మృత్యువు గుఱించిన వసుదేవుని యీ వేదాంత వాక్యములు దుశ్శీలుండును, నిజమరణ భయోద్విగ్న చిత్తుండును నగు కంసుని తలకెక్కునా? ఇట్టి పలుకుల వలన వానికి మఱింత కోపము పొచ్చెను. అయినను వసుదేవుఁడు తన యుపదేశమును మానక, కర్మకును, యింద్రియ మనంబులకును గల సంబంధమును నుడిచి, యెన్ని జన్మము లెత్తినను కర్మలు చెడక వెంటవచ్చుచుండునని యిట్లు వచించెను-

క॥ “తనతొంటి కర్మరాశికి
ననుచరమై బహువికారమై మనము పడిం
జను నింద్రియముల తెరువులఁ
దనువులు పెక్కైనఁ తెడవు తనకర్మంబుల్.”

పిదపఁ జాగ్రటి తన కర్మ నిర్మితాంగములచే రాగ
కలితుఁడగుచు నెట్లు కదలుచుండునది యొక చక్కని
సామాన్యోపమానంబున నిట్లు వాక్యచ్ఛుచున్నాఁడు:

గీ॥ “జలఘటాదులందుఁ జంద్రసూర్యాదులు
గానఁబడుచు గాలిఁ గదలుభంగి
నాత్మ కర్మనిర్మితాంగములను జాగ్రటి
కదలుచుండు రాగకలితుఁడగుచు.”

అటుపిదపఁ గర్మఫలములను - ముఖ్యముగా దుష్కర్మ
ఫలములను నొక్కి వక్కాణించి హింస గావింపరాదని బోధిం
చుచున్నాఁడు:

క॥ “కర్మములు మేలు నిచ్చెడుఁ;
గర్మంబులె కీడునిచ్చుఁ; గర్మములు తనకుం
గర్మములు, బ్రహ్మకై నను
గర్మగుండై పరులఁ దడవనా నేమిటికి?”

క॥ “కావునఁ బరులకు హింసలు
గావింపఁగ వలదు; తనకుఁ గల్యాణము గా
భావించి పరుల నొంచినఁ
బోవునె తత్ఫలము? పిదపఁ బొందకయున్నే?”

కడపటి వసుదేవుఁడు కంఠుని దీనతతో నిట్లు వేడు
కొనుచున్నాఁడు:

మత్త. “వావిఁజెల్లెలు గానికూతురు
వఱటి దు త్తమురాలు, సరి-

భావనీయచరిత్ర, భీరువు,
 బాల, నూత్నవివాహ, సు
 శ్రీవిలాసిని, దీన, కంపిత
 చిత్త, నీకిదె మొక్కెదం
 గావవే కరుణామయాత్మక
 కంస! మానవవల్లభా!"

ఈ "సల్లాపామృతధారా విశేషమునఁ" గంసునకు
 ననుకంప జనింపకపోయె గాని, చదువరుల హృదయములు
 కరుణరసోదంచితములై, ఆత్మవికాసముం బొందుచుండును.

కథతోఁ బొత్తుచున్న యాధ్యాత్మిక విషయంబులు
 కేవల శాస్త్రీయములై, బుద్ధికి మాత్రము నచ్చినవై, హృద
 యమును గదలింపజేరక, ఆత్మోత్తేజంబుఁ గలిగింపఁజాలక
 కావ్యతాగుణముఁ గొంత సడలినదై యుండును. కాని
 బమ్మెర పోతన యిందుఁ గర్మ మృత్యువిషయంబులం గూర్చి
 కొన్ని యాధ్యాత్మికార్థంబులను కథయందు నిరపుగాఁ
 బొందవలచి, సారతరముగా, హృదయంగమముగా నుడువు
 వాడు. మఱియు నీతఁడు యోగి యగుటవలన, నితని
 పలుకులితనిలోని సత్తనుండి యధికశక్తితో బయలు వెడలినవై,
 యవిద్యోతనచేయు పారమార్థిక గంభీర భావములకు జీవము
 పోయజాలినవై దీపించుచుండును.

వై నొక్కడ పింగళి సూర్యనార్యుని భావగాంభీర్య
 మునుజూచినారము, ఆ రెండు పద్యములునునం దిమిడి
 యుండు నతని యుద్ధాత్తభావమున కనురూపమైన పౌండ్ర
 శైలిలో నున్నవి. కాని యయ్యవి సూరనార్యుని శైలిని

చెలుపు నొరరాతివన్నెలు గావు. 'కళాపూర్ణోదయ' మందును, 'ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము' నందును కావ్యలక్షణములను కవి నుడివియున్నాడు. 'కళాపూర్ణోదయ' మందలి పద్యమును మాత్రము గైకొని, యందలి మనోహర భాషమును, అందలి నుడికారము సొంపును బరిశీలించము.

— : ల య వి భా తి : —

“చలువగల వైలల చెలువునకు సౌరభము

గలిగెనను, సౌరభముఁ జలువయుఁ దలిర్చు

బొలుపెనఁగు కప్పురపుఁ బలుకులకుఁ గోమలత

నెలకొనిన, సౌరభముఁ జలువపనయుఁ గో

మలతయును గలిగి జనముల మిగులఁ బెంపెనఁగు

మలయ పవనంపుఁ గొదమలకు మధురత్వం

బలవడిన యీడుమఱి కలదనఁగ వచ్చుఁగడు

వెలయుఁగల యీ నుకవి పలుకులకు నెంతకా,”

ఈ పద్యమందలి కవి హృదయమును దిలకింతము. నుకవి పలుకులను వెన్నెలకు బోల్పుదమా? వెన్నెలకు జల్లఁదనము మాత్రమున్నది; కప్పురపుఁ బలుకులకుఁ (ఖండములకుఁ) బోల్పుదమా; వానియందుఁ జల్లఁదనమును సౌరభమును నున్నను కోమలతలేదు; కలుకుదనమున్నది. కావునఁ గలుకుదనములేక. చల్లఁదనమును సౌరభమును మాధుర్యమును గలిగి సర్వత్ర వ్యాపనముఁగాంచు మలయమారుతపుఁ గొదమలకు వానిని బోల్పనగును. వెన్నెలలు చల్లనై త్వగిం ద్రియ నుభయు మాత్రమిచ్చును; కప్పురపుఁ బలుకులు

చల్లనై త్వగింద్రియ సుఖమునేకాక సారథము గలిగి
 ఘ్రాణేంద్రియ సుఖమును గూడ నిచ్చును, మలయపవనంపుఁ
 గొదమలన్ననో చల్లగను, పరిమళవంతముగను, మధురము
 గను నుండి త్వగింద్రియ ఘ్రాణేంద్రియ సుఖమును నైత
 మిచ్చును. మలయపవనంపుఁ గొదమలన్ననో చల్లగను, పరి
 మళవంతముగను, మధురముగను నుండి, త్వగింద్రియ,
 ఘ్రాణేంద్రియ, రసనేంద్రియములకును సుఖం బొడఁగూర్చు
 చున్నవి. ఇక్కడ రసనేంద్రియము సాక్షాత్తుగా ననుభవించఁ
 గల వస్తువు లేకున్నను, రసనచేయగల మాధుర్య గ్రహణ
 మును జాలవలకు ఘ్రాణేంద్రియమే చేయఁజాలియుండును.

కవియగు పింగళి సూరనార్యుఁ డీ పద్యమునందు
 సుకవి పలుకు లిట్టివని వర్ణించుటలోఁ బంచేంద్రియములను
 సంతృప్తిపఱచునట్టివె యని స్పష్టపఱచుచున్నాఁడు. శ్వగింద్రి
 యమునకును, ఘ్రాణేంద్రియమునకును, రసనేంద్రియము
 నకును దృప్తిగలిగించు మలయపవనంపుఁ గొదమలకు
 వానిని బోల్చి, చతుః శ్రవణేంద్రియ సుఖములకుఁ దన
 పద్యమే నిదర్శనము పోషింపమని తెలుపునట్లున్నది. గ్రంథ
 ముండి పద్యముం గాంచినిప్పుడు, ఆందలి లలితాక్షర స్వరూప
 వివ్యాస రమ్యత చతుస్సుఖమును, వృత్తనుస్సాసముతోఁ
 గూడిన యీ 'లయవిభాతి'ని లయానుగుణ్యగతితోఁ బాడి
 నేప్పుడు శ్రవణసుఖమును నొసంగును. ఇట్లు సుకవి పలుకులు
 పంచేంద్రియ సుఖమును నియ్యఁగలిగి యుండునని కవి
 యాశయము. పంచేంద్రియములు గ్రహించిన విషయముల
 ననుభవించునది మనస్సే కదా. కావున నీ యాటేంద్రియ

ములకు సుఖమొదవించు కవిత్వమే కవిత్వమని కవి హృదయము. కాని సూరనార్యుడు - సూరనార్యుడే యేల ప్రబంధకవులందఱును. తక్కిన వారిలోఁ బెక్కండును - నొక్క ముఖ్య విషయమును - ఆత్మను విస్మరించినారు. కవులనేకులు ఇంద్రియ సుఖానుభవమే జీవిత పరమార్థమని తలపోసి తత్సుఖంబునే యారాధించువారు. వారి జాహ్నవ్యత్మ యఖిలపించుచుండునదంతయు జాహ్నవ్య సుఖమే. కాన దానిని బొందుటకై వారు జాహ్నవ్యోందియంబుల శుశ్రూషించి, వానికిఁ గావలసిన విషయములనే తమ కావ్యములందుఁ బొందుపఱుపసాగిరి. కాని యాధ్యాత్మికానందమును సంపాదించుటకై వారు తమ కవితను వినియోగింపరైరి. ఆధ్యాత్మికానంద లబ్ధికి వలయు శుశ్రూషను వారు తమ కావ్యములందు నడుపలేదు. "కేవల జాహ్నవ్యోందియ జ్ఞాన ముతోఁ బ్రకృతిని గాంచువారికి దానియందుఁ బరిస్ఫుటము గనఁ, పొరుపవంతముగను గాన్పించు నిందియసుఖమే మానవాదర్శమనియు, అదియే సౌందర్య రసాభిజ్ఞతయనియు గోచరించును".* కావుననె ప్రబంధకవులు, మఱి యనేక కవులును నైహిక జీవితానుభవమునకే-ప్రాణమయ మనోమయ సుఖవ్యాపారమునకే-తమ కావ్యములం దెక్కువ ప్రాధాన్యము నొసంగినవారు. కాని "యాత్మశక్తియింద్రియశక్తి" యను నీరెంటిలో నాత్మశక్తియే ప్రధానమైనది. ఈశక్తియే మానవుని నున్నతస్థితికిఁ గొనిపోవఁజాలినది. కనుకఁ గావ్యమందుఁ గూడ ఆత్మశక్తికే ప్రాధాన్య మీయవలయును,

* శ్రీఅరవిందుల 'కాళిదాసు.'

ఇంక సూర్యనార్యుని కై లి ని గుఱించి కొంతనుడి వెదము. “ఇందిరియసుఖ” మీ కవికావ్యము లీజాలుననుట నిక్కువము. ఈతని కావ్యకైలి వాగాడంబరము లేనిదై. అర్థపుష్టి గలదై. గంభీరమై, సందర్భోచిత శబ్దప్రయోగము గలదై. లలితపద విన్యాసముతో కావ్యమైయున్నది.

ఈ ప్రకరణమనెడి నికషోపలమునఁ బదియార్వన్నెల కంటె నెక్కువ వన్నెలుగల లక్ష్యములను జూపివారము. వీనిని నిపుణముగా నుపయోగించుచోఁ జదువరు లే కవిత్వపు యోగ్యతనైనను స్పష్టముగను, నిర్దుష్టముగను నిర్ణయము చేయవచ్చును. ఈ పయి నిదర్శనములు పరస్పరమొత్తో విలక్షణములై యున్నను, వాని యొక్కొక్కటి యందును, ఉత్తమ కవిత్వ లక్షణములు మెండుకొనియున్నవి. ఇవి యొక్కొక్కటియుఁ దనతన వైశిష్ట్యముంబట్టి కవితా లక్షణములల బిదర్శింపఁ జాలియున్నవి; కావున వీని యన్నింటియందునుగల సారస్యమును మన మవగతముచేసి కొన్నచో, ఏ కవిత్వముకాని మన యెదుటబెట్టఁ బడినప్పుడు దానియందెంత కవితాశక్తియుండునది, లేదా కవితాగుణమే విషయమునఁ గొఱవడియుండునది సులభముగా నిర్ణయింప వచ్చును. మఱియునీలక్ష్యములను జక్కగా నవగాహనముచేసి కొన్నచో, కవితా రసాస్వాదనశక్తియు, కై లి సౌం దర్య గ్రహణశక్తియు, పలుకులపరిమళమును, వీనివెన్నంటి విడ నాడకుండు నిశ్చిత సూక్ష్మతర భావార్థంబుఁ గనుఁగొను సామర్థ్యమును నలవడును.

ఇంకొక దీర్ఘప్రకరణమున నాంధ్ర కవిసార్వభౌముఁడగు 'తిక్కనసోమయాజి' కవిత్వమును నిరూపించి యీ విషయంబును నుపసంహరింతుము.

12. కవిత్వ నిరూపణము - తిక్కనాద్యని కవిత్వము.

ఆంధ్ర సాహిత్య వాఙ్మయమున ఆంధ్ర మహాభారత మద్వితీయమైన కావ్యము. ఇది 'బహుళాంధ్రోక్తిమయ ప్రపంచమునకు' మూలాధారమై, కవితావైభవమునఁ దనిరి, యత్యున్నత స్థానమును సహించి, ఆంధ్రుల మనోరాజ్యమును నేకాధిపత్యముగ నేలుచున్నది. అందు విరాటపర్వ 'మూర్ఛిత కథోపేతమై, నానారసాభ్యుదయోల్లాసనియై' భారత మహాకావ్యమునకు శిఖరప్రాయమై యున్నది. ఈ కావ్యభాగమందలి సుదేష్టా, ద్రౌపదీ, కీచకుల ఘట్ట మొక విలక్షణమగు క్లిష్టమైన సాంసారికావస్థను బ్రదర్శించి, కేవల బాహ్యేంద్రియ ప్రచోదితంబులగు మనఃప్రవృత్తుల పోకడఁ జూపి, ఉత్తమ ధర్మములఁ బ్రకాశింపఁజేసి, కాంతవలె నలరించి, హృదయోద్బోధన మొనరించి, నయోపదేశంబు గావించి, చదువరులకు దుశ్శీలతా ప్రత్యాశనమొనర్పఁ జాలినదై యున్నది. ఇందు శృంగారరసము క్రిక్కిరించి యున్నను, జుగుప్సాకరముగ నుండక, యందుబయలుదేలు వివిధామోద విచిత్రావరంపరలు మనోమోహనకరములై యాస్వదనీయములై యుండును.

తిక్కనకవి సుదేష్టా. ద్రౌపదీ. కీచకుల పాత్రాప్రోషణ మెట్లు నిర్వహించి వారిని బ్రీదర్శించినాడో కనుగొందము. మొదటఁ గీచకుని మనఃప్రకృతి నెఱింగి, పిదప కవి ద్రౌపదీ సుదేష్టల మనోవ్యాపారముల నెట్లు దిద్దితీర్చినాడో కొంత తిలకింతము.

కీచక్షుడు మత్స్యదేశాధిపతియగు విరాటరాజు మఱి దియై; దండవాయకుడై యుండుకారణమునఁ దన్నగర మందాతఁడు మహాప్రబలుడై యుండెను. అతఁడు బల గర్వితుఁడు, రూపాభిమాని, దుర్విదగ్ధుఁడు, అహంకార పూర్ణుఁడు, మదనోన్మత్తుఁడు, వివేకవిహీనుఁడు, గర్వోన్మత్త చిత్తుఁడు.

ద్రౌపది సుందరి, ధీరురాలు, సాహసికురాలు, నిపుణురాలు; సూక్ష్మగ్రాహిణి సమీక్ష్యకారిణి, ఉపాయశీలి, జాత్ర తేజోవిరాజమాన, భర్తృపటుబల గాఢవిశ్వాసశీలి, ప్రతీకారకరణోద్వేగ; సమయసముచితముగ మాటలాడునదే కాని మాటలుపడునది కాదు; మాతాడు నోరుగలది యయ్యుఖండిత వాదిని; సహృదయ యయ్యును శత్రువులపై బగదీర్చు కోవలయునను మత్కంక్ష గలక్షత్రియాంగన. ఈ రాజస గుణములతో పాటుగ నామెకు సౌశీల్యమును, పతిభక్తియు, దైవభక్తియు మిక్కుటముగా నుండెను.

సుదేష్ట యుచితజ్ఞత లేనిది, శుత్పి హృదయ, అసత్వ వాదిని. సీచకార్యములకుఁ గడంగు కలుషాత్మ.

తనయక్కయగు సుదేష్టకు మొరొక్కఁ జనుకీచకుండు, అద్దేవికనతి దూరంబున నున్న ద్రౌపదింగనుంగొని, యా

సుందరిపై మోహక దృష్టులఁ బటచుచుండెను. తిక్కనా
ర్యుఁడీ పట్టున కీచకుని సంభ్రమంబును, అతనికి రాఁగఁగలపాటును
నలంకార యుక్తముగ నుడివి. అతనిపైఁగఁగల తన యేవను
గుప్తముగఁ గథతోఁ బొత్తుకలిపి, వాచ్యముగా నీతనిజెప్పక,
వ్యంగ్యవైభవమున బోధించుచున్నాఁడు.

తే॥ “దాసదీ రూపమను నురేదగిలి తనదు
హృదయ మనుమృగ మత్తటి మదిలగొనుచుఁ
గాముఁడను బల్లిదపు వేట కానిఁ జాతిఁ
బడుట కెంతయు నాసింహ బలుఁడు దలరి”.

కీచకుఁడు ‘రూపాభిమాని’ యనిచెప్పి, కవి యాతని
వదనమున ద్రుిపద తనయ యొక్క రూపాతి శయమును నుగ్గ
డించుపద్యములను నాల్గింటిని బౌచిత్యముమీఱకుండ నుంచియు
న్నాఁడు. ‘మాసిన చందముఁ దమగని! రోసిన డెందంబుఁగల
తరుణి నెటు గంజాలని’ కామాంధుని నోటనెంతయు వెడలఁ
దగియున్న వా పద్యములు. దీని తల్లిదండ్రులెవరొ, దీని
‘పేరేమొ, దీని మగండెవండొ, దీని గృహమెట్టిదొ యని
తలపోయు మదనోన్మాదుఁడగు కీచకునినోట.

సీ॥ “దీని జన్మంబునఁ దేజంబు నొందిన
యింతయుఁ బశుయు నెవ్వరొక్కొ!
దీని నామాకృతిగా నోచి పడసిన
యింపగు వర్ణంబు తెవ్వియొక్కొ!
దీని వల్లభుండనగా నిలసొలగు సొం
పెనఁగ వర్ణిల్లు వాఁడెవ్వఁడొక్కొ!

దీని వనించుటఁ దానొప్పి పెంపున
నేపాడు మందిరం బెద్దియొక్కొ!

యని యల్పార్థ రచనను ననల్పాక్షరములతోఁ గవి నుడిపించి, కీచకునికి ద్రౌపది యాపాతిశయముచేఁ గలిగిన మోహమును వెల్లడించుచున్నాఁడు. భావమును సులభముగాఁ గొలఁది మాటలతోడనె స్ఫురింపఁజేయుట కిట్టిసందర్భములువనికిరావు. 'దీని పేరేమొ' యని యూహించుటకు మాటుగ 'దీని నామాకృతిగా నోచి పడసిన వర్ణఁబు లెవ్వియొక్కొ' యని యొక్కవ మాటలతోఁ జుట్టుమార్గమునఁ బల్కుచుఁ దల పోయుటలో నొక గౌరవభావమును, నొక గభీరార్థమును, నొక సొంపును నున్నవి. మఱియు హృదయమున నుదయించిన తద్విషయమైన భావోద్వేగము కడచనుటకుఁ బట్టునంత కాలమున కనుగుణమైన దీర్ఘోచ్ఛారణముండుట యవశ్యము గదా. ఇట్లుండుట హృద్యంబయి యుండుటవలన శబ్దాడంబరమని యనిపించుకొనదు. కొన్ని సందర్భములందు చుట్టు మాటలతో భావమును వెల్లడిచేయుట రసోద్ధీవకమై యుండును. 'ఓక్కొ' యని పలుమాటు పల్కుటలోఁ దన సందేహము నివర్తిచేసికొనవలయునను తహతహ గోచరించును. 'దీని వల్లభుండనఁగా....వర్తిల్లువాఁ డెవ్వఁడొక్కొ'- ఇక్కడ 'వల్లభుండనఁగా' ననుటలో నెంతో గభీరార్థమున్నది: 'దీనికిఁ బ్రియులుండవచ్చును, మగండని పేరు గాంచి, తాళిఁగట్టినవాఁ డెవ్వఁడో' యను ధ్వని స్ఫురించుచున్నది. సంక్షిప్తకాలి - తక్కువ మాటలతో నెక్కువ

యర్థమును బ్రతిపాదించుట - శాస్త్రసూత్రముల నిర్మించుట కుపయోగపడుచున్నను, కావ్యరచనయందును నెంతో యవశ్యమైయున్నను, కొన్ని పట్టుల భావమును వెల్లడించుటకు చుట్టుమాట లవశ్యములై యుండుననుట నిజంబు.

మనోజ వికారమగుచుండై న కీచకుని చేష్టామలను కవి యెంత మనోజ్ఞముగ వ్యక్తపఱచినాడో యీ క్రింది పద్యమువలనఁ దెలియుచున్నది.

చ॥ “అనియని యుగ్గడించు, ధృతి
యల్లలనాడినఁ దల్లడించుఁ; తై
కొను తలపోతనించుఁ, మదిఁ
గోర్కులు పేర్చిన నప్పళించు, నె
ట్టన తెగ నగ్గలించు, నచ
టఁ జనులం బరికించు, బుద్ధి మా
లిన వెన నెంతయుం గళవళించు

ద్రౌపదికి భయాదులవలనఁ గంపనాదు లొదవఁగా, వాని నా వివేక విహీనుఁడు కీచకుండు మదనవికారంబుగాఁ దలచి “రాగ సాగరపూర నిర్మగుండయి ద్రౌపది కాంతిసౌం దర్యములను దన కనుఁగవతో జుట్టుచుండి, తుదకు వాడు ‘తనంగు పట్టియాడెడు జంత్రంబుపగిది నుండె.’”

పిదపఁ దన యక్కయగు మధేష్ఠయై ‘తోడుకొనఁగ నీడగు చుట్టంబు’గఁ దలంచి, కీచకుఁ డామె కడకేగి, ద్రౌపదిని గుఱించి కొన్ని ప్రశ్నలు వేసెను. ఈ ప్రశ్న లాత్రగఁగాడు విషయములను దెలిసికొనఁగోరి వేసినట్టి ప్రశ్నలై

కావున, అభూతాచేయనప్పు డనుకొన్నరీతిగా.... దీని నామాకృతిగా నోచిపడసిన యింపగు వర్ణంబు తెప్పియొక్కొ" యని పలుకక "...పేరెయ్యది..." యని నేరుగా నడగెను. తమ్ముఁ డనంగ శరదశిత హృదయుఁ డయ్యెనని కొంత దుఃఖించి సుదేష్ట వాని 'మాటలు గీటునంబుచ్చి, యొండు పలుకులు జరిపెను. అంత వాఁడు 'ద్రౌపది యున్నకడకుం జని యా సమీపంబున న్నజ్ఞాడుచు, నమ్మానవతి సౌందర్య మును దన కనుగ్రవతో జుట్టుచు, అయ్యరవిందగంధి మెయి సోఁకి వచ్చెడి గాతని నాఘాఁటించుచు మరల నామెను బొగడసాగెను. నిర్వికారయగు నయ్యంగనయొక్క యింగితం మూహింప వెరవుమాలి, యింతపలుకుఁ జతురింద్రియము తోడను, ప్రూణేంద్రియము తోడను దృప్తిపొంది యుండిన కీచకుండు, ఇప్పుడు తన శ్రీవణేంద్రియమును సంత్కృప్తి పఱచుకొఱకై, 'యమ్ముగ్ధ పలుకులు' విన నురియాట పడెను; మఱి స్పర్శసుఖము నొందుటకై యామె కేలు తన కేలఁ గీలుకొలుపఁ దలంచెను. పంచేంద్రియములలో నాలుగింద్రియముల సుఖమబ్బిన తరువాత నైదవదియగు జిహ్వేంద్రియ సుఖమునకై యుత్తలపడసాగెను.

కథనునడిపించుటలోఁ గవిజ హ్మ బహుజాగరూకుఁడై మెలఁగువాఁడు; ఉపాయశీలయగు ద్రౌపదితో నిట్లు పలికించు చున్నాఁడు—

క: "నాయున్నబామ తలపవ?

యాయొడలిచీర యిట్టియేవపుఁ జందం

బోయన్న! మదన వికృతిం

జేయు ననుట యెంతయును నిషిద్ధముఁగాదే?

తే॥ “చనునె యిమ్మాటలాడ సజ్జనులః కాఁడుఁ
బుట్టువులతోడ నీవును బట్టివాఁడ
వట్లుఁ గాకయు హీనవంశాభిజాత
నై పతివృత నగునన్ను నడుగఁ దగునె?”

ద్రౌపది ‘ఓయన్న!’ యని కీచకుని సంబోధించి, సుదేష్ట నీకెట్టులో నేనును నీకట్ల’ యని తెలియఁజెప్పినది: సమయోచితముగను, అర్థవంతముగను దన యసహ్యమును గనఁబఱచినది. రూపాభిమానియు; దురభిమానియు, దుర్వి నీతుఁడును, చవలుండును నగు కీచకుం డామెకిట్లు బదులాడు చున్నాఁడు -

తే॥ “నీవు దుర్జాతి గామికి నీవసాక్షి,
పరసతీ సంగమమున వచ్చుపాపమునకు
నోయతునుకాని పై రింసనోపఱచు
విలుతు తూపుల తాఁకున కలరుబోడి!”

అంత ద్రౌపది ‘మత్సరుల్ గంధర్వుల్ మానముఁ జాణముం గొనుట తథ్యబెమ్మెయిం గీచకా!’ యని నీచముగ హలంత శబ్దంబులతో గడ్డించి, సంబోధించి వానిని జంకించినది. కాని బిరిగర్వతుండును, నీచుండును నగు కీచకుం డీ జంకెనలకు మెత్తఁబడక తన పరాక్రమమునె యుగ్గడించెను. ఈ యుగ్గడింపు మితవచన రచనతోఁ గూడిన

‘గీత’ పద్యమైయుండి, బలసమన్వితమును, కార్యకూరుఁడును (Man of action) నగు దండనాథుని నోట వెడలుట కెంతయుఁ దగియున్నది; అంత ద్రాపది “యందని మ్రాఁనుల పండ్లుఁ గోయఁదలచుట హితమే? మును చెడిన రావణాదుల విని యెఱుగవె వివేకవిహీనా!” యని నిదర్శనము నిరూపించి, వానిని హీనముగఁ జూచి కసరివేసినది.

అంత వాఁడు తన యక్క కడకు మరలఁ బోయెను; ఆమె వానిని వారింపఁ జూచి, “అయ్యరైశ్వర్య కీర్తుల నవహరించఁజడ సతీసంగమము ... కానితెరువునఁ బోయినఁ గలుగు నయఁబ్రదుకు చవి? యెంతయైన నపథ్యములకు వేడ్క సేయుదురయ్య వివేకులు...” అని కొన్ని బుద్ధిమాటలు పలికినది. కాని యామె పలికిన మఱికొన్ని మాటలతో నామె నై జము బయటపడినది.

తే॥ “కిడ్డదెసఁ గౌతుకం బురియాడ రతుల
చవులు గొనియాడ నేరని జారసొందు
హృదయమున కింపు సేయమి నెఱుకఁగలుగు
వారు దీని సుఖంబుగాఁ గోరరెందు..”

ఇట్టి వైషయిక తాల్పర్యముతోఁ గూడిన రతివర్జనము హితోక్తుల రూపముననున్నను, కాముకుని యెదుటఁ గామినికిని, ఒకవేళ భర్తయెదుట భార్యకును నాడఁజెల్లును గాని, తమ్ముని ముందట సోదరికి నాడఁజెల్లునా? ఇట్టి యనుచిత వచనములతోఁ గూడియున్న సోదరి యుపదేశములు తమ్ముని మదనోన్మాదంబును నపచయింప లేకపోవుటయొక్క, యక్కను చార్వుఁగత్తెగ నుపయోగింప వానికి

మఱింత ధైర్యమును నొసంగెను. తిక్కనకవి యిట్టి పలుకులను గావలయుననియె నుదేష్టనోట వెడలించినాడు.

అంత సింహబలుండు - కీచకుండు -

ఉ॥ "బుద్ధులు నెప్పులెల్ల నటు
పోవిడు. మెమ్మెయినైన సౌఖ్య సం
సిద్ధి యొనర్చునాకు, నెడ
సేసినఁ దాపము రూపుమాపు, నా
వృద్ధియ కోరుదేని నవి
వేకివి నీవని నన్నుఁట్ల సం
బద్ధములైన వాక్యములు
వల్కుకనే పిలిపింపు కోమలి."

అనుచు దీనాననుఁడై యక్కఱాళ్ళను బట్టికొనెను. ఆమె చిన్నపోయి, "వీనికెమ్మెయిం జూపునిజంబు మన్మథుని శాత శరంబుల" నని మనసుతో నిశ్చయించుకొని, 'దందడి దొరఁగం జనుడెంచు నక్రూరము గనుఁగవతో మ్రింగి కొనుచు'

అ॥ "ఇంత తలర నేల? యెమ్మెయినైన నను
గొమ్మనల వరించి కూర్చుటరుదె?
యుమ్మలంబు దక్కి యూటటతోడ నీ
వేగు నుసల వలవడింక నిచట."

క॥ "అసవమున కని నీదు ని
వాసమునకు దివము లోననశ్యంబును నే

వా స దతిం బుత్తేతు ని

జాసక్తి ఫలింపఁ గొఱలు మభిరతి కేళిఁ.”

అని పల్కినది. ఈమె యెంత సాత్త్విక దార్ధ్యములేని భీరురాలు! తన సమక్షముననే వాఁడకృత్యమునకుఁ గడంగు యని భయపడి, ద్రావదిని దన కడకుఁ బంపు నుపాయమును గూడఁ జెప్పి, తమ్ముని కోర్కె ఫలింపఁజేయ నుద్యమించినది; వలయుననియె కవి సుదేష్టను గుత్తితహృదయగను, సత్త్వ గుణ రహితగను, భీరురాలుగను సృష్టించియుండునా? ఏమొ.

అంత సుదేష్ట ద్రావదిని రావించి, తృప్త భావించి.

క॥ “కిచకునియింట నెప్పుడు

వాచవియగు బహువిధముల వారుణిగలుగుఁ;

వేచని యచటికిఁ గొని ర

మ్మా చూతముగాని నీగమన వేగంబుఁ.”

అని యేమియు నెఱుఁగని యమాయకురాలగు జాలికకుఁ బలఁ బల్కినది. ద్రావది సూక్ష్మగ్రాహిణి యగుటచే సుదేష్ట కుత్సిత హృదయమును నాకళించి, యామెతోఁ గొంత వాదించినది. ఈ సంభాషణము నాటకీయ ఘట్టిని మనోహరముగాఁ గవి రచించినాఁడు.

ద్రావది తన ధైర్యబలమును, పతులబలమును, దైవ బలమును నమ్మి, నీవనయముఁ గోరునట్టివని యర్థమెయిం జని చేయుదానఁగాక” యని సాఖిప్రాయముగా ముట్టఁ బలికి, కడు నిర్వేదపడుచు, దురవస్థంబొందుచు వారి స్మరణ సంసక్తచిత్తయై యిత్విడిచెను. దారిలో నామెకుఁ గలిగిన యలమటను కవి కడురమణీయముగా వర్ణించియున్నాఁడు.

అక్కడ నిజసదనంబునకుం జనిన కీచకుండు మోహం
 ధుడై. 'అనంగ విభ్రమంబుల కనురూపంబులైన బహువిధ
 ప్రలాపంబులఁ బొద్దుగడుపుచు నమ్మదిరాక్షి రాక కెదురు
 చూచుచుండె.' కవి తిక్కన వర్ణించిన యీ ప్రలాపంబులు
 కీచకుని మనోవృత్తి కనుగుణంబులై, రసవిజృంభితంబులై
 యున్నవి.

ద్రావిడి కీచకుండున్న ప్రదేశంబునకుఁ జని, "దేవి
 తృప్తపుట్టి వారుణి దేరఁబనుప నరుగుడెంచితిఁ బోయింపు." డని మర్యాదతో మితభాషా రచనమునఁ బలికినది; ఇచట
 'అన్నా' అని కాని, 'అయ్యా' యని కాని కీచకుని సంబో
 ధింపలేదు. అట్లు మరల మరల సంబోధించుటవలనఁ బ్రయో
 జనంబు లేదని యామె యెఱుంగును. ఇంతకుఁ గొంత
 మునుపే 'కీచకా, వివేకవిహీనా' యని నీచముగను, జంకెనల
 తోడను సంబోధించిన యయ్యింతి మరల 'అన్నా' యని
 గౌరవముగాఁ బిలుచుట, తాను మెత్తఁజడినట్లు తలఁచఁబడు
 నని యెంచి యా ధీరురాలిట్టి సంబోధనము, లేవియుఁ జేయ
 కన్నది; మఱియు 'పోయింపు' డనుటలో నర్థస్వారస్య
 మున్నది.

అప్పుడు మదనోన్మత్తుడగు కీచకుండాడిన మాటలివి:-

క॥ "దేవి తృప్తదీర్ఘ బూనితి

వా వెలఁది సహోదరుండనగు వాత్మన నీ

లావతి! నీదు సరస సం

భావనమె యిఁ దీర్చకునికి పాడియె చెప్పుమా

గలవు. కవి యెంత యర్హోక్తిగా నీ పద ప్రయోగ మొనరించి వాఁడో గమనింపుఁడు.

తే॥ “చెలువ యవ్వలుకులు పెడచెవులఁ బెట్టి
ధీరగావున విగత వికార యగుచు,
'మదిర పోయింపుఁ డద్దేవి యెదురుచూచు,
నలుగుఁ దడసైన మగుడఁ బోవలయు' ననిన

కీచకుఁడు

చ॥ “మదిర సుదేష్టపాలి కొక
మాత్రాన పుచ్చెద నొడ్లచేత; నిం
బొదవెడు నట్టి దీని చవి
యుల్లము చొక్కఁగ నానుమీపు; నీ
పదన సరోజ సౌరభ మ
పారణ నన్నును గోరినిమ్ము; బె
ట్టిద మగు కాము తూపులఁ దో
డిం బడకుండఁగఁ గావు మిత్తటికా.”

అని పలికి తన మనోభీష్టమును దేటతెల్లముగ వెల్లడించి, మఱియు సామ దానోపాయ ప్రాగల్భ్య ముచ్చపడ వక్కాణించెను. అది విని ద్రౌపది పతుల బలమును, దైవబలమును నమ్మినదిఁ గావున మౌనమును భజించెను. మోహంధుఁడగు కీచకుఁడు మౌనమర్థాంగీకారముగా భావించి, యా సాధ్య పైబడి పట్టుకొనెను. ఆమె వానిని విదిల్చివైచి రథసంబున నా మందిరంబును విడిచి చని, రాజసభకుం బోయెను. వెన్నంటిన కీచకుం డప్పడఁబిని నొడిచి తలపట్టి యూడ్చి నేలం

గూలఁ దాఁచెను. కాని వెంటనే ద్రౌపదియు వాని జొల్లి వేసెను. ఆపత్నమయంబుల సామాన్య జనులకే నీట్టిబలము చేకూరుచుండఁగా భక్తితత్పరయు. పతివ్రతయు, నీతిసముపేతయు, మహార్తయునగు ద్రౌపదికి రాక్షస మహాబలము చేకూలుటయందును, నయవిహీనుఁడగు సింహబలునకున్న బలము తలుగుటయందును నేమి యాశ్చర్యమున్నది? ఆమె కిట్లు గలిగిన శిలాధిక్యమునే కవి సూర్యప్రేషిత రాక్షస సాహాయ్యమని కావ్యధోరణిని సాంకేతికముగా నుడువుచున్నాఁడు.

ఇట్లు క్రిందఁబడిన కీచకుండు తన నీచస్థితి యొకరి లెరుంగకుండ లేచి రోషమూర్తియై విజృంభింపసాగెను. ఈ దృశ్యమునంతయు విరాటరాజును, సభవారును జూచుచుండిరి. రాజు వానిఁ గినియలేదు; కినియునంతటి సాత్త్విక ధైర్యమెక్కడిది? అది చూచి యా సభలోనున్న భీమునేనుఁడు రోషఘూర్ణితుఁడై కీచకుని గీటడగింపఁ జూచెను. అతని భయంకరమూర్తిని స్ఫురింపఁ జేయుటకై భావమున కనురూపమైన శబ్దజాలమును కవి 183, 184 పద్యములందుఁ బ్రయోగించినాఁడు. కాని యట ధర్మజుఁడు భీముని భయంకర మూర్తిని జూచి, మీది కార్యభారమును దలపోసి, యతనిఁ గనుసన్నచేసి వారించెను. ద్రౌపది ఖిన్నురాలగుచు సభచేరువ కరిగినిలిచి, సభాసదులం జూచునట్లుగా నందున్న తన పక్షులను రూక్షవీక్షణములఁ జూచి, తడవు నిలిచి, వారిని దూఱుచుఁ దన భంగపాటును జెప్పుకొనెను. ధర్మజుండు, దమ యసహాయస్థితి తేటపడునట్లు లీ విధమునఁ బలికెను:-

సీ॥ 'జననాయకుండు నీసభవారు నీదగు

తెఱఁగెల్ల నెఱిగిరి తెఱవ; యింక

మానక యీపలుమాట లాడఁగనేల;

చనుము నీవు నుదేష్ట సదనమునకు;

నీ పరాభవమునఁ గోపింపనేర రే

గంధర్వులకుఁ దఱిగాదు గాన;

సమయ మెయ్యది యేనిఁ దమకును నీకుఁ గ

ల్లిన యట్టులెనను గినియరిచటఁ;

తే॥ గాన వాధుల దూఱఁగగాదు నిచటఁ

సతికిఁ దానెంత వడియును సభలలోనఁ

దడవుగా నిల్చి యిట్టు లుదగ్గి వృత్తి

శంకచెడి ధిక్కరింపంగఁ జనునె చెపుమ."

'చెపుమ' యని పలికి యామె సముచితముగా నాలోచనచేయ విడుచుచున్నాఁడు ధర్మజుఁడు. తిక్కనకాక సామాన్య కవి యైనచోఁ 'జనునె నీకు' అని ధర్మజుని నోటఁ బలికించి యుండును. ఇమ్మాటకు సత్యాగ్రహచిత్తయగు ద్రౌపది యచ్చోటు విడిచిపోలేదు; ఏమియో వలుక నుంకించు చుండెను. ఇది యెఱింగిన జుండు వెండియు నిట్లనియె-

క॥ "వలుపోకలఁ బోవుచు వి

చ్చలవిడి నాట్యంబు సూపు చాడ్చున నిచటం

గులసతుల గలువ చందము

దొలఁగఁగ నిట్లునికిఁ దగునె?"

ద్రోవది మాటలు పడునదిగాదు; ఆమె ఖండితవాదిని;
కావున నామె:

ఆ! 'నాదు వల్ల భుండు నటుఁడింత నిక్కంబు;
పెద్దవారియట్ల పిన్నవారు;
గానఁ బతులవిధము కాకయే శైలూషిఁ
గా ననంగరాదు కంకభట్ట'

అట్లగుటంతేసి నాకు నాట్యంబును జరిచితంబు; మత్పతి
శైలూషుండకాఁడు కితవుండునుం గావున జూదరియానికి
గలువతనం బెక్కడియది?" యని యఖిప్రాయ గర్భితం
బుగా నుడివి కోపమున నచ్చోటు విడిచి

"నన్నిటు లా దురాత్ము సదనంబునకుం జనుమన్న
జంతకీ! బన్నము' లన్నియుం దెలిపి వ్రయ్యిఁడనే?" యని
చోయె నార్తయై కన్నుల జాషుపూరములుఁ గ్రమ్మఁగ
మోమున దైన్యమొందఁగా నన్నతినాఁచి తొటిరియచు
సంగము దూల సుదేష్ట పాలికిఁ." అక్కడ సుదేష్ట సంగ్రహంబు చాల్చి యేమి యెఱుంగని
చానివలె నటించి శోకముఁ దెచ్చికొని.

ఆ! "....." ఎవ్వరెచ్చోట నీ
కేమి కీడొనర్చి రెట్టిపాటి
సాహసికులొ వారిఁ జంపుదు నొంపుదు;
భంగపఱుతు నిడుమపఱుతుఁ జెఱుతు." ననియెను.
సుదేష్ట పలుకులకు సరియైన ప్రత్యుత్తరమె యిచ్చినది
యింగితజ్ఞులుగు ద్రోవది: "నీ వెఱింగియు నెఱుంగమి

భావించిన నింక వేమని పలుకంగలదాన" నని, ఈ ప్రశ్న త్వరము తీవ్రమై హృదయమును దాకునట్టిదై యున్నది. మఱి జరిగిన సంగతి తెలియఁ జెప్పినది. ఇంతకంటె నెంత నిష్ఠురము లాడవలయును? అంతయు విని సుదేష్ట పసిబిడ్డను నోదార్చురీతిగా

ఉ॥ "భేదము దక్కు మీక్షణము కీచకు దండితుఁడేసి నీకు నాహ్లాదమొనర్తు" నని వచించెను. ఈ యసత్యవాదిని మాటలను ద్రోపది నమ్మునా? అందుల కామె "పరాక్రమ పంతులగు నా పతులు గలరు. వారె పగదీర్తురు." అని నుడివెను. అప్పుడు సుదేష్ట చేయునదిలేక 'నివ్వెఱగంది' యుండెను. అంత ద్రోపది నిజశయన స్థానంబునకుఁ జనియెను. ఆమె స్థితియు, ఆమె తలఁపులు, ఆమె భంగపాటును జెప్పి కొనుటకై మహానస గృహమున సుప్తుండైన భీమునికడకుఁ బోవుటయు, అందు వారిరువురకు జరిగిన సంభాషణంబును నాటకీయరీతిని వెలసి రమణీయముగా నున్నవి.

ద్రోపది సుదేష్టవిషయమైన యభిప్రాయములను వెల్లడించునెడ తిక్కనార్యుఁ డామె విషయమైన తన యభిప్రాయమునే ప్రకటించినాఁడు. ఆమె 'కలుషాత్మ', 'పాపాత్మ' యనియే కవి యాశంకము.

ద్రోపది భీముని నెట్లెలయించి కీచకవధంబునకు నొడంబుఁపినదో యా కథాభాగమును తిక్కనార్యుఁడు మిక్కిలి రసవంతముగా నడిపినాఁడు. దానినంతయు నిక్కడ వివరింపఁబూనిన గ్రంథ మనవసరముగాఁ జెరుగును. కావున

నింకఁ గొన్ని కథాసన్నివేశములను, సందర్భములను మాత్రము పరిదర్శించి యీ ఘట్టమును ముగింతుము.

ద్రౌపది తన “తొరఁగెడు నశుల మోముతని (భీముని) వక్షమునఁ జేర్చి” నది. “అక్కట మోసపోయి యడియాసలఁ జావకయున్నదాన నొక మూర్ఖునిచేఁ బడితిగా సఖా స్థలిగా” అని పత్కినది. మఱియు

క॥ “గొంఱికి నంత వెఱవ, మీ

కంత వెఱవ, దైవమునకు నంతవెఱవ, న

త్యంత కలుషాత్మ విరటుని

కాంతకు నేవెఱతుఁ బనులుఁ గావించునెడఁ.”

అని స్త్రీ సహజమైన గుణములను వెల్లడిచేయుచు వక్కాణించినది. ఇట్లు చెప్పి తన యవస్థను భీముఁడె తాల్చునట్లు చేసినది. ఇందు కవి సామాన్యమైన వాడుక మాటలనే యమ్మానినినోటఁ బలికించి రసముపృతిల్లఁ జేసినాఁడు.

భీముం డారేయి కీచకవధంబునకు వలయు నుసాయ ప్రకారం బిట్లు ద్రౌపదితోఁ నుడివెను. “నీవుంగళమంబున’ నొడఁబడుట భావించికొని వానికి నర్తనకాల సంకేత ప్రదేశంబుగాఁ జెప్పి, యెంటిమెయిం జనుదేర నియమింపుము.” ద్రౌపది ధీరయు, నిపుణయు, సాహసికయు, జాతశ్రేణి విరాజమానయు, ప్రశీకారకరణోద్వేగయు, భర్తృపటుబల గాఢవిశ్వాసశీలయు నగుటచేఁ దన వాఙ్మూలము చెప్పినట్లే చేయననుక డైను. అసామాన్య పరిస్థితులుగల విషయంబుల సాధించుట కసామ్య వ తికియత కరణీయములు గదా.

అంత భానుబింబంబు పూర్వాదిక్రిపై వెలింగె; రూపాభి
మానియగు కీచకుండు సింగారించుకొని, మదనకంపితుం
డగుచు, ఉవ్విళ్ళూర్చుచు ద్రౌపదిం దిలకింప సుదేష్ట మంది
రంబునకుం జనియె. కవి యితని పోకడను 'ఇంతిఁ జేరఁగాఁ
జనియె విధాతృ లుబ్ధక వశంబునఁబోవు మృగంబు చాడ్చు
నఁ' అని చక్కని యుపమానముతోఁ జెప్పుచుఁ గీచకుని
చర్యపైఁ దనకుఁగల యేవను దెలుపుచున్నాఁడు.

ద్రౌపది కీచకుం జూచియుఁ జూడనిభంగిఁ దన పని
మీఁదనుండె. అమె దృష్టిని దన దెసకుఁ ద్రిప్పవలయునని
వాఁడెన్నో దుక్కిలాసంబులు చేసె: "వెంగలి పలుకుఁ బలుకు;
తాళంబుగాఁ గరతలమునఁ జెలుచఁ గంబంబు వేయుచు వెడ
పాట పాడు." ఈ క్రియలన్నియు నామెదెస నిష్ప్రయో
జనములయ్యె. అంత కీచకుం డామెను సమీపించి, సామ
దాన పాగల్గి వచనములఁ బల్కెను. తుట్టతుదకు 'ఎందుఁ
జొచ్చినను నిన్ను విడువక పట్టెద' నని నుడివెను. ఇమ్మాటల
వలన కీచకుండు మిక్కిలి తమకమున నుండుటెఱింగి, తన
యంత్రించు మాటలకు ముందే కదియంబడినచోఁ గార్యంబు
చెడునని వగచి, తామెత్తఁబడినట్లు నటించి, ద్రౌపది భీముని
పలుకుల బలమున సాహసమూని, వానితో. 'రహస్యంబు
విడిచి యింత విచ్చలవిడిగాఁ గార్యంబు చేయుటఁ దగునా?
నీ కోర్కె నొడఁగూర్తును. నిశీధంబున నాటక మండపునఁ
గలయుదము. ఆక్కడకు వీ వొక్కఁడవే రావలయు. అట్లు
లేకున్న నేనక్కడ నిలువను' అని నొడివి వాని నూఱడించి

వంపి, తన మనంబుననెన్నో భావములు ఘూర్జిల్లుచుండ వాని నణంచికొనుచుఁ దనపనియందుఁ దానుండెను.

తరువాత నామె భీముని కడకుఁ జిటునప్పు నప్పుచుఁ బోయి. “నా కొఱఁతఁ దీర్చివచ్చితి; నీ కొఱఁతయె యింక సూతునిం దెగఁజూడఁ” అని పలికి యతని హెచ్చరించెను. కాని “తీవ్రక్రోధంబు గుప్తసాధనంబునకు బాధకంబగు” నని సంచలితస్వాంతయై “యాతని కిట్లు బోధించెను.

ఉ॥ “బవ్వనివారు నవ్వ మహి

మోదధి ధర్మసుతుండు దీనికిఁ

నెవ్వగఁబొంద, భూజనులు

నిందయొనర్చుగ నేనొనర్చు నీ

చివ్వకు నీవు నల్క మెయిఁ

జేసిన యీపని గూఢ వృత్తిక

దవ్వగు నేని నియ్యభిమ

తం బొడఁగూడియు నిప్పలంబగు.”

కవి ద్రావడితో నిట్లు పలికించి యామెను నెంత సమీక్ష్య కారిణిగఁ జిత్రించినాఁడు! నిలువెల్ల రోషానలంబునఁ దపించుచున్నను నామె శాంతిమెయి నాలోచించినది! క్లేశ, దుఃఖముల సంయత మొనర్చి శాంతిని నిలుపుటయందే కదా యానందమొదపుట. అట్టి యానందమును కవి యామె యందుఁ గనఁబఱచినాఁడు!

అక్కడ కీచకుండు మదనప్రేరితుడై పరిజనంబుల మొఱుగి, యేకాంత స్థలంబునకుఁబోయి ద్రావడి సౌందర్య

లావణ్య విభ్రమంబులఁ గూర్చియుఁ, ఆమె చేష్టావచన రచనంబులం గూర్చియుఁ దలపోయుచుండెను' కవి తిక్కన కీచకుని 'మదనవేదనాదూయ మానసమును, వాని వితర్కములను, నెనిమిది పద్యములలోఁ గడురమణీయముగఁ జెప్పువాఁడు. ఇందెక్కడఁగాని యసభ్య శృంగారమునకు దిగి చదువరి యింద్రియంబులను సౌమ్యులఁ జేయలేదు. కీచకుఁడు "తలదు నలందురు" నవయుఁ దాపభరణున వెచ్చనూర్చు...." మఱియు నిట్లు వితర్కించు :-

తే॥ "తెఱవ చిడిముడిపాటు సుదేష్ట యెఱిగి
వేడ్కఁ బనివలచు టుడిగి రావిడుచు నొక్కొ!
మదనుఁడింతికి నొజ్జయై మతకములను
నదను నెఱిగించి నాకడ కనుచు నొక్కొ!

క॥ "అట్టేల రాక తక్కుం
గట్టిడియే యాలతాంగి? గామాతురు న
బెట్టి యిచట దానిక మన
నెట్లు నిలుచు? దగవువిడువ నెట్టులు నేర్చు?"

కామోన్మాదము కీచకుని తలకెక్కినది, వాఁడు దన కాప్యోంద్రియంబుల నెల్లను గాయకసుఖమునకై 'శుశ్రూష' చేయ విడిచినాఁడు. వాని భావంబున ద్రావడి

సీ॥ "పొడసూపి నల్లైన వడిఁబట్ట సమకట్టి
పరికించి కానక బమ్మరించు;
మెలగిన యల్లెనఁ బరికింపఁ దలంచి ని
రూపించి లేమి నశ్శులు వహించు;

కదినైన యలైనఁ గౌఁగిలింపఁ గడంగి
 యారసి బొంకైన నలఁతనొందు;
 బడఁబడ్డ యలైన నడరి పైకొనఁజూచి
 చెన్నటి యగుట నిశ్చేష్టఁబొరయు.

గీ॥ లలిత వివిధ విహారంబులకు లతాంగి
 యలసి పొలసిన యలైన నెలమిఁ గలసి
 యభిమత కీర్తి పలువంగ నప్పళించి
 వెదకి రిత్తబయల్ గని విహ్వలించు.”

చిక్కనార్యుఁడు భావజ వికారంబుల కగపడిన యున్న
 వుని భావమును నెంత సొంపుఁగా వివరించినాఁడు! మానవ
 మానసిక వ్యాపార వర్ణనాచాతుర్యమునం దీ కవి యద్వితీ
 యుఁడు; స్వరూప వర్ణనము చేసి విషయములను యథా
 తథముఁగా జిత్కించుటయందు దక్షుఁడు. ఈ వర్ణనము
 పటముమీదఁ గుంచెతోఁ జిత్కింపఁబడినట్లుండి యందలి
 బింబములు పైకిలేచి వచ్చి కన్నుల యెదుట నిలిచినట్లున్నవి!

తరువాతఁ బొద్దు గుఱికుట కెంతో మునుకడనె కీచ
 కుఁడు మందిరారామ భూమికిం జనియె. అందలి యాతని
 చపలతా చేష్టలను కవి యిట్లు వర్ణించుచున్నాఁడు:

చ॥ “కమలవనంబు పొంత నును

గాడ్చొక యిండుక యాదరించు, జి
 తమునకుఁ దాఁకఁ దల్లడము
 దక్కుటయుం జిని గారవంపుఁ జూచు

తము కడనిల్పు; నిల్చి యది
తాపముఁ జెంచిన లేత తీవ జొం
వముఁ జొఱఁజాలు; నందలఁత
పైకొనిన వెడలు వెనుంబడుకా."

కీచకుం "దొక్కయెడ నై నను గాలూఁదక లీలో
ద్యానంబు గలయం గుమ్మరుచు,

సీ. "ఇంపైన ప్రియకాన నిచ్చి నిల్చిన మధు
వాదటనాను మత్తాలి విభునిఁ,
చెట్టుపల్ వచరించి చుట్టుఁగుమ్మరి మనో
రమ నియ్యఁగొలుపు మరాళవిభుని,
ఫలరస మొండొంటి కెలమిఁ జంచల నిచ్చు
మెయిన బొక్కెడు శుక మిధునములను,
గమిఁజాని తలిరు జొంపమునకు మెయిమెయిఁ
దాఁకంగఁ జను, పిక డంపతులను,"

జూచినాఁడు. ఆ చూడ్కివలన వానికిఁ గోర్కులడరినవి.
ఈ రమణీయ దృశ్యములను నెట్టి సమయ సన్నివేశమునఁ
గీచకుని దృష్టిపథమున నుంచినాడు కవి! ఈ దృశ్యము లా
మదనోన్మత్తుని హృదయాశయములకును, వాని శాహ్యా
వ్యాపారములకును సెంత యనురూపముగ నున్నవి! వాని
నోట వెడలు మాట లెంత సామరస్యము గలిగి వాని హాస
శావావిష్కరణముతోఁ బొత్తుఁ గలియుచున్నవి! తిక్కన
కవి ప్రకృతికిని, మానవునికిని, కావ్యమునకును గల
యస్మ్యోన్య సంబంధమును సెంత చక్కగా నెఱింగిన వాఁడు!

మఱియు నిందలి రాజసిక శృంగారవిలాసము చదువరి హృదయమును రంజిల్లఁజేయునే కాని, దాని నుద్దేశించి, వాని సౌశీల్యమున కెట్టి న్యూనతను నాపాదించదు.

కొన్ని తరుణములందుఁ గాలము త్వరితగతిని బోవునట్లును, మఱికొన్ని తరుణములందది యతిదీర్ఘమైసాగి నిలచునట్లును దోచుట సహజము. ఇత్తటి కీచకుఁడు భావరతంబుల, శిశిరోపచారంబునఁ గడవినకాల మతిదీర్ఘముగాఁ గనఁబడసాగఁగా వాఁడు

క॥ “మాయరవి యేలకుంకఁ డొ
కోయను, నిచ్చేల తడసెనోయను, గుంకం
బోయెడుఁ జూయిప్పుడ యను
దాయపఱచెనను మనోజతాపము పేర్చిక

ఆ॥ “దివమకాని యుంక భువనంబు నందిట
నట్టిరాత్రిలేని యట్టుగాఁగఁ
జేసెనొక్కొ విధి విశేషించి నాక కా
నేడదివము పాచి నిలిచెనొక్కొ!”

తే॥ “అనుచుఁ గుంకింపరాని పొద్దరసి యరసి,
శిశిర పర్యంకమున మేను సేర్చి చేర్చి
వంతఁ దలపోసి తలపోసి, వనరి వనరి,
మిగుల వందురి వందురి, పొగిలి పొగిలి.”

ఈ పద్యమందలి ‘పొద్దరసి యరసి’ మొదలైన యాపేర్చి తములను బ్రయోగించి కాలము దీర్ఘముగాఁ దోచుటవలనఁ గలిగెడి తమకంబును కవి తన పనితనముఁ చూపి తెలియ జేయుచున్నాడు.

అంతః బోధ్యదు గుంకెను. కీచకుండు

క॥ కై నేసి మదన వికారో

ల్లాసంబున మేనుపొంగ లఘుగతి నుత్కం

తాసవపాన విధాన

వ్యాసంగ తరంగితాంతరంగుం డగుచుకా.

కా॥ “సింగంబున్న గుహానికేతమునకుకా

శీఘ్రంబున న్వచ్చు మా

తంగంబుం బురడించుచునా

రంగాగారము చేరవచ్చెను.”

ఈ వాక్యము వలన నంతనుమున్నే ద్రౌపదీ భీమసేను లా
వాట్లమందిరముఁ బ్రవేశించియుండిరిని తేటపడుచున్నది.
ఈ వాట్లమందిరమునఁ గుడ్యమిది, స్తంభమిది యని యేర్ప
టుపరాని చిమ్మచీకటలుఁ గ్రమ్మియుండెను. భీముఁడు తన
సతిని నుత్తర యొక్క లీలావల్లంకరంబు సమీపంబున నోసరిల
మనిచి, తానా తల్పంబున నుండెను. కీచకుఁడు భీమసేనుని
ద్రౌపదిగాఁ దలఁచి దుర్విలాసంబుఁసేయుచుఁ దన రూప
లావణ్య విలాస వివేకంబులఁ గొనియాడ మొదలుపెట్టెను.
ఆ మాటలు విని భీముఁడుచిత నిగూఢభాషణములు పలికెను;
కాని వానియందలి గూఢార్థ మాకామాయత్త చిత్తునకు
గోచరము కాలేదు. కావున వా డా మాటలకు సంతసించు
చుండును. ఇక్కడ కవి యసాత్త్విక హాస్యరసంబును
జిలికినాడు. ఇట్లుండ భీముఁడు వానిం దలపట్టి వంచి ముష్టి
ప్రహారంబుఁ గొట్టి వాని మస్తకమును, దీర్ఘభుజకాళును,
పాదయుగళంబును మేనిలోనికిఁ జొర మగ్గుగాఁ దుటిమి,

నించిన గృంతలతి త్తియైన కీచకుని ధరణీస్థలికిఁ జదిపి, చక్కని ముద్దగఁజేసి, వికృతపుఁ జాపు చంపి, తద్వృత్తాంతంబు ద్రావదికిఁ జెప్పి, తాను

చ॥ "అనలము గూఢ యత్నమున
నయ్యెడకుం గొనితెచ్చి, దానిఁజ
య్యన వెలుఁగొందఁ జేయుటయు
నచ్చెరువుఁ భయముఁ బ్రియంబునుఁ
తెనఁగొనఁగాఁ గనుంగొనియె
భీతమృగేక్షణ భీషణాయఁగాఁ
జని కడు నక్కజంబయిన
చందమునం బడియున్న పీనుఁగుఁ."

పీదప

"ఆచపలాక్షి ముక్కుపయి
నంగుళముం గదియించి, "దీనికై
కీచక యింత చేసితి, సు
భత్వముఁ బొందుదుగాక యింక న
జ్ఞేచిన నిట్లుగా కుడుగు
నే యనుచుఁ వెలుఁగందు చుండగఁ"

ఆమెకుఁ గలిగిన భయము అశ్చర్య సంతోషముల నడుమ నిటికికొన్నదై లేకమాత్రమై యుండెను. పయిపద్యమును ట్టిచూడ నామెకు విస్మయమే యధికముగా నుండునట్లు తెలియుచున్నది. ముక్కుమీద నంగుళముం గదియించు టాశ్చర్య సూచకము గదా.

అంత భీముండు తడయక నర్తనాగారమును విడిచి పోయెను. ద్రౌపది నర్తనశాల వెలువడి యందలి కావలి వారిం బిలుచుచు,

క॥ వావతులగు గంధర్వుల
చేపడి మృతిఁబొందెవీఁడె సింహబలుం డీ
పాపాత్ముంజూడుఁడు దుర్
వ్యాపార ఫలంబుగాంచె..." నని పలికెను.

అది విన్న కావలివారు కోలదివ్వెలఁ గొనుచు నర్తన శాలఁ బ్రవేశించిరి. ఆ కలకల మెఱింగిన కీచకుని సోదరు లును, బంధుగులును వచ్చిరి. రూపతీయున్న కీచకుని శవ ముంజూచి శోకించిరి. కీచకుఁడు వధింపఁబడె నను వార్త యూరెల్ల వ్యాపించెను.

"ఉపకీచకులు తమ యన్న కగ్నిసంస్కారము చేయు వారలై తమ పనులఁ జేయుచుండిరి. ద్రౌపది వారి చంద మును జూడవలయునని వచ్చి యింనుక దూరమున నిలు చుండెను." ఈమె యెంత భయరహిత హృదయ! ఎంత సాహసికురాలు! కీచకుని యింటికి వారుణి దేరబోయియు 'అన్నా' యని సంబోధింపకుండుట. రాత్రియనక భీముని వెంటనేకాని వాట్లమందితమునకుఁ జనుట, ముద్దయైపడి యున్న కీచకుని శవముం గనులారఁ జూచుట, కీచకుని మరణ పృత్యాంతంబు కావలివారికి వెల్లడిచేయుట - ఇవన్నియు సాహసమం దీకార్యమునకుఁ గ్రిందయినవె. ఏల యీమె యిట్టి మహాపాయప్రదమగు సాహసమునకుఁ గడంగినది? కొందఱి కపాయాపాదకములగు సాహసకృత్యములు చేయుట. వాని

యందు జయముగాంచుట - వీనివలనఁ గలుగు నాహ్లాదము మఱిదేనివలనను గలుగుటలేదు. తిక్కన మహాకవి యీమెను నిట్టివారిలో నొకఁడైగాఁ బరిగణించి, యీమె స్వభావశీలమును జక్కగా వర్ణించుట కీ ఘట్టమును నాశ్రయముగాఁ గొన్నవాఁడు. మఱియు ద్రౌపది యగ్నికుండమునఁ బుట్టినదగుటచే, (ఇక్కడ నగ్నికుండము దృఢసంకల్ప శక్తికి సంకేతము.) ఆమె యప్రతిహతమ్మగు నహం మతిగలిది. (self-will) యని కవి యెఱింగి యీమెను స్వచ్ఛందమగు చేతనా శక్తియు, ధైర్యసాహసములుఁ గలదానిగాఁ జేసినాఁడు.

కవితిక్కన కాళిదాసునివలె, షేక్స్పియర్ తాంటిలవలెఁ బ్రపంచమందలి యుత్తమ కవితర్కములోఁ జేర్చఁ బడుట కర్హుడగుట కెట్టి సంశయమునులేదు. కవితావైభవము నందును, ఇంద్రియావేగముల నభివర్ణించుటయందును, శృంగారాది వానారస నిర్వహణమందును, భావావిష్కరణ మందును, రచనా చాతురియందును, చింతితార్థ సాధనమందును, వాఙ్మరాడంబరమందును, సమయోచిత శబ్దసమాస ప్రయోగమందును, జౌచిత్యనిర్వహణమునందును, నాటకీయ యథార్థ రూపకల్పనమునందును (dramatic vividness) నితఁడమృత హాస్తుఁడు. ఇతని రచనలయందు దృఢతర నిగ్రహశక్తి గోచరించును. ఇతఁడు కథావస్తువుపైఁ దన నిశితమైన యాంతర దృష్టినిసారించి తన యున్నత ప్రతిభవలన దాని యంతఃస్వరూపమును గ్రహించి, దానినత్యుత్తమముగాఁ జేయుటకై చాలినంత శ్రద్ధ వహించుచుండును. ఈ ద్రౌపదీ. సుదేష్టా

కీచకుల ఘట్టమును నొకచక్కని యచ్చునఁబోసి, రుచిర వివరణములతోఁ బ్రకాశింపఁ జేసినాఁడు.

ఇతని కైలియందు నుదాత్తత, గభీరత, యర్థపుష్టి; శబ్దపుష్టి, శిల్పకాళము, స్వచ్ఛందత, జిగిబిగి గోచరించి నను, మను వసుచరిత్రములందువలె మధుర మనోజ్ఞ కోమల శబ్దములుగలిగి యంత చికిలిచేయఁబడినదై, శ్రవణపేయమై, వలుబుటలేదు. ఇతఁడు శ్రీనాథాదులవలె వాచ్యకవిగాఁక భావకవియై భాసిల్లువాఁడు. ఈ భావకవి తేజంబు ముందఱ నితరాంధ్ర కవులందఱు వెన్న కొత్తగిలి యుండవలసినవారే. ఇతని జానుతెనుఁగు నుడికారముల యందభిమాన మధికముగా నుండుటవలన, దేశి తెలుఁగు పలుకులనే విరివిగాఁ బ్రయోగించినాఁడు. ఇతని పద్యములు, పాదాంతము లందు నిరతిఁ గొనక, ముంగలకు జాలాఱుచుండ టవలనఁ దద్రచనఁ గొంత పఠనకాఠిన్యముఁ గలిగియుండియు సొంపు వహించి యుండును.

ఇతని వచనము పటువై, నిశితమై, లలితమై, నాతి శతినమై, సౌమ్యసుందరమై శోభిల్లుచుండును.

13. ఉత్తమ కవిత్వ లక్షణములు - వస్తువు - కై లి.

ఉత్తమ కవిత్వ మెట్లుండునది లక్ష్యయుతముగ వెనుకటి రెండు ప్రకరణములందు నిరూపింపబడినది. ఇప్పుడు ఉత్తమ కవిత్వ లక్షణములను చెలిసికొన యత్నింతము. లక్ష్యాంతరము లక్షణముల నెఱుంగుట సులభము గదా. లక్ష్యలక్షణముల రెంటిని నవగాహనము చేసికొన్నప్పుడు మన కంటఁబడు నే కవిత్వపు యోగ్యతను గాని నిర్ధారణ చేయుట సులభతరమైయుండును. ఈ విషయ విశదీకరణమునకై మఱి కొన్ని లక్ష్యములిం దీయబడును.

కావ్యమున కందలి వస్తువునుబట్టియు, అందలి కై లిని బట్టియు యోగ్యత గలుగుచుండును; అనఁగా : గవిత్వమున కుండవలసిన ముఖ్యలక్షణములు వస్తువు, కై లి.

వస్తువనఁగా : గావ్యమందలి విషయము. ఈ వస్తువు పంచేంద్రియములకు గోచరమగు శాహ్యవస్తువుగనో, పంచేంద్రియములచే గ్రహింపఁబడి దానిమీఁద మానసిక ప్రభావము చెల్లుబడియైనట్టి వస్తువుగనో, మనస్సు శాహ్యప్రేరణశేకయే స్వయం ప్రేరణవలనఁ దనలోఁ దానే బింబములను గల్పించుకొని, యుత్పత్తిచేసుకొన్న భావముగనో యుండవచ్చును. ఇట్లు కావ్యవస్తువు మూడు విధములుగా నుండవచ్చును.

దీనినే వేఱురీతిగాఁ జెప్పినఁ గావ్యములు - (1) కన్నవి కన్నట్లుగాఁ జెప్పునవిగను. (2) అఱికి గోచరమైన శాహ్య వస్తువును భావాధికారమునకు లోబఱచికొని చెప్పునవిగను.

(8) మఱి మనంబు తనలోఁ దాసే యాలోచించుకొన్న
యమూర్త విషయంబులం గూర్చి చెప్పనవిగను నుండును.
ఈ పద్యమును జూడుడు:-

క॥ “జక్కవలు చెదరఁ గమలము
లోక్కమొగిల మొగుడఁ గైరవోత్కరములకుఁ
మక్కువలఁ దేంట్లు ముసరఁగ
గ్రక్కున నినుఁ డవరళిఖరికడకుం జనియెన్.
— కేతనకవి దశకుమార చరిత్రము.

ఇక్కడ సూర్యాస్తమయమును కేతనకవి తాను జూచి
కనుఁగొన్నదానినిఁ గనుఁగొన్నయట్లే నుడువు చున్నాఁడు.
సూర్యాస్తమయము కేవలం తాహ్వావస్తువేకదా. ఈ తాహ్వా
వస్తువు కవి తన కంటి కెంత గోచరమైనదో దానిని నుడువు
చున్నాఁడు. ఇయ్యేడ కవి తన యభిప్రాయము నేమియుఁ
బొందు పఱుపలేదు. ఈ గ్రంథమందలి పదియొకండవ
ప్రకరణములోని 3, 4 పుట్టము (paragraphs) జూడుడు;
అవియు నిట్టివే.

కంటికి గోచరమైన తాహ్వావస్తువును కవి తన భావనా
బలముచేతఁ బైకి లేపవెత్తి, లోకమునకుఁ బదర్శించుట
రెండవ విధము. ఈ విధమునే కవులెక్కువగా ననుసరించు
చున్నారు. ఏ సందర్భ సన్నివేశమైనను సరే కవి హృద
యము నాకర్షించి, కావ్యత్వమును తొందగలిగి, నదియే
కావ్యమగును. అదే పదియొకండవ ప్రకరణమందలి యైదవ
పుట్టము మొదలుకొని చివర వఱకును నుండు నుదాహృత
పద్యములిందుకు నిదర్శనములు. ఏ తాహ్వావస్తువులందు కవి

యొక్క హృదయాధికారము సమీచనముగా మిశ్రితమై యుండునో యక్కడ నుత్తమసృష్టి యొదవును.

ఇంక మూడవది. ఇందు శాహ్వాప్రేరణ యక్కఱ లేక యుండవచ్చును. మనస్సే స్వయంప్రకృత్యే దన్నగుటంచి కాని, ఆత్మ, పరమాత్మ, సత్యము, అహింస, కోపము, శాంతము, ద్వేషము, పుణ్యము, పాపము, నరకము, మరణము, జననము, నిర్వాణము, ఇంద్రియ సుఖములు మున్నగు శాస్త్రైక గమ్యములగు (abstract) విషయంబుల గుటించికాని సమాలోచించి, మనోబంధములను గల్పించుకొని వివరించును. రెండవ మూడవ రకపుఁ గావ్యవస్తువులలో కవి యొక్క యాత్మానుభవ మావిష్కృతమగుచుండును.

ఈ మూడవరకపుఁ గవిత్వమందును తారతమ్య భేదములెన్నో యుండును. ఇంద్రియసుఖములను గురించి తిక్కనాట్యుడిట్లు నుడువుచున్నాఁడు:-

క: "విషయంబులు నశ్వరములు.

విషనన్నిభములు, సమగ్రీవికృతి జనకముల్;

ధిషణాగుణములనెల్లఁ గ

లుషములుగాఁజేయు మోహలోభకరముల్."

ఈ పద్యమందలి సంగతులు కవియొక్క స్వయంబిశిలన వలన నుడువఁబడినవో, లేక యాప్తవచనమును నాధారము చేసికొని చెప్పఁబడినవోయై యుండును. ఇయ్యవి సత్కార్యములగుట నిజమే. కాని యీ సత్కార్యములనెడి ఫలములను

బొదిలియున్నయాకు జొంపము లాకర్షణీయములుగను, హృదయంగమముగను లేవు. సత్యమె సుందరము గాన, సత్కార్యవిష్కరణము సుందరమగునని యందురా? యోగి దృష్టితో నిట్టి యావిష్కరణము సుందరమగును గాని, కళా దృష్టితోఁ జూచువారికిది సుందరముగా గోచరింపదు. పలన నగ్నసత్కార్యములు బుద్ధికి నచ్చునెకాని హృదయంబునకు నచ్చవు. ఏ విషయములుగాని హృదయంగమముగా నుండి డుచిరాకృతిఁదాల్చి నప్పుడే వానికిఁ గళాత్వము సిద్ధించును. విషయంబులు ఛందోబద్ధము లయినంత మాత్రమునఁ దదాకృతి, తత్కృతి హృదయంగమమని చెప్పనలవి గాదు. వస్తువిషయంబులను నావిష్కరించు విధానము రసోదంచితమై వెలయునప్పుడే, యవి యనురాగాదులద్వారమున మన స్వకావములోనికిఁ బ్రవేశించి, మనకు మిక్కిలి ప్రయోజన పడుచుండును.

అశ్వమేధపర్వమందలి తృతీయాస్వాసములో “ఇందిరీయ మనఃపరస్పర సంవాద” మందలి విషయము పంఖాషణ తూపమునఁ దనరి హృదయంగమముగా నున్నది. పదియొకం డవ ప్రకరణమందలి పంతోమ్మిదివ ఘట్టలుములోని కంసునికి వసుదేవుఁడు చేసిన బోధయందలి వస్తువుసయితము మూడవ రకమునకుఁ జేరినది. ఇందు బోధన కథతోఁ బొత్తుగలిసి యుండుటచేఁ గడు హృద్యముగా నున్నదనుటకు సందేహము లేదు.

ఆధునిక కవులు ముఖ్యముగా శ్రీ అరవిందులు ఆధ్యాత్మిక కవితవమునకు నూతన మార్గమును గల్పించిన

హారయి యున్నారు. ఇమ్మహాకవి రచించిన “Thought The Paraclete”, “Rose of God”, Transformation”, “Nirvana”, మున్నగు పద్యమాలిక లాభ్యాత్మిక విషయముల మీపురి హృదయములుగా నావిష్కరించుచున్నవి. ఇతఁడాంగ్ల మననే రచించిన ‘సావిత్రి’ యను మహాకావ్యము 28,000 పద్యపాదములు గల గ్రంథమైయున్నది. ఆధ్యాత్మిక విషయములను గావ్యవస్తువులుగా స్వీకరించి కావ్యములను రచించిన యాంగ్లేయ కవులును, పోషే కవులను గొందఱున్నారు. శ్రీ అరవిందులు రచించిన “నిర్వాణము” ను నిందు నిదర్శనముగా నుడివెదము.

NIRVANA

“All is abolished but the mute Aolone,
The mind from Thought released,
The heart from grief
Grow inexistent now beyond belief;
There is no I, no Nature,
Known, unknown.
The city, a shadow picture without tone,
Floats, quivers unreal forms without relief
Flow, a cinema’s vacant shapes; like a reef
Foundering in shoreless gulfs
the world is done.
Only the illimitable permanent
Is here, A peace stupendous,
featureless, still

Replaces all, - what once was I, in It
 A silent unnamed emptiness content
 Either to fade in the unknowable
 Or thrill with the luminous sees
 of the Infinite.

నిర్వాణము

తే. నీరవుం 'దొక్కరుడు' దప్ప నిరసనంబు
 గనియెడక్కిన సకలంబు; మనసు తలఁపు
 లను దృఢించి విడుమరం జెలంగె; హృదయు
 నుమ్మలికవీడె; రెండు ననూహ్యమైన
 వింత యవ్యక్తగతి సభివృద్ధిగాంచె.

లేదహంతయు, బ్రకృతియున్ లేదు, లేవు
 వ్యక్త మవ్యక్త మును, మఱియాపురంబు
 వికసనములేక యెటువంటి విరతిలేక
 తమినిగఁపించుఁ జలనచిత్రంబువోలె.

దరియెటుంగని కడలి మధ్యంబునందు
 జలము తెరచాచదాక రాగలము మునుఁగు
 నట్లు లోకంబె కనుపించ, నవ్యయుం డ
 నంతుఁడొక్కఁడే వెలుగొందు చచటనుండు.

నిశ్చలంబు, స్థిరమయి, నీరవమగు
 వింతకాంతియె యన్నిటి న్వేలికఁదోయి
 'నే' నటంచును బరఁగిన 'దాని'యందు
 మడవఁగారాని వట్టిసంతుష్టియుండు.

‘నే’ననునది యజ్ఞేయమందేని నడఁగుఁ;
గానిచోనద్ది దేదీప్యమానమైన
యలయనంతత్వ జలరాసులందు సంగ
మంబుఁగని వానితో విజృంభణముఁగాఁచు.

మాతృకయందలి శైలివైదగ్ధ్యము, భావావిష్కరణ
రమ్యత యీ యాంధ్రీకరణమందుఁ గొరవడినను, దానియం
దలి భావవైభవము గొంతగోచరించును.

ఈ మూఁడు విధములైన కావ్యవస్తువులలో నుత్త
రోత్తరములె కడుంగడు హృద్యములని ప్రాజ్ఞులు చెప్పుదురు.
అందు మూఁడవది యాత్మకు సఁబంధించి, యాత్మోత్తేజన
ముగ నుండుటచేత, నయ్యది యుత్తమమని వారి యభిప్రాయము. ఇట్టి కవిత్వము ఆధ్యాత్మిక సౌందర్యము (spiritual beauty) గలిగి, ఆధ్యాత్మిక కవిత్వమని పేర్కొనఁబడుచున్నది. ఇందు సహితము బాహ్యవస్తుప్రవేశము కొద్దిగా నుండవచ్చును.

ప్రపంచమున వ్యాప్తిఁగాంచియుండు కావ్యములలో
అనేకములు రెండవ రకమునకుఁ జేరినవి. బాహ్యవస్తువు
లున్నవి యున్నట్లు పంచేంద్రియములకు గోచరించినను,
అవి మానవ మనఃప్రపంచమునఁ ప్రవేశించినప్పుడు, తద్విషయమై
యంతఃకరణ వ్యాపార మారంభమగును. అప్పుడే
యేవిషయము సత్యము? ఏది యసత్యము? ఏది సుందరము?
ఏది యసుందరము? ఏది యానందప్రదము? ఏది ఆగుప్తాప్రదము?
ఏది శివము? ఏది యశివము? మున్నగు విచార

ములు పొడమును. ఇట్టి మనోవిచారములు గలుగుటకుఁ గారణ మా త్రివిధ వస్తువులందు మంచిచెడ్డ లనెడి తరతమ భావము లుండుటయే. ఇంతేకాక యాయా వస్తువులను గనుపించునప్పుడు కవికిఁ దాత్కాలిక మనఃస్థితినిబట్టి మంచివి మంచిగను, చెడ్డవి చెడ్డగనుగాక, మంచివి చెడ్డవిగను, చెడ్డవి మంచివిగను దోచుచుండు. కావునఁ కవికృతులలోఁ గొన్ని చదువరిని దుఃఖమునకు గొనిపోవునట్టివై, కొన్ని హృదయ మును నలరించునట్టివై, కొన్ని యైహికాముష్మిక సుఖంబుల నిచ్చునట్టివై యుండును. ఉత్తమకవి కావ్యవస్తువులను బరిగ్రహించుటయందు బహుజాగరూకుఁడైయుండి యుత్తమ వస్తువులనే తన యుదార మనోదృష్టిచేఁ గైకొనుచుండును. ఏ వస్తువులు గంభీరములై యుండి జీవిత యాథార్థ్య ప్రిద ర్శనమునకు యోగ్యములై యుండునో, ఏవస్తువులవలన నాత్మతో నాత్మ పొత్తుగలయుట కువ్వెక్కుదుచుండునో, ఏ వస్తువులందు కవి బాహ్యజగత్తునకును నాంతరజగత్తునకును సామంజస్యమును గుదిరించి వానిని నిత్యనూత్నములై న విగను, నిత్యభోగ్యములై నవిగను, నిత్యానందప్రిదములైనవి గను జేయునో, ఏవస్తువులందు కవి యలఁతి భావములపొంత బోక సందర్భానుసారముగ నుదాత్తభావములఁ దారసిల్లఁ జేయునో యయ్యనే యుత్తమములైన వస్తువులు. ఈ యుత్తమత్వముపై నుడివినట్లు వస్తువునందేకాక, మిక్కుట ముగా కవిక క్రియండును నుండును. ఉత్తమకవియొక యలఁతి వస్తువునుగొనిఁ (కవికది యలఁతిగాఁ గాన్పింపదు) దానిని మహోత్కృష్ట కావ్యవస్తువుగాఁ జేయజాలియుండగా, కాకవి

యొక యుత్తమ పుణ్యవస్తువును గైకొనియు నికృష్ట కావ్యమునె సృజింప గలుగును.

ఇంక కైలినిగుఱించి విచారితము. కవి తన భావమును నావిష్కరించుటకు కావ్యస్వరవిన్యాసము ప్రథమావశ్యకము. ఫలన పట్టిభావము తెక్కలులేని పక్షివంటిది; అది వాక్కులనెడి తెక్కలున్నగాని బైకెగరనేరదు. గూఁటిని విడిచి కావ్యగానముసేయుచుఁ బైకెగరినప్పుడే యది మనకుగోచరమై పూర్ణానందముఁ గలిగించును. కవిత్యము కావ్యముగ మన్నప్పుడే యంతరాత్మ మేలుకొని వస్తువిషయమును గన్నెత్తించుచును. భగవత్ సాధమెక్కుటకు గానము సులభసోపానముగదా. ఉత్తమకవిత్యమందలి భావబింబ బృందమును - అనగాఁ గావ్యవస్తువును - అక్షులకుఁ బొడఁగట్టునట్లు చేయవలయునన్న, నిబిడశృతి అయానుబద్ధమగు పోకడ, ఉదాత్తమైన పలుకుఁబుట్టి దానికి హత్తియుండవలయును. కావ్యవస్తువును దలఁపునకు మాత్రము దెచ్చు శబ్దవిన్యాసము అంతశ్శేష్మమైనది కాదు. ఋషుల మంత్రములందుఁ బ్రయోగించిన వాక్కులకీ వస్తుసాక్షాత్కార సామర్థ్యమున్నదని పాఠిజ్ఞులు చెప్పుదురు. ఏ కవి తన శబ్దప్రయోగ మహిమ పలవఁ జదువరిని దన స్వీయాంతకైతన్యమునందు నివసంపఁ జేసి వస్తుసాక్షాత్కారము నొందింపఁ జేయునో యాతఁడే ఋషితుల్యుఁడు. అతనికవిత్యమె మంచి కైలిగలిగియున్నదని చెప్పవలయును. నిజముగా ఉక్తివిశేషమే కైలి. కావ్యకైలి యొక్క భాగోగులు గ్రహించుటకును నధికారముండవల

యును. ఈ యధికారమున్న పాఠకునకే కావ్యవత్తనము వలని పూర్ణప్రయోజన ములవడును.

మఱియు భావముననది జలబిందువువంటిది; కై లియనునది దానిని వహించు పాత్రవంటిది. జలబిందువు శుక్తిపాత్రలోఁ బడెనా యది మణితత్వముఁ గాంచును; తృణాంకురము వహించెనా యది మణివలెఁ బ్రకాశించును. తప్తలోహము వహించెనా యది నశించును.

భావమునకును భాషకును అవినాభావ సంబంధమున్నది. మానవుఁడు భాషతోఁ దన తలంపులను (భావములను) నెఱుకవఱచుట మాత్రమే కాక, అతఁడొలోచనలు సల్పుటకును భాష సాధనమైయున్నది. అనఁగా నతఁడు సామాన్యముగా మొదట నాలోచనచేసి పిదపఁ దద్భావమును భాషయందుఁ బొందుపఱువఁడు. మాతృభాషమూలముననే యతఁడు తలఁపులను దలఁచువాఁడు. తలఁపు - భాషయను నీరెంటి సంయోగముననే సంభాషణ ముత్పన్న మగుట, సంకీర్ణభావమును బ్రకటింపవలసి వచ్చినప్పుడు తలఁపె తగిన పదములను వెదకికొనును, లేదా సృష్టించుకొనును.

విషయము భావోద్దీపితమైనప్పుడు సమయోచితము లగు ప్రౌఢశబ్దములను కవికావ్యమందు పోహళించును. భావము పేరితమై యుండునేని శబ్దములు నీరసములై యుండును. పదములు భావద్యోతకమున కనురూపములై యుండవలయును. కైలి నీరసమైన పట్టున నుదాత్తమగు కావ్య యాధార్త్యము (poetic truth) కుదురుపడదు. వేఱులఁ

కావ్యమందలి భావము ననుసరించి కావ్యశైలి సందర్భోచితముగా శక్తిమంతముగను, మార్దవముగను, భావితార్థద్యోతకముగను, సుస్ఫుటముగను, వాచికముగను, హృదయంగమముగను, రజోగుణ ప్రచోదకముగను, బుద్ధిప్రచోదకముగను, ఆత్మప్రబోధకముగను నుండవలయును. ఉత్తమకవికి వాక్కులు విధేయములై యాయా సందర్భసన్నివేశములకుఁ దగినరీతిఁ గొంత రసోదంచితముగను, కొంత పోర్ణతాపాకముగను, కొంత కఠినముగను, కొంత మృదువుగను, కొంత సానునయముగను, కొంత నిందాద్యోశకముగను, కొంత స్తుతియుక్తముగను, కొంత విపులమును కొంత సంకుచితముగను వెలసి బహుళప్రయత్నములేక యే దొరలుచుండును. ఉత్తమ కవిత్వమందలి వాక్కులు తమ శ్రావ్యస్వర విన్యాసముచేతను, తమ సూచ్యార్థ సూచనచేతను, తమ పరస్పర సాన్నిధ్య సాంగత్యము వలనఁ గలిగెడి వ్యంగ్యవైభవముచేతను నేరుగాఁ జదువరి హృదయంబున కొడిగిలి దాని నార్థముచేయుచుండును.

కావ్యశైలి యమనది వ్యక్తిబహిరంగముగా, భాషా రూపమునఁ దలపోయుటయే యగును. గాన, శైలినీబట్టి తడచితయొక్క స్వభావమును నిర్ణయింపనగునని ప్రాజ్ఞులందురు. ఈ వచనమంతెంతయు సత్యమున్నది.

కావ్యము లుకొన్ని యుదాత్తములై, యుత్తమత్వముం
జడసి మానవ మనోరాజ్యమును నేలఁజాలి, యెన్నిసారులు
పఠించినను నిత్యనూత్నములై తీరుచుండును. దీనికాటు ముఖ్య
కారణములున్నవి; వానిని విచారించుదము. *

మొదటిది - ఉత్తమ కావ్యములు సహజముగా విచిత్ర
నవ్య కల్పనలు గలిగియుండఁబట్టి యవి మొదటిసారికే చదు
వరికి మనోగోచరమగుటలేదు; మఱియు దానియందలి రస
భావముల యన్యోన్యాశ్రయము త్వరలో బుద్ధి కవగతంబగుట
లేదు.

రెండవది - విషయము లనేకములైయుండి యధిక
సంక్లిష్టత గలిగియుండుటచేతను, అతిశయమయిన పనితనము
గలిగియుండుటచేతను, కళాకావ్యములు రుచిరములై యుల్ల
సిల్లుచుండి, అవి యభివ్యక్తపఱచు విషయంబు లొక్కసారిగాఁ
బ్రసన్నమగుటలేదు. హిమవత్పర్వతస్రాంత భూములు,
సానుప్రదేశములు ఎన్నిసారులు దర్శించినను నూత్నములై
యానందప్రదములై భాసిల్లుచుండును గదా.

మూడవది - మన మనోవృత్తి నిరంతరమొకవిధముగా
నుండక మాటుచుండును. ప్రథమ తరుణమున వస్తువును

* ఈ విషయములు 'Bain's Rhetoric' అను
గ్రంథము నుండి యనువదించఁబడినది.

కావ్యమందలి భావము ననుసరించి కావ్యశైలి సందర్భోచితముగా శక్తిమంతముగను, మార్దవముగను, భావితార్థద్యోతకముగను, సుస్ఫుటముగను, వాచికముగను, హృదయంగమముగను, రజోగుణ ప్రచోదకముగను, బుద్ధిప్రచోదకముగను, ఆత్మప్రబోధకముగను నుండవలయును. ఉత్తమకవికి శాక్తులు విధేయములై యాయా సందర్భసన్నివేశములకుఁ దగినరీతిఁ గొంత రసోదంచితముగను, కొంత ప్రోత్సాహకముగను, కొంత కఠినముగను, కొంత మృదువుగను, కొంత సానునయముగను, కొంత నిందాద్యోతకముగను, కొంత స్తుతియుక్తముగను, కొంత విపులమును కొంత సంకుచితముగను వెలసి బహుళప్రయత్నములేకయే దొరలుచుండును. ఉత్తమ కవిత్వమందలి వాక్కులు తమ శాస్త్రస్వర విన్యాసముచేతను, తమ సూచ్యార్థ సూచనచేతను, తమ పరస్పర సాన్నిధ్య సాంగత్యము వలనఁ గలిగెడి వ్యంగ్యవైభవముచేతను సేరుగాఁ జదువరి హృదయంబున కొడిగిలి చాని వార్ద్రముచేయుచుండును.

కావ్యశైలి యనునది వ్యక్తిభిరంగముగా, భాషారూపమునఁ దలపోయుటయే యగును. గాన, శైలినిబట్టి తద్రచితయొక్క వ్యభావంబును నిర్ణయింపవగునని ప్రాజ్ఞులందుఁగా ఈ వచనమందెంతయు సత్యమున్నది.

కావ్యము లుకొన్ని యుదాత్తములై, యుత్తమత్వముం బడసి మానవ మనోరాజ్యమును నేలఁజాలి, యెన్నిసారులు పఠించినను నిత్యనూత్నములై తీరుచుండును. దీనికాటు ముఖ్య కారణములున్నవి; వానిని విచారించుదము. *

మొదటిది - ఉత్తమ కావ్యములు సహజముగా విచిత్ర నవ్య కల్పనలు గలిగియుండఁబట్టి యవి మొదటిసారికే చదువరికి మనోగోచరమగుటలేదు; మఱియు దానియందలి రస భావముల యన్వోన్యాశ్రయము త్వరలో బుద్ధి కవగతంబగుట లేదు.

రెండవది - విషయము లనేకములై యుండి యధిక సంకీర్ణత గలిగియుండుటచేతను, అతిశయమయిన పనితనము గలిగియుండుటచేతను, కళాకావ్యములు రుచిరములై యుల్లసిల్లుచుండి, అవి యభివ్యక్తపఱచు విషయంబు లొక్కసారిగాఁ బ్రసన్నమగుటలేదు. హిమవత్పర్వతస్రాంత భూములు, సానుప్రదేశములు ఎన్నిసారులు దర్శించినను నూత్నములై యూనందప్రదములై భాసిల్లుచుండును గదా.

మూడవది - మన మనోవృత్తి నిరంతరమొకవిధముగా నుండక మారుచుండును. ప్రథమ తరుణమున వస్తువును

*ఈ విషయములు 'Bain's Rhetoric' అను గ్రంథము నుండి యనవదించఁబడినది.

జూచినప్పుడు మన యనుభూతికి రాని సౌందర్యములు తరువాతఁ బొడగట్టుచుండును. రామాయణ మహాభారతములు, కాళిదాసుని శాకుంతల కుమారసంభవములు నిటువంటి సౌందర్యసంపదల రంజిల్లువలె.

నాల్గవది - మనకంతగా రూఢిలో లేక యవరచితముగా నుండు విషయవస్తువులు నిత్యమాత్మతను నొసంగుచుండును. ఈ హేతువుచేతనే మన పొందిన కళాకావ్యములు విదేశీయుల యుత్తమసాహిత్య గ్రంథములు నిత్యనవీనములై యుండును.

ఐదవది - ఒక్కసారి యనుభవించినట్టి యానందము మరలఁ దద్వస్తువును నధిగమించునప్పుడు స్మృతికి వచ్చుచుండును. ఈ యానందవిషయమైన స్మృతి సాహచర్యము, పునఃపఠనమందు, దానివ్యతను గోల్పోవకుండ నుంచుచుండును; మఱియు నీస్మృతిసాహచర్యము మానవునకు వయస్సుగైవ్రాల్గినప్పుడు గలిగెడి జ్ఞాపకశక్తియొక్క క్షీణతనుగూడఁ దోఁపఁజేయకుండఁ బోషించుచుండును. ఈ స్మృతిసాహచర్యమే యనురక్తివాఁబరఁగునది.

ఆఱవది - మనుష్యున కేవిషయముమీఁద నభిరుచి యొక్కువగా నుండునో దానిమీఁద వాతనికభిమాన మెక్కు

వగా నుడును. కాళిదాసునికి మునులపట్లను, మువ్వాళిమీ
ములపట్లను, మునుల జీవితముపట్లను. శ్రీ వీరేశలింగము
గారికి సంఘముపట్లను, సంఘ సంస్కరణముపట్లను నభిమాన
మధికము; కావుననే వారిమనంబు లాయావిషయంబులమీఁద
నవలీలఁబాటి, వానిని వర్ణించు నవకాళ మన్నినప్పుడంతయు
వారి లేఖనులు గడువిజృంభించుచుండెడివి. ఆ సమాన
ధర్మములుగల పాతకులాయా విషయంబులం జదువునప్పుడు
తమ యభిమానముం బ్రదర్శించుచుండుటచేత, అవి నవ్వు
నూత్నములుగా కోకిల్లుచుండును.

జూచినప్పుడు మన యనభూతికి రాని సౌందర్యములు తరువాతఁ బొడగట్టుచుండును. రామాయణ మహాభారతములు, కాళిదాసుని కాకుంతల కుమారసంభవములు నిటువంటి సౌందర్యసంపదల రంజిల్లువలె.

నాల్గవది - మనకంతగా రూఢిలో లేక యవరచితముగా నుండు విషయవస్తువులు నిత్యమాత్మతమ నొసంగుచుండును. ఈ హేతువుచేతనే మన పొచ్చిన కళాకావ్యములు విదేశీయుల యుత్తమసాహిత్య గ్రంథములు నిత్యనవీనములై యుండును.

ఐదవది - ఒక్కసారి యనుభవించినట్టి యానందము మరలఁ దద్వస్తువును నధిగమించునప్పుడు స్మృతికి వచ్చుచుండును. ఈ యానందవిషయమైన స్మృతి సాహచర్యము, పునఃవతనమందు, దానినవ్యతను గోల్పోవకుండ నుంచుచుండును; మఱియు నీస్మృతిసాహచర్యము మానవునకు వ య స్సుగైబ్రాలినప్పుడు గలిగెడి జ్ఞాపకశక్తియొక్క పీడతనుగూడఁ దోఁపఁజేయకుండఁ బోషించుచుండును. ఈ స్మృతిసాహచర్యమే యనురక్తినాఁబరఁగునది.

ఆఱవది - మనుష్యున కేవిషయముమీఁద నభిరుచి యెక్కువగా నుండునో దానిమీఁద నాతనికభిమాన మెక్కు

వగా ముందును. కాళిదాసునికి మునులపట్లను, మువ్వారాళిమీ
ములపట్లను, మునుల జీవితముపట్లను, శ్రీ వీరేశలింగము
గారికి సంఘముపట్లను, సంఘ సంస్కరణముపట్లను నభిమాన
మధికము; కావుననే వారిమనంబు లాయావిషయంబులమీద
నవలీలఁజాటి, వానిని వర్ణించు నవకాశ మబ్బినప్పుడంతయు
వారి లేఖనులు గడువిజృంభించుచుండెడివి. అ సమాన
ధర్మములుగల పాఠకులాయా విషయంబులం జదువునప్పుడు
తమ యభిమానముం బ్రదర్శించుచుండుటచేత, అవి నవ్య
సూక్తములుగా శోభిల్లుచుండును.

